

IJAAR

INTERNATIONAL
JOURNAL OF ACCOUNTING AND FINANCE RESEARCHES

ULUSLARARASI
MUHASEBE VE FİNANS
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

IJAFR

INTERNATIONAL JOURNAL OF ACCOUNTING AND FINANCE RESEARCHES

ULUSLARARASI MUHASEBE VE FİNANS ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF ACCOUNTING AND FINANCE RESEARCHES

Sorumlu Editör

Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN – Sakarya Üniversitesi

Editörler

Doç. Dr. Fevzi Serkan ÖZDEMİR – Türkiye Büyük Millet Meclisi

Prof. Dr. Haluk BENGÜ – Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Alan Editörleri

Prof. Dr. Selahattin KARABINAR (Muhasebe) – İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. M. Başaran ÖZTÜRK (Finans) – Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dil Editörü

Doç. Dr. Nevran KARACA – Sakarya Üniversitesi

Editör Yardımcıları

Doç. Dr. Şuayyip Doğu DEMİRCİ – İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Metehan KÜÇÜKER – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Arş. Gör. İsmail Hakkı ÜNAL – İzmir Demokrasi Üniversitesi

Mizanpaj Editörleri

Öğr. Gör. Dr. Metehan KÜÇÜKER – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Arş. Gör. İsmail Hakkı ÜNAL – İzmir Demokrasi Üniversitesi

Son Okuyucular

Doç. Dr. Şuayyip Doğu DEMİRCİ – İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Arş. Gör. Bilge ÖNAL – Sakarya Üniversitesi

Yayın Kurulu Sekreterleri

Öğr. Gör. İdil ÖZKAN – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Hilal KÜÇÜKER

E-ISSN 2687-3540

Bu dergide ileri sürülen fikirler makalelerin yazarlarına aittir.

IJAFR (UMFAD) Dergisi Ulakbim Dergipark sistemi (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijafr>)
üzerinden makale kabul etmektedir. Hakem değerlendirmeleri de kör
hakemlik sistemi ile bu arayüz üzerinden gerçekleştirilmektedir. Tayin edilmiş
olan hakemlere değerlendirme süresi olarak 4 hafta verilmektedir. Yazarlar da
tüm süreç içinde ivedilikle bilgilendirilmektedir. Dergi henüz herhangi bir index'te taranmamakla
birlikte TR DİZİN (ULAKBİM) başvurusu gerçekleştirilmiş ve izleme aşamasına alınmıştır.
Yılda iki defa (Haziran ve Aralık aylarında) yayınlanan, akademik ve hakemli bir dergidir.
Dergimizin amacı; Muhasebe ve Finans Alanındaki bilimsel çalışmaların etik
değerlere ve yayın koşullarına bağlı olarak değerlendirilmesi ve içerdiği görüşler
yazarlarına ait olmak kaydıyla bilim camiası ve uygulamacılarla
paylaşılmasıdır.

Makale gönderme adresi

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijafr>

E-ISSN 2687-3540

Views expressed in International Journal of Accounting and Finance Researches
are those of authors.

Authors have to apply IJAfr (UMFAD) system on <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijafr> to submit
their papers due to blind peer review. Assigned referees should complete their
evaluations in 4 weeks and authors are informed about the process immediately.

Although the journal has not been scanned in any index yet,
TR DİZİN (ULAKBİM) application has been made and
it has been taken into the monitoring phase.

IJAfr is published two times (in June and December) a year as an
international academic and peer-reviewed journal.

Aim of this review is evaluation of the submitted articles (scientific research or
studies) in the disciplines of Accounting and Finance with regards to our ethic
policy and publication guidelines and sharing these articles' aspects, thoughts
(which directly belongs their authors) with scientific community and practitioners.

For Manuscript Submission

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijafr>

BILIM DANIşMA KURULU / SCIENCE ADVISORY BOARD

Prof. Dr.	Abdlmecid NUREDİN	Uluslararası Vizyon Üniversitesi	Gostivar	Makedonya
Prof. Dr.	Agim MAMUTİ	University Of New York Tirana	Tiran	Arnavutluk
Prof. Dr.	Ahmet Vecdi CAN	Sakarya Üniversitesi	Sakarya	Türkiye
Prof. Dr.	Alan SANGSTER	The University of Sussex	Brighton	İngiltere
Prof. Dr.	Ali ALAGÖZ	Selçuk Üniversitesi	Konya	Türkiye
Prof. Dr.	Ali CEYLAN	İstanbul Ticaret Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Antonella RUSSO	Universita degli Studi di Napoli	Napoli	İtalya
Prof. Dr.	Ayşe Banu BAşAR	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Banu Esra ASLANERTİK	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Bharat SARATH	Rutgers, The State University of New Jersey	New Jersey	ABD
Prof. Dr.	Beyhan MARşAP	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	ağnur BALSARI	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Durmuş ACAR	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Burdur	Türkiye
Prof. Dr.	Engin DİN	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon	Türkiye
Prof. Dr.	Ercan BAYAZITLI	Ankara Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Fatih Coşkun ERTAş	Atatürk Üniversitesi	Erzurum	Türkiye
Prof. Dr.	Fatih DALKILIÇ	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Fatma Naciye Can MUĞAN	İzmir Ekonomi Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Figen KER TRDOĞLU	Bahçeşehir Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Fikret ÇANKAYA	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon	Türkiye
Prof. Dr.	G. Nilüfer TETİK	Akdeniz Üniversitesi	Antalya	Türkiye
Prof. Dr.	Ganite KURT	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Güler ARAS	Yıldız Teknik Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Haluk BENGÜ	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Niğde	Türkiye
Prof. Dr.	Ass Hasan SALIU	Kosova AAB Üniversitesi	Prishtina	Kosova
Prof. Dr.	Hayrettin USUL	İzmir Katip elebi Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Hüseyin AKAY	İzmir Demokrasi Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Hüseyin AKTAş	Celal Bayar Üniversitesi	Manisa	Türkiye
Prof. Dr.	Hüseyin DAĞLAR	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Burdur	Türkiye
Prof. Dr.	Kadir GÜRDAL	Ankara Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Kamil BÜYÜKMİRZA	Atılım Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Kıymet TUNCA ALİYURT	Trakya Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Lcia L. RODRIGUES	University of Minho	Porto	Portekiz
Prof. Dr.	Ass Lulzim TAFA	Kosova AAB Üniversitesi	Prishtina	Kosova
Prof. Dr.	M. Başaran ÖZTÜRK	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Niğde	Türkiye
Prof. Dr.	Mehmet ZBİRECİKLI	Mustafa Kemal Üniversitesi	Hatay	Türkiye
Prof. Dr.	Mehmet YÜCE	Uludağ Üniversitesi	Bursa	Türkiye
Prof. Dr.	Metin SABAN	Bartın Üniversitesi	Bartın	Türkiye
Prof. Dr.	Mieke JANS	Universiteit Hasselt	Hasselt	Belçika
Prof. Dr.	Mustafa MIYNAT	Celal Bayar Üniversitesi	Manisa	Türkiye
Prof. Dr.	Nalân AKDOĞAN	Başkent Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Necdet şENSOY	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Nuran CÖMERT	Marmara Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Orhan ÇELİK	Ankara Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Ömer İSKENDEROĞLU	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Niğde	Türkiye
Prof. Dr.	Ömer LALİK	İstanbul Ticaret Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Pitabas MOHANTY	Xavier School of Management	Cemşidpur	Hindistan
Prof. Dr.	Rafet AKTAş	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Raif PARLAKKAYA	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Konya	Türkiye
Prof. Dr.	Recep PEKDEMİR	İstanbul Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Reşat KARCIOĞLU	Atatürk Üniversitesi	Erzurum	Türkiye
Prof. Dr.	Saime ÖNCE	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Selahattin KARABINAR	İstanbul Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Semra KARACAER	Hacettepe Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Serap YANIK	Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Prof. Dr.	Serdar ÖZKAN	İzmir Ekonomi Üniversitesi	İzmir	Türkiye

Prof. Dr.	Seval KARDEŞ SELİMOĞLU	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	Türkiye
Prof. Dr.	Sezgin DEMİR	Adnan Menderes Üniversitesi	Aydın	Türkiye
Prof. Dr.	Supriti MISHRA	International Management Institute	New Delhi	Hindistan
Prof. Dr.	Shaip BYTYQI	Kosova AAB Üniversitesi	Prishtina	Kosova
Prof. Dr.	Shemsedin VEHAPI	Kosova AAB Üniversitesi	Prishtina	Kosova
Prof. Dr.	S. Serdar KARACA	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Tokat	Türkiye
Prof. Dr.	Süleyman UYAR	Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi	Alanya	Türkiye
Prof. Dr.	Süleyman YÜKÇÜ	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Şakir SAKARYA	Balıkesir Üniversitesi	Balıkesir	Türkiye
Prof. Dr.	Turhan KORKMAZ	Mersin Üniversitesi	Mersin	Türkiye
Prof. Dr.	Türker SUSMUŞ	Ege Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Prof. Dr.	Ümit GÜCENME GENÇOĞLU	Uludağ Üniversitesi	Bursa	Türkiye
Prof. Dr.	Ümmühan ASLAN	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Bilecik	Türkiye
Prof. Dr.	Yakup SELVİ	İstanbul Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Prof. Dr.	Yasemin KÖSE	Bülent Ecevit Üniversitesi	Zonguldak	Türkiye
Prof. Dr.	Yıldız ÖZERHAN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Doç. Dr.	C. Yiğit ÖZBEK	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Doç. Dr.	Emine Ebru AKSOY	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ankara	Türkiye
Doç. Dr.	Erkan ÖZTÜRK	Kırklareli Üniversitesi	Kırklareli	Türkiye
Doç. Dr.	E. Savaş BAŞÇI	HİTİT Üniversitesi	Çorum	Türkiye
Doç. Dr.	Fevzi Serkan ÖZDEMİR	Türkiye Büyük Millet Meclisi	Ankara	Türkiye
Doç. Dr.	Gülfer TUNA	Sakarya Üniversitesi	Sakarya	Türkiye
Doç. Dr.	Hakan TUNAHAN	Sakarya Üniversitesi	Sakarya	Türkiye
Doç. Dr.	Hilmi Erdoğan YAYLA	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	Gaziantep	Türkiye
Doç. Dr.	İbrahim AKSU	İnönü Üniversitesi	Malatya	Türkiye
Doç. Dr.	İdris VARICI	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Samsun	Türkiye
Doç. Dr.	Marta MACIAS	Universidad Carlos III de Madrid	Getafe	İspanya
Doç. Dr.	Murat YILDIRIM	Karabük Üniversitesi	Karabük	Türkiye
Doç. Dr.	Nalan KAZAZ	Kosova AAB Üniversitesi	Prishtina	Kosova
Doç. Dr.	Nevran KARACA	Sakarya Üniversitesi	Sakarya	Türkiye
Doç. Dr.	Recep YILMAZ	Sakarya Üniversitesi	Sakarya	Türkiye
Doç. Dr.	Sinan ESEN	Sakarya Uygulamalı Bilimler Fakültesi	Sakarya	Türkiye
Doç. Dr.	Ş. Doğu DEMIRCI	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	İzmir	Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi	Caner ATIŞ	Mersin Üniversitesi	Mersin	Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi	Elmas YALDIZ HANEDAR	Sakarya Üniversitesi	Sakarya	Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi	İffet KESİMLİ	Kırklareli Üniversitesi	Kırklareli	Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi	Julijana ANGELOVSKA	University of Tourism & Management	Üsküp	Makedonya
Dr. Öğr. Üyesi	Nermin AKYEL	Sakarya Üniversitesi	Sakarya	Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi	Ömer Faruk GÜLEÇ	Kırklareli Üniversitesi	Kırklareli	Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi	Recep YILMAZ	Sakarya Üniversitesi	Sakarya	Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi	Semra BANK	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon	Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi	Tuba TOKSÖZ	Koç Üniversitesi	İstanbul	Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi	Yakup ÜLKER	Cumhuriyet Üniversitesi	Sivas	Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi	Akbulayev Nurhodja Nazırhodja	Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi	Bakü	Azerbaycan
Dr. Öğr. Üyesi	Mohammad HUDAIB	University of Glasgow	Glasgow	İskoçya

IJAFR

INTERNATIONAL JOURNAL OF ACCOUNTING AND FINANCE RESEARCHES

İÇİNDEKİLER

AMPİRİK ARAŞTIRMA

Neriman YALÇIN Betül ÇETİN	MUHASEBE EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN MAKYAVELİST KİŞİLİK DÜZEYİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ	1
Cengiz GÜNEY	SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLİK VE YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİRLİK KANUNU DİSİPLİN YÖNETMELİĞİ ÇERÇEVESİNDE MUHASEBE MESLEK MENSUPLARINA VERİLEN “DİSİPLİN CEZALARI” ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (2017- 2019)	22

ÖRNEK OLAY (VAK'A) TAHLİLİ

Gizem VERGİLİ M. Kemalettin ÇONKAR	REGRESYON YÖNTEMİYLE FİRMA DEĞERLEMESİ: TWITTER UYGULAMASI	44
---------------------------------------	---	----

TEORİK İNCELEME

Ömer Faruk DEMİRKOL Abdulrezzak İKVAN	DENETİMİN GELECEĞİ: ENDÜSTRİ 4.0'İN ETKİSİNDE DENETİMİN YENİDEN DİZAYNI	55
--	--	----

DERLEME

Abdurrahman ÇETİN	BANKACILIK KANUNU VE AAOIFI KURALLARINA GÖRE FİNANSAL RAPORLARIN KARŞILAŞTIRILMASI VE KATILIM BANKACILIĞI MEVZUAT ÖNERİSİ	73
-------------------	--	----

IJAIFR

INTERNATIONAL JOURNAL OF ACCOUNTING AND FINANCE RESEARCHES

CONTENTS

EMPIRICAL RESEARCH

Neriman YALÇIN Betül ÇETİN	A RESEARCH ON MACHIAVELLIAN PERSONALITY LEVEL OF THE ACCOUNTING STUDENTS: OSMANIYE KORKUT ATA UNIVERSITY CASE	1
Cengiz GÜNEY	STUDY ON “DISCIPLINARY PUNISHMENTS” IN THE FRAME OF DISCIPLINE REGULATION OF CERTIFIED AND SWORNED PUBLIC ACCOUNTANCY LAW (2017-2019)	22

CASE ANALYSIS

Gizem VERGİLİ M. Kemalettin ÇONKAR	FIRM VALUATION BY REGRESSION METHOD: TWITTER IMPLEMENTATION	44
---------------------------------------	--	-----------

THEORETICAL RESEARCH

Ömer Faruk DEMİRKOL Abdulrezzak İKVAN	THE FUTURE OF AUDITING: RE-DESIGN OF AUDITING IN THE EFFECT OF INDUSTRY 4.0	55
--	--	-----------

COMPILATION

Abdurrahman ÇETİN	ACCORDING TO THE BANKING LAW AND AAOIFI RULES COMPARISON OF FINANCIAL REPORTS AND PARTICIPATION BANKING LEGISLATION PROPOSAL	73
-------------------	---	-----------

MUHASEBE EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN MAKYAVELİST KİŞİLİK DÜZEYİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ*

Dr. Öğr. Üyesi Neriman YALÇIN**

Betül ÇETİN***

Amprık Araştırma
(Empirical Research)

Muhasebe ve Finans
Araştırmaları Dergisi
Haziran 2020; 2 (1): 1-21

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Yalçın N., Çetin, B. (2020). Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Makyavelist Kişilik Düzeyi Üzerine Bir Araştırma: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Örneği. *Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*. 2(1), 1-21.

ÖZ

Yirmi birinci yüzyılın başlarından itibaren yaşanan finansal skandallar, dünyanın dikkatini muhasebe ve denetim meslek mensuplarının meslek etiği konusundaki eğilimleri üzerine çekmiştir. Bu kapsamda, kurumlarda yer alan bireylerin kişisel eğilimlerinin mesleki davranışlarına da yansıtacağı düşüncesiyle, kurumlarda meslek ahlakı, meslek etiği gibi standart prosedürler üretilmeye başlanmıştır. Yasal prosedürlerin geçerliliğine ışık tutmak amacıyla, akademik çevrelerce muhasebe mesleği mensuplarının etik dışı davranışları ve kişilik özellikleri birçok çalışmaya konu olmuştur. Makyavelizm ise, başarıya götüren her yol mubahtır, anlayışıyla incelenmesi gereken kişilik özelliklerinin başında gelmektedir.

Meslek elemanlarının yanı sıra, bugünün üniversite öğrencileri gelecekte seçecekleri meslek grupları için öncül veri kaynağı olarak kabul edilirler. Bu kapsamda, bu çalışmanın amacı: potansiyel muhasebe meslek mensubu adayları olan ve muhasebe alan derslerini görmekte olan üniversite öğrencilerinin makyavelist kişilik düzeylerinin incelenmesi ve bu düzeylerin bazı demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin araştırılmasıdır. Bu amaçla, 3568 sayılı Muhasebe Meslek Yasası'na göre muhasebe meslek mensubu olabilmek için sayılan birimlerde eğitim gören Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi öğrencilerinin makyavelist kişilik düzeyleri Mach IV ölçeğinin yer aldığı bir anket formu aracılığı ile ölçülmüştür.

Araştırma bulguları, araştırmaya katılan yükseköğretim öğrencilerinden kadın katılımcıların (beklenenin aksine), erkek katılımcılardan; ön lisans öğrencilerinin, lisans öğrencilerinden; üç ve dördüncü sınıf öğrencilerinin, bir ve ikinci sınıf öğrencilerinden; muhasebe bilgisine daha uzun zamandır aşına olan öğrencilerin, muhasebe bilgisi ile yükseköğretimde tanışmış öğrencilerden; kayıtlı olduğu bölümden memnun olmayan

* Makalenin gönderim tarihi: 23.03.2020; Kabul tarihi: 01.05.2020, iThenticate benzerlik oranı %14.

** Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Kadirli Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programı, nerimanyalcin@osmaniye.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2196-4779

***Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, betulcetin5896@gmail.com. ORCID: 0000-0002-8513-7406

öğrencilerin, memnun olan öğrencilerden ve son olarak muhasebe ile ilgili bir meslek seçmek konusunda olumsuz yönde tercih belirten öğrencilerin, olumlu tercih belirten öğrencilere göre daha yüksek düzeyde Makyavelist kişilik özelliklerine sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: Etik, Makyavelizm, Muhasebe eğitimi.

JEL Kodları: M1, M4.

A RESEARCH ON MACHIAVELLIAN PERSONALITY LEVEL OF THE ACCOUNTING STUDENTS: OSMANIYE KORKUT ATA UNIVERSITY CASE

ABSTRACT

Financial scandals as from the earliest 21st century have turned the attention of the world to the tendencies of accounting and auditing professionals about business ethics. In this regard, standard procedures such as work ethic and occupational ethics have been generated in organizations by the thought that the personal tendencies of persons in related organizations reflect their professional behavior. Unethical behaviors and personal characteristics of accountants have been subjected to many studies by the academic circles to offer an insight into the validity of the legal procedures. Machiavellianism is one of the primary personal characteristics that need to be analyzed by the mentality of 'every way that leads to success is permissible'.

Besides the members of the profession, university students are accepted as the initial data source for the occupational groups that they will choose in the future. This study aimed to scrutinize the Machiavellian personality level of university students who are the potential accountant candidates; we also tested whether these levels vary by some of the demographic variables. For this purpose, the Machiavellian personality levels of students of Osmaniye Korkut Ata University who study to be a member of the accounting profession based on 3568 numbered Accounting Professional Law were measured by a questionnaire form including Mach IV scale.

For research findings; female participants (contrary to expectations) from among higher education students have a higher level of Machiavelist personality characteristics compared to male participants; associate students have a higher level of Machiavelist personality characteristics compared to undergraduates; Machiavelist personality characteristics of students who are at third and fourth-year students are at a higher level compared to the freshman and sophomores; students who are familiar to accounting knowledge for a longer time have a higher level of Machiavelist personality characteristics more than students who just met with accounting in university; students who are happy about their department have a higher level of Machiavelist personality characteristics compared to students who are not happy about the department; finally, the students who express a negative preference toward choosing a profession about accounting have a higher level of Machiavelist personality characteristics compared to students who express a positive preference toward choosing a profession about accounting.

Keywords: Ethics, Machiavellianism, Accounting education.

JEL Codes: M1, M4

1. GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyıl, örgütlerin iş ahlakına uygun davranmayan bireylerinin neden olduğu yolsuzluklar ve Enron, Worldcom gibi büyük ölçekli finansal skandallar ile başlamıştır. Çeşitli çevrelerce söz konusu finansal skandalların, görevlerini yerine getirmeyen ve/veya görevini kötüye kullanan muhasebe ve denetim meslek mensuplarından kaynaklandığına dair görüşler ileri sürülmüştür. Bu durum, muhasebenin dirençlerinin, zayıflıklarının ortadan kaldırılması için yeni modeller ortaya konması ihtiyacını doğurmuştur (Elmacı ve Tutkavul, 2017, s. 133).

Yaşanan olumsuzluklar; işletmeleri, akademik çevreleri ve düzenleyici kuruluşları; sürdürülebilirlik ve karlılık amaçlarıyla, bireylerin “başarma”, “asla başarısız olmama” baskısından doğan davranışların neden olacağı olumsuz sonuçların en aza indirilmesi için bireylerin değer yargıları hakkında düşünmeye sevk etmiştir. Etik; toplumların yozlaşmasının ve bireylerin yolsuzluk eğilimlerinin engellenmesi için pozitif ve önleyici kurallar bütünü ve meslek etiği ise belirli bir meslekte uyulması gereken kurallar bütünü olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede, çalışanların mesleki davranışları etik aracılığı ile incelenerek yaşanan finansal skandalların, yolsuzlukların nedenleri açıklanmaya çalışılmaktadır.

Mesleki etik ve mesleki davranış eğilimleri üzerinde yapılan araştırmalar ile; bireylerin değer yargılarının ve etik eğilimlerinin ölçülmesi amacıyla bilimsel çevreler tarafından çeşitli etik değer belirleyici ölçekler ortaya konmuştur. On altıncı yüzyılda, Nicolo Machiavelli tarafından ortaya atılan *Makyavelizm* kavramı, *kişisel* çıkarlar elde etmek için başkalarını aldatma ve yanıltma eğilimini ifade etmektedir. 1970 yılında Christie ve Geis, Machiavelli'nin Makyavelizm kavramı hakkında bir dizi sosyolojik araştırma sonucunda, bireylerin Makyavelizm düzeylerini gösteren bir profil oluşturmuştur. Söz konusu profil bugün Mach IV olarak isimlendirilmiş olup; 2.000'den fazla alıntı yapılan, öğrenci, topluluk ve iş hayatı örnekleri arasındaki manipülatif eğilimleri incelemede değerli olduğu kanıtlanmış bir ölçek olarak bugün halen bilimsel araştırmalarda kullanılmaktadır (Jones ve Paulhus; 2009, s. 94). Ölçeğe göre, Makyavelizm düzeyleri yüksek tahmin edilen bireyler; kişisel hedeflere ulaşmak için ahlaki normları görmezden gelmeyi tercih eden kişiler olarak tanımlanırlar (Roodpooshti vd, 2012, s. 10576; Christie ve Geis, 1970). Mach IV ölçeğine göre, yüksek makyavelist özellik taşıyan çalışanların manipülatif ve ekonomik olarak fırsatçı, işlerinden/ kariyerlerinden memnun olmayan, gruplardan çekilmeye eğilimli, kusurlara yatkın ve liderlik pozisyonlarında başkalarına saygılı olma ihtimalleri düşük bireyler olarak kabul edilir (Dahling vd., 2009, s. 223). Yine yüksek Makyavelizm seviyesine sahip bireylerin etik olmayan davranışları daha fazla kabul etme eğilimi gösterdiği ve daha az etik davranma olasılığının daha yüksek olduğu varsayılır (Dalton ve Radtke, 2013, s. 153-154). Çünkü Makyavelizmde temel fikir, ilke ve kurallardan çok amaca uygun değer ve

davranışların doğru kabul edilmesi ve bireyin çıkarları söz konusu olduğunda ahlaki noktaların görmezden gelinmesi üzerinedir (Kessler vd. 2010, s. 1871; Christie ve Geis, 1970). Bu kapsamda etik ve Makyavelizm kavramları birbiri ile ilişkili iki kavram olarak düşünülmektedir.

Literatürde çeşitli Makyavelizm ölçeklerini kullanarak bireylerin etik davranış düzeylerinin ölçüldüğü çalışmalar ise gitgide yaygınlaşmaktadır (Wakfield, 2008; Güney ve Mandacı, 2009; Roodpooshti, Nikoomaram ve Mahfoozi, 2012; Dalton ve Radtke, 2013; Tuna ve Yeşiltaş, 2013; Kara, 2016; Kutluk ve Çavuşoğlu, 2018). Mevcut araştırmalar, Makyavelizmin kuruluşlar için önemli etkilerinin olduğunu göstermektedir (Dahling vd., 2009, s. 224). Etik yönetimin ve işyerinde güvenin önemini vurgulayan son araştırmalarda, Makyavelizmin yönetim çalışmaları için bir ilgi alanı olması gerektiği ileri sürülmektedir (Dahling vd. 2009, s. 225).

Muhasebe ve denetim mesleği mensuplarından, muhasebenin en önemli temel ilkesi sosyal sorumluluk gereği davranmak ve toplum çıkarlarını korumakla yükümlü olduklarından; bu kişilerin yüksek mesleki ahlak seviyesine sahip olmaları beklenmektedir. Ayrıca, muhasebe mesleğinin belirleyicileri, eğitim, deneyim ve kültür bileşenlerinden oluşmaktadır (Elmacı ve Tutkavul, 2017, s. 134). Muhasebe meslek mensuplarının aldıkları eğitimler, meslek mensubu olarak gösterecekleri davranış biçimleri, eğilimler için yönlendirici ve önemlidir. Dolayısıyla, bugünün öğrencileri, gelecekte seçecekleri meslek ve kariyer alanları için öncül veri kaynağı olarak kabul edilirler.

Bu kapsamda bu çalışmanın amacı; potansiyel muhasebe meslek mensubu adayları olan üniversite öğrencilerinin makyavelist kişilik düzeylerinin belirlenmesi suretiyle; gelecekte muhasebe meslek elemanı olması muhtemel kişilerin makyavelist eğilimlerinin araştırılmasıdır. Bu amaçla, 3568 sayılı Muhasebe Meslek Yasası'na göre muhasebe meslek mensubu olabilmek için sayılan birimlerde muhasebe eğitimi gören Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi öğrencilerinin makyavelist kişilik düzeyleri Mach IV ölçeği ile ölçülmüştür. Çalışmanın girişi takip eden kısımda kavramsal çerçeve ve literatür araştırması, sonraki kısımlarında araştırma yöntemi ve bulguları yer alırken, son kısımda ise araştırmanın sonuçları özetlenmiştir.

2.LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Makyavelizm hakkında kavramsal çerçevenin anlaşılabilmesi için, uluslararası ve ulusal literatür; bireylerin Makyavelizm düzeylerinin tespitinde kullanılan ölçek bakımından sınıflandırılmış olup, bu araştırmanın amacı kapsamında söz konusu çalışmalardan Makyavelizm düzeyinin ölçümünde Mach IV ölçeği kullanılan çalışmalar seçilerek aşağıda özetlenmiştir.

Wakefield (2008), Makyavelist kişilik ile muhasebecilerin demografik özellikleri, iş tatmini, kariyer tatmini ve etik ideolojisi arasındaki

ilişkileri tespit edebilmek amacıyla, ismi açıklanmayan büyük bir üniversitenin muhasebe bölümünden mezun olmuş 198 birey üzerinde Mach IV ölçeği uygulamıştır. Çalışmanın sonuçları; Makyavelist kişiliğin muhasebe mesleğinde başarı elde etmek için gerekli olmadığını ve etik standartların getirilmesinin idealizm ile karakterize edilen bir meslekte yüksek düzeyde bir bütünlük sağlaması gerektiğini ortaya koymuştur. Ayrıca çalışma bulguları, Makyavelist kişilik düzeyinin cinsiyet, yaş, gelir ve pozisyon demografik özelliklerinin yanı sıra iş ve kariyer tatmini ile istatistiki olarak ilişkili olmadığını ortaya koymuştur.

Güney ve Mandacı (2009), Makyavelizm ve etik algısı arasındaki ilişkinin saptanması amacıyla Ankara’da faaliyet gösteren bankaların pazarlama ve satış personelinin oluşan 230 kişiye Makyavelizm için Mach IV ve etik algısı için Dawson ölçeği uygulamıştır. Çalışmanın sonuçları, bireylerin Makyavelizm düzeyleri ile etik algılama düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki ortaya koymuş olup, satış kaygısı taşıyan ve satış hedefleri büyüyen banka pazarlama personelinin, satış yapmak adına Makyavelist eğilimlerinde artış ve etik algı düzeylerinde azalış olduğunu tespit etmiştir.

Roodpooshti, Nikoomaram ve Mahfoozi (2012), İran’da muhasebecilerin Makyavelist kişilik düzeylerinin araştırılması ve iş tatmini ile Makyavelizm arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçladıkları çalışmada 334 muhasebe meslek mensubu üzerinde Mach IV ve Ethics Position Questionnaire (EPQ) ölçekleri uygulamıştır. Çalışmanın bulgularına göre, muhasebecilerin Makyavelizm ortalaması 92,1 olarak hesaplanmış olup bu sonuç yazarlar tarafından, İranlı muhasebecilerin Makyavelizm değerlerinin düşük olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Dalton ve Radtke (2013), Makyavelizmin; yolsuzlukları bildirme eğilimi ve kurumların etik ortamları üzerinde etkisini araştırdığı çalışmada 116 lisansüstü öğrenci üzerinde Mach IV ölçeği uygulamıştır. Elde edilen sonuçlar; Makyavelizmin yolsuzlukları ihbar etme ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu, öte yandan zayıf bir etik ortama kıyasla güçlü bir etik ortamın, Makyavelizm skorları daha yüksek bireylerin yolsuzlukları ihbar etme niyetlerini giderek daha fazla artırdığını göstermiştir.

Kara (2016), yönetici olmak isteyen öğrenciler üzerinde Makyavelist değerlerin etkisini belirlemek amacıyla Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO’da eğitim gören 448 öğrenciye Mach IV ölçeği uygulamıştır. Çalışmada Mach IV ölçeğinin Makyavelist değerlerden oluşan on ifadesi kullanılmış olup; araştırmada söz konusu bu on maddelik değerler listesi ile ankete katılan tüm öğrencilerin ayrı ayrı bireysel puanları (Makyavelizm skorları) hesaplanmıştır. Çalışmanın sonuçları ankete katılan öğrencilerin Makyavelizm skorlarının aritmetik ortalamasını 3,18 olduğunu ortaya koymuş olup; bu değer katılımcıların makyavelist değerlerinin “orta

düzeyde” olduğu ve gelecekteki yönetici adaylarının değerleri üzerinde Makyavelist değerlerin pek etkili olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Ülbeği (2016), Mach IV ölçeğinin Türkiye’de uygulanabilirlik ve geçerliliğini ortaya koymak amacıyla Adana ilinde 458 katılımcı ile gerçekleştirdiği çalışmasında; Makyavelizm ölçeğinin istatistiki olarak Türkiye’de güvenilir ve geçerli bir şekilde uygulanabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Sungur (2017), siyasal bilgiler eğitimi almakta olan üniversite öğrencilerinin Makyavelist eğilimlerinin belirlenmesi amacıyla 394 öğrenci üzerinde Mach IV ölçeği uygulamıştır. Çalışmada, öğrencilerin makyavelist değer skorlarının cinsiyet ve sınıf değişkenleri bakımından farklılık gösterdiği; erkeklerin kadınlara göre ve üst sınıflarda okuyanların bir alt sınıftakilere oranla daha Makyavelist değerlere sahip oldukları bulgularına ulaşılmıştır.

Çavuşoğlu ve Kutluk (2018), makyavelist kişilik skorunun demografik özellikler ve etik eğilimlerle ilişkisinin incelenmesi amacıyla Akdeniz Üniversitesi işletme ve maliye bölümlerinde okuyan muhasebe denetimi dersi almış 110 öğrenci üzerinde Mach IV ölçeğini uygulamış olup, etik eğilimlerin tespiti için ölçek kullanmaksızın etik eğilimi temsil edebilecek sorular sormuştur. Söz konusu çalışmanın sonuçları, öğrencilerin bölüm farklılıklarının ve demografik özelliklerinin Makyavelist kişilik skorlarını etkilediğini göstermiştir. Ayrıca çalışmada, Makyavelizmin dört alt boyutu bakımından; öğrencilerin skorlarının yüksekte düşüğe doğru, “statü arzusu- kontrol arzusu – diğerlerine güvensizlik ve ahlaki yoksunluk” şeklinde sıralandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Uçkun, Üzüm ve Seçkin (2018), narsist kişiliğin Makyavelist davranışlara etkisini incelemek amacıyla Kocaeli Üniversitesi Özel Güvenlik ve Koruma Programında öğrenim gören 198 öğrenci üzerinde narsist hayranlık ve rekabet ölçeği ile birlikte Mach IV ölçeğini uygulamıştır. Çalışmanın sonuçları genel olarak narsist kişilik ile Makyavelist kişilik arasında pozitif yönlü bir ilişki ortaya koymuş olup; özel güvenlik ve koruma programı öğrencilerinin narsist kişilik düzeyi arttıkça Makyavelist kişilik düzeyinin de arttığı görülmüştür. Ayrıca çalışmanın Makyavelizm ölçeği ile ilgili istatistiki sonuçları, Makyavelist kişilik düzeyinin demografik özelliklere göre farklılaştığını ortaya koymuştur.

3. ARAŞTIRMA

Çalışma amacı kapsamında; 3568 sayılı Muhasebe Meslek Yasası’na göre muhasebe meslek mensubu olabilmek için sayılan birimlerde muhasebe eğitimi gören Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi öğrencilerinin makyavelist kişilik düzeyleri Mach IV ölçeği ile ölçülmüştür.

3.1. Araştırmanın Amacı

Muhasebe meslek mensupları, yirmi birinci yüzyılın başlarından itibaren yaşanan finansal skandalların baş aktörlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Ortaya çıkan hatalı/ hileli finansal raporlar; muhasebe meslek ve denetim meslek mensuplarının işlerini yaparken yeterince özen göstermedikleri, bireysel veya şirket çıkarlarını korumak amacıyla hileli usullere başvurdukları gibi iddiaların ortaya atılmasına neden olmuştur. Söz konusu iddialar, muhasebe meslek mensuplarının etik ve ahlaki davranışları hakkında daha fazla araştırma yapılmasına yol açmıştır. Bu kapsamda muhasebe mesleğinde etik, meslek ahlakı, doğru mesleki davranışlar başlıkları altında yapılan araştırma konularından biri de Makyavelizm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırmanın konusu muhasebe meslek alanı için potansiyel meslek elemanı adayları olarak kabul edilen üniversite öğrencilerinin makyavelist kişilik düzeylerinin incelenmesi ve bu düzeylerin bazı demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin araştırılmasıdır.

3.2. Araştırmanın Kısıtları

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan 451 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiş olan bu çalışmanın bulgu ve sonuçları geneli temsil etmemektedir. Söz konusu üniversitenin coğrafi konumu, teknik ve sosyal imkânları, öğrenci profili (gelir düzeyi, aile geçmişi, mezun oldukları ortaöğretim kurumları vb.), öğrencilerin derslere devam etme yoğunluğu, öğretim üyelerinin sayıca yeterliliği, muhasebe alan derslerinin etkinliği ve verimliliği gibi farklı dinamikler farklı örneklemelerde elde edilecek bulgu ve sonuçları da farklılaştıracaktır. Diğer yandan makyavelist kişilik özelliklerinin ölçümünde bu çalışmada kullanılan Mach IV ölçeğinin mevcut dört faktöründen bir veya birkaçı ile veya tamamen başka Makyavelizm ölçekleri ile yapılacak araştırmalarda elde edilecek bulgular farklılık gösterebilir.

Ayrıca, gelecekte muhasebe mesleğini tercih edip etmeyecekleri hakkındaki cevapların şu an içinde buldukları durumda aldıkları kararı yansıtması ve bu kararın zaman içinde değişebilme ihtimali araştırmanın bir diğer kısıtını ifade etmektedir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Potansiyel muhasebe meslek mensubu adaylarının makyavelist kişilik düzeylerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada; 3568 sayılı Muhasebe Meslek Yasası'na göre muhasebe meslek mensubu olabilmek için sayılan birimlerde eğitim gören Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi öğrencileri üzerinde anket araştırması yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilerin

makyavelist kişilik düzeylerinin ölçülmesi amacıyla Mach IV ölçeğinde yer alan 16 soru ve demografik bilgilerinin edinilebilmesi amacıyla 10 soru olmak üzere toplam 26 sorudan oluşan anket formu oluşturularak, araştırma verileri toplanmıştır.

3.4. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın ana kütlesi Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi'nde 3568 sayılı yasada muhasebe meslek mensubu olabilmek için sayılan lisans ve yüksek lisans eğitim birimlerinde ve bu eğitim birimlerinde lisans tamamlama imkânı sunulan ön lisans programlarında öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma örnekleme Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinde, 2019-2020 güz döneminde öğrenim görmekte olan; İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İşletme, İktisat, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik, Uluslararası İlişkiler, Yönetim Bilişim Sistemleri), Osmaniye Meslek Yüksekokulu (İşletme ve Muhasebe), Kadirli Meslek Yüksekokulu (Muhasebe ve Vergi Uygulamaları), Bahçe Meslek Yüksekokulu (Finans, Bankacılık ve Sigortacılık) öğrencilerinden basit tesadüfi yöntem ile seçilmiştir.

Söz konusu bölümlerde öğrenim görmekte olan toplam öğrenci sayısı 2.118'dir. Ancak öğrencilerin tamamına ulaşılması güçlüğü nedeniyle örneklem seçimi suretiyle; çalışmanın örneklem büyüklüğü, evrendeki birey sayısının belli olduğu durumlarda yaygın olarak kullanılan formülle¹ hesaplanmıştır.

Formüle göre, %95 güven aralığında evreni temsil edebilecek asgari örneklem büyüklüğü 326 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada basit tesadüfi teknik kullanılarak seçilen örneklemde söz konusu bölümlerde eğitim gören öğrencilere uygulanan anket sonucunda; eksik cevaplanan, aynı soruya birden fazla cevap veren anket formları ayıklandıktan sonra 451 geçerli anket formu elde edilmiştir.

3.5. Araştırma Ölçeği

Literatürde bireylerin makyavelist kişilik özelliklerinin ölçümünde önceki çalışmalarda yaygın olarak Christie ve Geis (1970) tarafından geliştirilen Mach IV ölçeğin kullanıldığı, ancak Dahling vd. (2009) tarafından ölçeğin faktör yapısındaki belirsizliklerin giderilmesi amacıyla tekrar araştırma yapılarak güncellenen versiyonun orijinali ile birlikte yaygın şekilde kullanılmaya devam ettiği görülmektedir (Wakefield, 2009; Güney ve Mandacı, 2009; Roodpooshti vd. 2012; Kara, 2016; Sungur, 2017; Uçkun vd., 2018; Güven, 2019).

¹ Formül hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Bal, H. (2001), Bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri, s.31.

Mach IV ölçeği; ahlaki yoksunluk, diğerlerine güvensizlik, statü arzusu ve kontrol arzusu olmak üzere dört alt boyuttan ve 16 sorudan oluşmaktadır. Söz konusu alt boyutlardan birincisi, *ahlaki yoksunluk*, bireyin karar aşamasındayken gösterdiği ahlaki esnekliği ifade ederken, ikinci alt boyut, *diğerlerine güvensizlik*, bireyin kendinden başkasına itimatsız oluşu ve herkesten şüphe duymasını ifade etmektedir. Üçüncü alt boyut, *statü arzusu*, zenginlik, güç ve mevki gibi hedefleri takip etme arzusunu ifade ederken, dördüncü alt boyut, *kontrol arzusu* ise bireyin başkalarını tehdit olarak görmesi ve kişiler üzerinde tahakküm kurma isteğini ifade etmektedir (Dahling vd., 2009).

Mach IV ölçeği aracılığıyla öncelikle her bir öğrenci için bireysel puan (Mach skoru) hesaplanmıştır. Daha sonra öğrencilerin verdikleri cevaplar, ölçeğin alt boyutları olan ahlaki yoksunluk, diğerlerine güvensizlik, statü arzusu ve kontrol arzusu boyutları için ayrı ayrı ve toplam olmak üzere, aritmetik ortalamalar alınarak incelenmiştir.

Anket formunda, Mach IV ölçeğinin ardından son bölümde, 10 maddeden oluşan demografik sorular yer almaktadır. Öğrencilerin, cinsiyet gibi demografik bilgilerini temsil eden sorular yanında; *mezun oldukları ortaöğretim kurumunun mesleki eğitim veren ortaöğretim kurumu olup olmadığı; öğrencilerin daha önce etik eğitimi alıp almadıkları; daha önce staj yapıp yapmadıkları; herhangi bir iş yerinde çalışıp çalışmadıkları; muhasebe dersi ile ilk kez hangi eğitim basamağında karşılaştıkları; gelecekteki kariyer planları arasında muhasebe mesleğinin yer alıp almadığı* gibi ayırt edici sorular yer almaktadır. Söz konusu soruların literatürde karşılaşılan cinsiyet, öğrenim görülen sınıf gibi demografik değişkenlerle sınırlandırılmış analizleri genişleterek literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

3.6. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacı kapsamında aşağıdaki hipotezler geliştirilerek, araştırılmıştır:

H1:Cinsiyet ile makyavelist kişilik düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık vardır..

H2:Mezun olunan ortaöğretim kurumu ile makyavelist kişilik düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

H3:Öğrenim görülen eğitim birimi ile makyavelist kişilik düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

H4:Öğrenim görülen sınıf ile makyavelist kişilik düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

H5: Staj yapmış olma durumu ile makyavelist kişilik düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

H6: Bir işte çalışmış olma durumu ile makyavelist kişilik düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

H7: Etik hakkında eğitim almış olmak ile makyavelist kişilik düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

H8: Öğrenim görülen bölümden memnuniyet ile makyavelist kişilik düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

H9:Gelecekte kariyer tercihinin muhasebe alanında olması ile makyavelist kişilik düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

H10: İlk kez muhasebe dersi alınan eğitim birimi ile makyavelist kişilik düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Yukarıda sayılan hipotezlerin test edilmesi amacıyla gerçekleştirilen analizlerin bulguları takip eden kısımda yer almaktadır.

4. BULGULAR

4.1. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Araştırmada kullanılan anketin güvenilirliğini test etmek amacıyla, Mach IV ölçeğinin alt boyutları (ahlaki yoksunluk, kontrol arzusu, statü arzusu ve diğerlerine güvensizlik) üzerinde güvenilirlik testi gerçekleştirilmiştir. Cronbach Alpha yöntemi ile gerçekleştirilen test sonucunda, ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0,859 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha testi sonucunun $0.80 < R^2 < 1.00$ ise yüksek güvenilirliğe sahip olduğu yaklaşımlar mevcuttur (Kalaycı, 2016, s. 405). Bu varsayıma dayanarak Cronbach Alpha katsayısının yüksek güvenilirlikte olduğu gözlemlenmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliliğini ortaya koymak için açımlayıcı faktör analizi uygulaması yapılmıştır. Yapılan Barlett küresellik testi sonucunda p değeri 0,002 olarak bulunmuş ve ($p < 0.05$)'den dolayı faktör analizine alınan değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Yapılan test sonucunda Kaiser Meyer Olkin değeri ($KMO = 0.889 > 0,60$) olarak bulunmuş ve örneklem büyüklüğünün açıklayıcı faktör analizi için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Faktör analizi uygulamasında döndürme yöntemi olarak "Varimax" seçilmiş olup; faktör analizi sonucunda değişkenler, toplam açıklanan varyansı %81 olan 4 faktör altında toplanmıştır. Güvenirliğine ilişkin bulunan Alpha ve açıklanan varyans değerine göre Mach IV ölçeğinin, bu araştırma için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Verilerin normallik dağılımı hakkında ise, analitik normallik testlerinden Skewness ve Kurtosis değerlerine bakılarak karar verilmiştir. Araştırma verilerinin Skewness değeri -1.106 ile 0.400 arasında Kurtosis değeri ise 0.96 ile 0.93 arasında değiştiği gözlenmiştir. Kurtosis ve Skewness değerlerinin -1.5 ile +1,5 arasında olduklarında dağılımların normal varyansta

olduğu varsayıldığından, hipotezlerin test edilmesinde parametrik yöntemler tercih edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

4.2. Tanımlayıcı İstatistikler ve Verilerin Analizi

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo-1’de görülmektedir. Buna göre; araştırmaya katılan toplam öğrenci sayısı 451’dir. Katılımcılar, cinsiyet değişkenine göre 230’u (%51) kadın, 221’i (%49) erkek; mezun oldukları ortaöğretim kurumu değişkenine göre 73’ü (%16,19) meslek lisesi, 378’i (%83,81) diğer liselerden mezun olan; öğrenim görmekte oldukları eğitim birimine göre 168’i (%37,3) ön lisans, 255’i (%56,5) lisans, 28’i (%6,2) yüksek lisans ve son olarak öğrenim görmekte oldukları sınıf değişkenine göre, 192’si (%42,6) birinci sınıf, 126’sı (%27,9) ikinci sınıf, 61’i (%13,5) üçüncü sınıf, 72’si (%16) dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler

S.N	Değişkenler	Gruplar	Frekans	Yüzde
1	Cinsiyet	Kadın	230	51
		Erkek	221	49
2	Mezun olunan ortaöğretim kurumu	Meslek Lis.	73	16,19
		Diğ. Lis.	378	83,81
3	Öğrenim görmekte olunan eğitim birimi	Ön lisans	168	37,3
		Lisans	255	56,5
		Y. Lisans	28	6,2
4	Öğrenim görülen sınıf	1.Sınıf	192	42,6
		2.Sınıf	126	27,9
		3.Sınıf	61	13,5
		4.Sınıf	72	16
5	Staj yapma durumu	Evet	212	47
		Hayır	239	53
6	Herhangi bir işte çalışma durumu	Evet	308	68,3
		Hayır	143	31,7
7	Etik eğitimi alma durumu	Evet	411	91,1
		Hayır	40	8,9
8	Eğitim görmekte olunan bölümden memnuniyet durumu	Evet	290	64,3
		Hayır	161	35,7
9	Muhasebe mesleğini tercih edip etmeme durumu	Evet	292	64,7
		Hayır	159	35,3
10	İlk Muhasebe eğitimi alınan eğitim basamağı	Lise	73	16,19
		Ön lisans	160	35,48
		Lisans	216	47,89
		Y. Lisans	2	0,44

Ayrıca katılımcılar daha önce staj yapma değişkenine göre 212’si (%47) staj yapmış, 239’u (%53) staj yapmamış; herhangi bir işte çalışmış olma değişkenine göre 308’i (%68,3) bir işte çalışmış, 143’ü (31,7) herhangi bir işte çalışmamış; etik/meslek etiği/meslek ahlakı hakkında eğitim alma değişkenine göre 411’i (%91,1) eğitim almış, 40’ı (8,9) eğitim almamış; öğrencisi oldukları bölümden memnuniyet değişkenine göre 290’ı (64,3)

mevcut bölümünden memnun, 161'i (%35,7) bölümünden memnun değil; gelecekte kariyer tercihlerini muhasebe mesleği alanında tercih etme değişkenine göre 292'si (64,7) muhasebe alanında bir mesleği tercih etmeyi düşünenler, 159'u (%35,3) muhasebe alanın bir mesleği tercih etmeyi düşünmeyenler ve son olarak da ortaöğretimi de göz önünde bulundurarak ilk kez "muhasebe" eğitimi alınan eğitim basamağı değişkenine göre 73'ü (%16,19) lise, 160'ı (%35,48) ön lisans, 216'sı (%47,89), 2'si (%0,44) yüksek lisans eğitim basamağında muhasebe dersi almış, şeklinde dağılım göstermektedir.

Araştırmaya katılan 451 öğrenciden elde edilen veriler doğrultusunda, öncelikle öğrencilerin bireysel olarak Makyavelizm puanları hesaplanmıştır. Öğrencilerin Mach IV ölçeğinin önermelerine verdikleri cevapları puanlanarak toplanmış ve her öğrenci için ayrı ayrı Makyavelizm puanı hesaplanmıştır. Puanlar hesaplanırken, her bir soruya verilen cevabın rakamsal karşılığı (1-5) toplandıktan sonra, Wakefield (2008) ve Roodpooshti vd. (2012) örneğindeki gibi sabit (20) sayısı eklenmiştir. Böylece en düşük skor 36 ve en yüksek skor 100 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu puanlamanın aritmetik ortalaması 68 olarak tespit edilmiş olup, bu değer altında kalan kişiler düşük Makyavelizm ve bu değer üzerinde kalan kişiler daha yüksek Makyavelizm derecesine sahip kabul edilmiştir. Hesaplanan skorlar daha sonra araştırmanın hipotezlerinin test edilmesine yardımcı olması amacıyla, aritmetik ortalamaları alınmak suretiyle her bir değişken grubu için sınıflandırılmıştır.

Tablo-2'de görüldüğü üzere, ankete katılan kadın bireylerin Makyavelizm puanlarının aritmetik ortalaması erkek katılımcılarından daha yüksek bir değere sahiptir. Bu sonuç daha önceki araştırmaların (Örn: Wakefield, 2008 ve Kara, 2016) aksine, Makyavelizm puan analizi açısından, kadın katılımcıların erkek katılımcılardan daha yüksek Makyavelist kişilik özelliklerine sahip olduklarını göstermektedir.

Diğer demografik değişkenler ile Makyavelizm puanları birlikte değerlendirildiğinde ise; öğrenim görülen eğitim birimi açısından ön lisans öğrencilerinin lisans ve lisansüstü öğrencilerine göre; 3 ve 4. sınıfların 1. ve 2. sınıflara göre; staj yapmış öğrencilerin staj yapmayanlara göre; etik eğitimi almamış öğrencilerin almış olanlara göre; eğitim aldığı bölümden memnun olmayan öğrencilerin olan öğrencilere göre; muhasebe mesleğini tercih etmeyi düşünmeyen öğrenciler düşünenlere göre; ilk kez eğitimini ön lisans öğretimi sırasında gören öğrencilerin diğer eğitim basamaklarında muhasebe dersi alan öğrencilere göre daha yüksek Makyavelist kişilik özelliklerine sahip oldukları gözlenmektedir.

Diğer taraftan tüm katılımcıların Makyavelizm puan aritmetik ortalaması 76,45 olarak tespit edilmiş olup, bu değer, çalışmanın ortalama Makyavelizm puanı olarak tespit ettiği 68 puanın üzerinde gözlenmiştir. Bu değer daha önce öğrenciler üzerinde yapılmış araştırmalarda ortalamasının

altında bir Makyavelizm puan bulgusuna ulaşan Christie ve Geis (1970) ve orta düzeyde Makyavelizm puan bulgusuna ulaşan Kara (2016) çalışmalarının aksine bir bulgudur. Makyavelizm ile ilgili testlerde arzu edilen düşük puanlara ulaşılmasıdır. Skor yükseldikçe toplumun etik değerlerden uzaklaştığı varsayılmaktadır.

Tablo-2: Makyavelizm Puan Aritmetik Ortalama İstatistiği

S.N.	Değişkenler	Gruplar	Min.	Max.	Ort.
1	Cinsiyet	Kadın	49	93	77,64
		Erkek	45	96	75,21
2	Mezun olunan ortaöğretim kurumu	Meslek Lis.	49	93	76,63
		Diğ. Lis.	45	96	76,42
3	Öğrenim görmekte olunan eğitim birimi	Ön lisans	51	96	78,58
		Lisans	45	92	75,00
		Y.Lisans	57	93	76,85
4	Öğrenim görülen sınıf	1.sınıf	45	94	75,49
		2.sınıf	49	96	75,83
		3.sınıf	50	90	79,26
		4.sınıf	65	90	77,73
5	Staj yapma durumu	Evet	47	96	77,27
		Hayır	45	94	75,72
6	Herhangi bir işte çalışma durumu	Evet	45	96	76,27
		Hayır	47	93	76,83
7	Etik eğitimi alma durumu	Evet	45	94	76,32
		Hayır	56	96	77,80
8	Eğitim görmekte olunan bölümden memnuniyet durumu	Evet	45	94	75,64
		Hayır	55	96	77,91
9	Muhasebe mesleğini tercih etme durumu	Evet	45	94	75,54
		Hayır	55	96	78,13
10	İlk Muhasebe, eğitimi alınan eğitim basamağı	Lise	49	93	77,26
		Ön lisans	51	96	79,21
		Lisans	45	92	74,25
		Y. Lisans	66	74	70

Makyavelizm puan hakkındaki analizler tamamlandıktan sonra, katılımcıların demografik özellikleri ile araştırmanın ölçeği aracılığıyla elde edilen önermelerin ortalama ve standart sapma değerleri, hipotezlere yönelik olarak ise parametrik analiz yöntemlerinden iki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılması amacıyla t testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılması amacıyla da tek yönlü varyans (ANOVA) testi kullanılmıştır. Anova testi sonucunda farklılıkları belirlemek üzere tanımlayıcı Post-Hoc analizi olarak LSD yöntemi tercih edilmiştir. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Tablo-3’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan öğrencilerin Makyavelist kişilik düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan Independent T-Test’i sonucunda, cinsiyet değişkeni ile statü arzusu ($t=2,191$; $p=0,009<0,05$) ve diğerlerine güvensizlik ($t=2,229$; $p=0,029<0,05$) alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmakla birlikte; ahlaki yoksunluk ve kontrol arzusu alt

boyutları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ayrıca, Mach IV ölçeğın tamamı kapsamında yapılan T-test sonuçlarına göre yapılan analizde ($t=2,777$; $p=0,006<0,05$), cinsiyet değişkeni ile Makyavelizm düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmiş olup, söz konusu sonuçlar öğrencilerin Makyavelizm puan analizi bulguları ile de desteklendiğinden; H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo- 3: Cinsiyet Değişkeni ile ilgili T- Testi

Fak.No	Faktörler	Grup	N	ORT	SS	t	p
1	Ahlaki Yoksunluk	Kadın	230	4,1696	0,79756	1,618	0,106
		Erkek	221	4,0480	0,79821		
2	Kontrol Arzusu	Kadın	230	2,9174	0,67494	1,781	0,076
		Erkek	221	2,8069	0,64034		
3	Statü Arzusu	Kadın	230	3,8489	0,86113	2,191	0,009
		Erkek	221	3,6437	1,11677		
4	Diğerlerine Güvensizlik	Kadın	230	3,3026	0,67461	2,229	0,029
		Erkek	221	3,1412	0,85598		
5	Ölçek Toplamı	Kadın	230	3,6030	0,53504	2,777	0,006
		Erkek	221	3,4511	0,62471		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Makyavelist kişilik düzeyi ile öğrenim görmekte oldukları eğitim birimi arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi Tablo-4' de görölmektedir. Sonuçlar, öğrencilerin eğitim görmekte oldukları eğitim birimi değişkeni ile Makyavelizm faktör ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlılık bulunduğunu göstermektedir. Sonuçlara göre, lisans öğrencilerinin yüksek lisans öğrencilerinden, yüksek lisans öğrencilerinin ise ön lisans öğrencilerinden daha az Makyavelist kişiliğe sahip oldukları gözlenmiştir ($F=7,661$; $p=0,001<0,05$). Söz konusu sonuçlar öğrencilerin Makyavelizm puan analizi bulguları ile de desteklendiğinden; H3 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo-4: Eğitim Görmekte Olunan Eğitim Birimi Değişkeni ile ilgili Anova Testi

Fak.No	Faktörler	Grup	N	ORT	SS	F	p
1	Ahlaki Yoksunluk	Ön lisans	168	4,2024	0,77691	3,554	0,029
		Lisans	255	4,0259	0,82316		
		Y. Lisans	28	4,3214	0,61183		
2	Kontrol Arzusu	Ön lisans	168	3,0317	0,73251	13,679	0,000
		Lisans	255	2,7255	0,58002		
		Y. Lisans	28	3,1071	0,59527		
3	Statü Arzusu	Ön lisans	168	3,9018	0,80373	5,203	0,006
		Lisans	255	3,6961	1,06079		
		Y. Lisans	28	3,3036	1,29163		
4	Diğerlerine Güvensizlik	Ön lisans	168	3,3583	0,66849	4,186	0,016
		Lisans	255	3,1388	0,82578		
		Y. Lisans	28	3,1857	0,75998		
5	Ölçek Toplamı	Ön lisans	168	3,6618	0,50309	7,661	0,001
		Lisans	255	3,4380	0,62295		
		Y. Lisans	28	3,5536	0,54717		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Makyavelist kişilik düzeyi ile sınıf değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları Tablo-5’de görülmektedir. Test sonucunda, sınıf değişkeni ile ahlaki yoksunluk ($F=3,966$; $p=0,008<0,05$) ve statü arzusu ($F=6,317$; $p=0,000$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmakla birlikte, kontrol arzusu ve diğerlerine güvensizlik alt boyutları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ayrıca Mach IV ölçeğin tamamı kapsamında yapılan tek yönlü varyans testi sonuçlarına göre yapılan analizde ($F=3,183$; $p=0,024$), öğrenim görülen sınıf ile Makyavelizm düzeyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu sonuçlar öğrencilerin Makyavelizm puan analizi bulguları ile desteklendiğinden, H4 kabul edilmiştir.

Tablo- 5: Sınıf Değişkeni ile ilgili Makyavelizm Ortalaması Anova Testi

Fak.No	Faktörler	Grup	N	ORT	SS	F	p
1	Ahlaki Yoksunluk	1.Sınıf	192	3,9948	0,83970	3,966	0,008
		2.Sınıf	126	4,0952	0,83358		
		3.Sınıf	61	4,3607	0,63332		
		4.Sınıf	72	4,2306	0,69660		
2	Kontrol Arzusu	1.Sınıf	192	2,8715	0,73612	1,746	0,157
		2.Sınıf	126	2,9339	0,64776		
		3.Sınıf	61	2,8689	0,50288		
		4.Sınıf	72	2,7130	0,56309		
3	Statü Arzusu	1.Sınıf	192	3,6003	0,99641	6,317	0,000
		2.Sınıf	126	3,6488	1,09095		
		3.Sınıf	61	4,0164	1,02049		
		4.Sınıf	72	4,0903	0,64773		
4	Diğerlerine Güvensizlik	1.Sınıf	192	3,2146	0,86744	1,543	0,203
		2.Sınıf	126	3,1349	0,74397		
		3.Sınıf	61	3,3869	0,66720		
		4.Sınıf	72	3,2639	0,60498		
5	Ölçek Toplamı	1.Sınıf	192	3,4684	0,63718	3,183	0,024
		2.Sınıf	126	3,4896	0,63854		
		3.Sınıf	61	3,7039	0,47652		
		4.Sınıf	72	3,6085	0,34917		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Makyavelist kişilik düzeyi ile bölümden memnuniyet durumu değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan T-Testi sonucu Tablo-6’da görülmektedir. Sonuçlar, incelenen öğrencilerin aynı bölümü isteme durumu değişkeni ile ahlaki yoksunluk ($t=2,887$; $p=0,004<0,05$) ve kontrol arzusu ($t=2,957$; $p=0,003<0,05$) arasında istatistiksel açıdan anlamlılık bulunduğunu göstermiştir. Test sonucu ve Makyavelizm puan analizi sonuçları birlikte değerlendirildiğinde H8 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo- 6: Öğrenim Görülen Bölümden Memnuniyet Değişkeni ile İlgili T- Testi

Fak.No	Faktörler	Grup	N	ORT	SS	t	p
1	Ahlaki Yoksunluk	Evet	290	4,0297	0,84367	2,887	0,004
		Hayır	161	4,2547	0,69173		
2	Kontrol Arzusu	Evet	290	2,7954	0,64460	2,957	0,003
		Hayır	161	2,9855	0,67118		
3	Statü Arzusu	Evet	290	3,7233	1,04812	0,715	0,475
		Hayır	161	3,7935	0,90466		
4	Diğerlerine Güvensizlik	Evet	290	3,1959	0,81795	1,020	0,308
		Hayır	161	3,2733	0,68180		
5	Ölçek toplamı	Evet	290	3,4778	0,63052	2,486	0,013
		Hayır	161	3,6200	0,48109		

Tablo-7’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan öğrencilerin Makyavelist kişilik düzeyi ile öğrencilerin eğitim hayatlarını tamamladıklarında “muhasabe” ile ilgili bir meslek alanı tercih edip etmeme değişkeni arasında anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan T-testi sonucunda, öğrencilerin eğitim hayatlarını tamamladığında “muhasabe” ile ilgili bir meslek alanı tercih edip etmeme değişkeni ile ahlaki yoksunluk ($t=2,671$; $p=0,008<0,05$) ve kontrol arzusu ($t=0,001$; $p=0,001<0,05$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Test sonucu ve Makyavelizm puan analizi sonuçları birlikte değerlendirildiğinde H9 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo- 7: Muhasebe ile ilgili Meslek Tercih Etme Durumu Değişkeni ile ilgili T- Testi

Fak.No	Faktörler	Grup	N	ORT	SS	T	p
1	Ahlaki Yoksunluk	Evet	292	4,0363	0,84050	2,671	0,008
		Hayır	159	4,2453	0,70006		
2	Kontrol Arzusu	Evet	292	2,7865	0,63836	3,386	0,001
		Hayır	159	3,0042	0,67712		
3	Statü Arzusu	Evet	292	3,7200	1,05750	0,815	0,415
		Hayır	159	3,8003	0,88177		
4	Diğerlerine Güvensizlik	Evet	292	3,1740	0,82845	1,851	0,065
		Hayır	159	3,3145	0,64923		
5	Ölçek toplamı	Evet	292	3,4713	0,62870	2,837	0,005
		Hayır	159	3,6336	0,47900		

Tablo-8’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan öğrencilerin Makyavelist kişilik düzeyi ile ortaöğretimi de göz önünde bulundurarak ilk kez “muhasabe” dersi aldıkları eğitim basamağı değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ortaöğretimi de göz önünde bulundurarak ilk kez “muhasabe” eğitimi alınan eğitim basamağı değişkeni ile Makyavelizm

faktör ortalaması arasında istatistiksel açıdan anlamlılık bulunmuş ($F=9,459$; $p=0,000<05$) olup, H10 hipotezi kabul edilmiştir.

Katılımcıların ilk kez muhasebe dersi aldıkları eğitim birimi, aynı zamanda öğrencilerin ne kadar uzun süredir muhasebe bilgisine aşına olduklarını göstermektedir. İlk kez ortaöğretimde muhasebe dersi alan katılımcılar ön lisans öğrencileri hariç diğer yükseköğretim basamaklarında (lisans ve yüksek lisans) muhasebe dersi alan öğrencilerden daha yüksek Makyavelizm skoru ortaya koymuştur. Ölçek toplamında ve ayrı ayrı alt boyutlar üzerinde değerlendirme yapıldığında, ilk kez muhasebe dersi ile ön lisans eğitimi sırasında karşılaşan öğrencilerin daha yüksek makyavelist kişilik özelliğine sahip oldukları ortaya çıkmaktadır.

Tablo- 8:“Muhasebe” Eğitimi Alınan Eğitim Basamağı Değişkeni ile ilgili Anova Testi

Fak.No	Faktörler	Grup	N	ORT	SS	F	p
1	Ahlaki Yoksunluk	Lise	73	3,9949	0,77590	3,337	0,019
		Ön lisans	160	4,2727	0,72556		
		Lisans	216	4,0370	0,84552		
		Y. Lisans	2	4,0000	0,00000		
2	Kontrol Arzusu	Lise	73	2,9241	0,64483	7,254	0,000
		Ön lisans	160	3,0325	0,74756		
		Lisans	216	2,7207	0,56574		
		Y. Lisans	2	2,8333	0,23570		
3	Statü Arzusu	Lise	73	3,7943	0,83949	4,526	0,004
		Ön lisans	160	3,9269	0,77645		
		Lisans	216	3,6181	1,15208		
		Y. Lisans	2	2,2500	1,76777		
4	Diğerlerine Güvensizlik	Lise	73	3,4253	0,69013	9,981	0,000
		Ön lisans	160	3,4026	0,66940		
		Lisans	216	3,0241	0,82325		
		Y. Lisans	2	3,0000	0,28284		
5	Ölçek Toplamı	Lise	73	3,5791	0,55150	9,459	0,000
		Ön lisans	160	3,7009	0,47722		
		Lisans	216	3,3909	0,64397		
		Y. Lisans	2	3,1250	0,35355		

Sonuç olarak gerçekleştirilen Makyavelizm puan ve test istatistikleri ışığında araştırma hipotezlerinden; H1, H3, H4, H8, H9 ve H10 kabul edilmiştir. Sayılan hipotezler dışında kalan diğer hipotezler hakkında istatistiki olarak anlamlı sonuçlar elde edilemediğinden, H2, H5, H6, H7 reddedilmiştir.

Buna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin, cinsiyeti, öğrenim gördükleri eğitim birimi, öğrenim görmekte oldukları sınıf, muhasebe bilgisine aşına oldukları süre, öğrenim görmekte olduğu bölümden memnuniyet ve gelecekte muhasebe ile ilgili meslek tercih etme değişkenleri

ile Makyavelizm arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Diğer taraftan mezun olunan orta öğretim kurumu, etik eğitimi almış olmak, staj yapmış olmak ve herhangi bir işte çalışmış olmak değişkenleri ile Makyavelizm arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır.

5. SONUÇ

DeAngelo (1981)'ya göre muhasebe de denetim kalitesi, denetçinin kişiliği ve bağımsızlığı ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle denetim ve muhasebe meslek elemanlarının kişilik özellikleri bağımsızlıklarını, bağımsızlıkları ise gerçekleştirdikleri muhasebe işlemlerinin doğruluğunu ve güvenilirliğini temin etmektedir. Bu açıdan bakıldığında muhasebe meslek elemanlarının kişilik özellikleri, muhasebe meslek alanı için önemli bir araştırma konusunu oluşturmaktadır. 2000'lerin başlarında gerçekleşen finansal skandallar ve bunların olumsuz küresel sonuçları; muhasebe meslek mensuplarının mesleklerini icra ederken gösterdikleri ahlaki, etik ve doğru davranışların ne kadar önemli olduğunu, söz konusu davranışların aksi sergilenmesi halinde yaşanacak olumsuzlukları açıkça ortaya koymuştur. 2002 yılında yayımlanan Sarbanes Oxley Yasası (SOX) ve beraberinde getirilen önlemlerin muhasebe ve denetim alanındaki etik dışı davranışları önlemeye yeterli olmadığı yeni etik ihlalleri içeren skandallar aracılığıyla görülmektedir. Dört büyük denetim şirketinden biri olan KPMG'nin, 2015-2017 yılları arasında, ABD Kamu Gözetimi Kurumu (PCAOB) tarafından gerçekleştirilen iç teftiş sorularını gizlice ele geçirerek, ilgili tüm personeline bu soru ve cevaplarını dağıtması ve bu süreçte hiçbir çalışanın bu durumu ihbar etmemesi, muhasebe ve denetim meslek gruplarında çalışanların etik dışı davranışlarının araştırılmasının önemini bir kez daha ortaya koymuştur.

Meslek mensuplarının kişilik özellikleri arasında birçok etik/ etik dışı kavram bulunmakla birlikte, Makyavelizm başarıya götüren her yol mübahtır, anlayışıyla dikkat çekmektedir. Bu suretle, gelecekte muhasebe mesleğini icra etmesi muhtemel yükseköğretim öğrencileri üzerinde makyavelist kişilik düzeyinin ölçülmesi bu düzeyin öğrencilerin bir takım demografik özellikleri ile ilişkisi bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi'nde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve ilgili meslek yüksekokulları öğrencileri üzerinde yapılan bu çalışmada iki aşamalı olarak öğrencilerin Makyavelizm düzeyleri ve bu düzeylerin bir takım demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. İlk olarak literatürde (Christie ve Geis, 1970; Wakefield, 2006; Roodposhti vd., 2012) kullanıldığı üzere Makyavelizm puanı hesaplanmıştır.

İkinci olarak, istatistiki analiz yöntemlerinden T-testi ve Anova testleri kullanılarak, Makyavelizmin alt boyutları ile demografik değişkenler arasındaki ilişki araştırılmıştır. Analiz sonuçları; kadın katılımcıların (beklenenin aksine), erkek katılımcılardan; ön lisans öğrencilerinin, lisans

öğrencilerinden; üç ve dördüncü sınıf öğrencilerinin, bir ve ikinci sınıf öğrencilerden; muhasebe bilgisine daha uzun zamandır aşına olan öğrencilerin muhasebe bilgisi ile yükseköğretimde tanışmış öğrencilerden; ön lisans öğrencilerinin lisans öğrencilerinden; kayıtlı olduğu bölümden memnun olmayan öğrencilerin, memnun olan öğrencilerden ve son olarak muhasebe ile ilgili bir meslek seçmek konusunda (şimdilik) kararını olumlu yönde vermiş olan öğrencilerin, olumsuz tercih belirten öğrencilere göre daha **yüksek** düzeyde Makyavelist kişilik özelliklerine sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Araştırma sonuçları, öğrencilerin muhasebe bilgisine aşına oldukları sürenin uzunluğu ve yine öğrencileri teorik etik eğitimlerine tabi tutmak, muhasebe meslek etiği bilincinin oluşmasına ve gelecekte istihdama katıldıklarında, Makyavelizm başta olmak üzere, meslek etiği ile çelişen hususlarda doğru karar vermelerine yeterli gelmediğini ortaya koymaktadır. Özellikle ön lisans öğrencilerin hemen her alt boyutta en yüksek Makyavelizm puanı almış olmaları, meslek yüksekokullarında verilen mesleki eğitimin ve mesleki etik eğitimlerinin etkinliğinin yeniden gözden geçirilmesi konusunda ipucu vermektedir. Tarafımızca yapılan değerlendirmede, meslek yüksekokullarında öğrenim görmekte olan öğrencilerin gelecek kaygıları, Makyavelizm gibi amaca götüren yolda etik dışı davranışlar ortaya koymalarının bir başka nedeni olarak düşünülmelidir.

Araştırma sonuçları, gelecekte muhasebe mesleğini icra etme ihtimali olan potansiyel meslek adaylarının etik algılarının yükseltilmesi, Makyavelizm gibi kişisel çıkarları ön planda tutan değerlere daha uzak mesafede konumlanmaları, meslek ahlakı hakkında daha doğru davranış biçimlerini edinmeleri ve gelecekte daha etik düşünce ve davranış şekline sahip meslek elemanları yetiştirilmesi açısından hem ortaöğretimde hem de yükseköğretimde daha etkili yöntemler bulunması yönünde işaretler taşımaktadır.

Son olarak, kısıtlı bir örneklem ile elde edilmiş olsalarda araştırma bulgu ve sonuçları; mesleki eğitim/ meslek etiği kavramlarının ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinin tümünde daha etkili bir şekilde ele alınması; etik öğretiler konusunda daha yetkin değerler kazandırılması ve eğitimcilere düşen görevlerin yeniden gözden geçirilmesi hususlarının üzerinde önemle durulması gerektiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Bal, H. (2001). Bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi*, Isparta: SDÜ Yayın (20), 31
- Christie, R. ve Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.

- Dahling, J. J., Whitaker, B. G. ve Levy, P. E. (2009). The development and validation of a new Machiavellianism scale. *Journal of Management*, (35)(2), 223-225.
- Dalton, D., Radtke, R. R. (2013). The joint effects of Machiavellianism and ethical environment on whistle-blowing. *Journal Business Ethic.* (117), 153-154.
- DeAngelo, L. E. (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, (3)(1), 167- 175.
- Elmacı, O., Tutkavul, K. (2017). Muhasebe eğitiminin akreditasyonunda stratejik yol haritası: Kaynak tabanlı bir model önerisi ve gerçekleştirme koşulları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, (4)(10), 133-134.
- Güney, S., Mandacı, G. (2009). Makyavelizm ve etik algısı ilişkileri: Bankacılık sektöründe bir araştırma. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (27)(2), 83-104.
- Güven, İ. F. (2019). Makyavelizm ve dindarlık ilişkisi. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Jones, D. N., Paulhus, D. L. (2009). Machiavellianism. In M. R. Leary & R. H. Hoyle (Eds.), *Handbook of Individual Differences in Social Behavior*. New York: The Guilford Press. 94.
- Kara, H. (2016). Makyavelist değerlerin yönetici olmak isteyen öğrenciler üzerindeki etkisinin araştırılması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, (12)(29), 125-139.
- Kalaycı, Ş. (2016). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın, 405.
- Kessler, S., Bandelli, A., Spector, P., Borman, W., Nelson, C., Penney, L. (2010). Re-examining Machiavelli: A three-dimension model of Machiavellianism in the workplace. *Journal of Applied Social Psychology*, (40)(8), 1871.
- Kutluk, A. F., Çavuşoğlu, K. (2018). A research about measuring ethical tendencies by Machiavellianism and discussing its impact on ethical choices in accounting and auditing field. *Prestige International Journal of Management & IT- Sanchayan: Gwalior*, (7)(2), 1-17.
- Roodpooshti, F. R., Nikoomaram, H., Mahfoozi, G. (2012). Machiavellianism and accountants ethical approach: Evidence from Iran. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, (2)(10), 10576-10581.
- Sungur, S. A. (2017). Siyasal bilgiler öğrencilerinin makyavelist eğilimlerini belirlemeye yönelik araştırma. *Electronic Journal of Social Sciences*, (16)(63), 1361- 1370.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Boston, MA: Pearson.

- Tuna, M., Yeşiltaş, M. (2013). Liderliğin etik boyutu: Etik liderliğin otel işletmelerindeki işgörenler tarafından algılanması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, (5)(3), 134.
- Uçkun, G., Üzüm, B., Uçkun S. (2018). Narsist kişiliğin Makyavelist davranışlara etkisi: Kocaeli Üniversitesi özel güvenlik öğrencileri örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20)(2), 139-154.
- Ülbeği, İ. D. (2016). Makyavelizm ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25)(2), 89-100.
- Wakefield, Robin L. (2008). Accounting and Machiavellianism. *Behavioral Research in Accounting*, (20)(1), 115-129.

SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLİK VE YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİRLİK KANUNU DİSİPLİN YÖNETMELİĞİ ÇERÇEVESİNDE MUHASEBE MESLEK MENSUPLARINA VERİLEN “DİSİPLİN CEZALARI” ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (2017-2019)*

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz GÜNEY**

Ampririk Araştırma
(Empirical Research)

Muhasebe ve Finans
Araştırmaları Dergisi
Haziran 2020; 2 (1):22-43

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Güney, C. (2020). Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği Çerçevesinde Muhasebe Meslek Mensuplarına Verilen “Disiplin Cezaları” Üzerine Bir Araştırma (2017-2019). *Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*. 2(1), 22-43.

ÖZ

Bu çalışma 2017-2019 yılları arasında muhasebe meslek mensuplarına verilen kesinleşmiş disiplin cezalarının betimlemesini yapmak ve disiplin cezası türünün meslek mensuplarının cinsiyetleri, unvanları, cezanın verildiği yıl, cezanın verildiği ay, meslek odasının bulunduğu istatistiki bölge açısından farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Çalışmada 2017-2019 arasında TÜRMOB (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği) web sayfasında ilan edilen disiplin cezaları çeşitli açılardan sınıflandırılmış, frekans analizine tabi tutulmuş ve sonuçlar yorumlanmıştır. Yöntem olarak betimsel analiz (içerik analizi) yöntemi uygulanmıştır. 2017-2019 yılları arasında muhasebe meslek mensuplarına verilen kesinleşmiş disiplin cezaları sayısı 194 tür.

Çalışma sonucunda 2017-2019 yılları arasında muhasebe meslek mensuplarına verilen kesinleşmiş disiplin cezalarının yüzde 51,5'nin “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 34'nün “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 13,4'nün “Meslekten Çıkarma” ve toplamda yüzde 1'nin de 8 ve 10 ay “Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” cezalarından oluştuğu tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan hipotez test sonuçlarına göre ceza türü, meslek mensubunun üyesi olduğu odanın bulunduğu bölgeye göre farklılaşmaktayken; meslek mensuplarının cinsiyetine, unvanına, cezanın verildiği yıla ve aya göre farklılaşmamaktadır

Anahtar Kelimeler: Disiplin Cezaları, Muhasebe Meslek Mensubu, İçerik Analizi

JEL Kodları: M40, M41

* Makalenin gönderim tarihi:24.06.2019 Kabul tarihi: 28.05.2020, iThenticate benzerlik oranı %39. Benzerlik oranının önemli bir kısmının Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği maddelerinden kaynaklandığı yazar tarafından belirtilmiştir.

**Kocaeli Üniversitesi, Gazanfer Bilge Meslek Yüksekokulu, cengiz.guney@kocaeli.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-5703-6176

STUDY ON “DISCIPLINARY PUNISHMENTS” IN THE FRAME OF DISCIPLINE REGULATION OF CERTIFIED AND SWORNED PUBLIC ACCOUNTANCY LAW (2017-2019)

ABSTRACT

This study aims to describe the final disciplinary punishments given to the professional accountants. Paper also aims to determine whether the type of disciplinary punishment differed in terms of the gender and titles of the professional accountants, the year and month in which the punishment sentence was issued, and the statistical region where the professional chamber was located.

In the study, the disciplinary punishment which were announced on the TÜRMOB (Union Of Chambers Of Certified Public Accountants Of Turkey) website between 2017-2019, classified from various dimensions, subjected to frequency analysis, and the results were interpreted. Descriptive analysis (content analysis) method was applied as a method. The total number of finalized disciplinary punishment imposed on professional accountants between 2017-2019 is 194.

As a result of the study, the finalized disciplinary punishments imposed on professional accountants were 51.5 % “6 months temporary retention from professional activity”, 34 % “12 months temporary retention from professional activity”, 13.4 % “dismissal” and 1 % in total consist of punishments for “8 and 10 months temporary retention from professional activity” between 2017-2019. In addition, according to the hypothesis test results, while the type of punishment differs according to the region where the professional chamber was located; it does not differ according to the gender and title of professional accountants, also year and month of disciplinary punishment date.

Keywords: Disciplinary Punishments, Accounting Professional, Content Analysis

JEL Codes: M40, M41

1.GİRİŞ

Muhasebe meslek mensupları ve aday meslek mensuplarına yönelik disiplin cezaları hükümleri “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği”nce belirlenmiştir. İlgili yönetmeliğe göre meslek mensuplarına ve aday meslek mensuplarına uygulanacak disiplin cezaları; uyarı, kınama, geçici olarak mesleki faaliyetten alıkoyma, yeminli sıfatını kaldırma ve meslekten çıkarma şeklinde belirlenmiştir. Adı geçen yönetmelikte hangi ceza türünün hangi durumlarda verileceği, soruşturma ve kovuşturmaları kimlerin nasıl yapacağı, cezanın nasıl uygulanacağı kaleme alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı; 2017-2019 yılları arasında muhasebe meslek mensuplarına verilen kesinleşmiş disiplin cezalarının betimlemesini yapmak ve disiplin cezası türünün meslek mensuplarının cinsiyetleri, unvanları, cezanın verildiği yıl, cezanın verildiği ay, meslek odasının bulunduğu istatistiki bölge açısından farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmektir.

Çalışma giriş ve sonuç bölümleri dışında literatür taraması, disiplin cezaları ve araştırma bölümü olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümü olan “Literatür” taraması kısmında muhasebe meslek mensuplarına verilen “disiplin cezaları” üzerine yapılmış olan ampirik çalışmalar incelenmiş ve konunun, önceki çalışmalarda ele alınmayan yönleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü olan “Disiplin Cezaları” kısmında 31.10.2000 tarihli 24216 sayılı Resmi Gazete ilanı ile ilan edilen “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği” çerçevesinde meslek mensuplarına verilebilecek disiplin cezası türleri ve hangi durumlarda bu cezaların verilebileceği üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan “Araştırma” kısmında araştırmanın amacı, kapsam ve sınırlılıkları, araştırma verilerinin elde edilmesi ve araştırma yöntemi, araştırma hipotezleri ve araştırma bulgularına yer verilmiştir.

Çalışmada analizi yapılan araştırma verileri TÜRMOB web sayfasında “Disiplin Cezaları” başlığı altında ilan edilen disiplin cezalarından derlenmiştir. Araştırmada yöntem olarak içerik analizi yöntemi uygulanmıştır.

Çalışma sonucunda 2017-2019 yılları arasında muhasebe meslek mensuplarına verilen kesinleşmiş disiplin cezalarının “6 Ay ve 12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” cezası üzerinde odaklanıldığı görülmüştür. Ayrıca hipotez test sonuçlarına göre ceza türü, meslek mensubunun üyesi olduğu odanın bulunduğu bölgeye göre farklılaşmaktayken; meslek mensuplarının cinsiyetine, unvanına, cezanın verildiği yıla ve aya göre farklılaşmamaktadır.

2.LİTERATÜR

Muhasebe meslek mensupları ve aday meslek mensuplarına verilmiş disiplin cezalarını konu alan ampirik çalışmalar şöyledir:

Yazar	Amaç	Yöntem	Sonuç
Banar ve Aslan (2009)	<ul style="list-style-type: none"> 2000–2008 yılları arasında muhasebe meslek mensuplarının almış oldukları disiplin cezalarının yıllara, bölgelere, mükellef türü ve sayısına, muhasebe meslek mensubu türü ve sayısına göre, durumunu belirlemek. Geçici olarak mesleki faaliyetten alıkoyma ve meslekten çıkarma cezaları bağımlı değişkenlerinin, mükellef türü, meslek mensubu türü, bölgeler ve yıllar bağımsız değişkenlerinden nasıl etkilendiğini ortaya koymak.	<ul style="list-style-type: none"> İçerik analizi ve STATA 10 ile frekans dağılımı ve regresyon analizi.	<ul style="list-style-type: none"> 6 ay meslekten alıkoyma cezası ile bağımlı değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Meslekten çıkarılma cezası ile kurumlar vergisi mükellefi ve serbest muhasebeci sayısı arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Meslekten çıkarılma cezası ile serbest muhasebeci ve serbest muhasebeci mali müşavir sayısı arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. 6 ve 12 aylık disiplin cezaları ile gelir vergisi mükellef sayısı arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Gül (2016)	<ul style="list-style-type: none"> Muhasebe meslek mensuplarının aldığı disiplin cezalarının yıllar itibariyle gelişimini inceleyerek, bu cezaların kayıtlı olunan oda, unvan ve cinsiyet kategorilerine göre gelişimini betimlemek.	<ul style="list-style-type: none"> İçerik analizi, Excel ve SPSS ile betimleme.	<ul style="list-style-type: none"> Muhasebe meslek mensuplarının aldığı disiplin cezalarının yıllar itibariyle sayısal gelişimi ile muhasebe meslek mensuplarının yıllar itibariyle sayısal gelişimi paralellik göstermemektedir. Meslek mensuplarının aldığı disiplin cezaları ile buldukları bölgede kayıtlı meslek mensuplarının sayısı, unvanlarına göre meslek mensuplarının sayısı ve cinsiyetlerine göre meslek mensuplarının sayısı oransal olarak farklılıklar göstermektedir.
Ekergil (2016)	<ul style="list-style-type: none"> Meslek mensuplarının disiplin cezalarını; unvan, disiplin cezası türleri, cinsiyet, coğrafi bölgeler ile tek ve birden fazla ceza verilen meslek mensupları yönlerinden inceleme	<ul style="list-style-type: none"> Betimleme.	<ul style="list-style-type: none"> En fazla sayıda SM'lerin disiplin cezası aldığı tespit edilmiştir. Marmara bölgesinin tüm bölgeler içinde en büyük paya sahip olduğu tespit edilmiştir. Kadınların gerek disiplin cezaları gerekse meslek mensupları bakımından çok az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Bir kez ceza verilen meslek mensuplarının toplam ceza verilenler içinde yüzde 87 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Gül (2017)	<ul style="list-style-type: none"> Muhasebe mensuplarının aldığı disiplin cezalarını çapraz tablolar aracılığıyla betimlemek. Disiplin cezalarının, cezaların alındığı yıla, kayıtlı olunan odanın bulunduğu bölgeye, mesleki unvana ve cinsiyete göre istatistiki açıdan anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini belirlemektir.	<ul style="list-style-type: none"> İçerik analizi yöntemi, frekans dağılımları, Kruskal-Wallis H Testi ve Mann-Whitney U Testi.	<ul style="list-style-type: none"> Disiplin cezaları, cezaların alındığı yıl, kayıtlı olunan odanın bulunduğu bölge ve mesleki unvan kategorilerine göre istatistiki açıdan farklıdır. Disiplin cezaları, meslek mensubunun cinsiyeti kategorisine göre farklıdır.
Ekergil (2017)	<ul style="list-style-type: none"> 2008-2015 döneminde İstanbul SMMM Odasının disiplin kurulu raporları incelenerek, disiplin suçlarının dağılımını ve nedenlerini tespit etmek.	<ul style="list-style-type: none"> İçerik analizi yöntemi ile frekans dağılımı.	<ul style="list-style-type: none"> Disiplin suçlarının ortaya çıkış nedenleri arasında; Serbest Muhasebeci unvanının kaldırılması çabası, işletmelerin yaşadığı yoğun rekabet ortamında çıkar çatışmaları arasında meslek mensubunun yalnız kalması, devletin meslek mensubu üzerinde kurduğu baskı olarak tespit edilmiştir.
Karabınar ve Çevik (2018)	<ul style="list-style-type: none"> 2008-2013 yılları arasında verilen disiplin cezalarının türü ve hangi etik yaklaşımına aykırı olduğunu incelemek.	<ul style="list-style-type: none"> İçerik analizi yöntemi.	<ul style="list-style-type: none"> Bazı meslek mensubu bir ya da birkaç kez etik olmayan davranış sergilemiştir. Etik dışı eylemlerin ortaya çıkarılmasının ve takibe konu edilmesinin tek yolunun şikayet müessesesidir. Verilen disiplin cezalarının eylemin amacına değil de sonucuna göre belirlenmektedir. Yapılan eylemlerin deontolojik etik yaklaşımı ve erdem etiği yaklaşımlarına aykırı olduğu tespit edilmiştir.
Dursun (2019)	<ul style="list-style-type: none"> Disiplin cezalarının eğilim analizi, mesleki unvan açısından farklılıkların olup olmadığının tespiti.	<ul style="list-style-type: none"> İçerik analizi, Excel ile pivot tablolar.	<ul style="list-style-type: none"> Kadın meslek mensupları erkek meslek mensuplarına nazaran daha az ceza almıştır. En fazla cezayı serbest muhasebeciler almıştır. Mesleki unvan arttıkça ceza ve ceza şiddeti de azalmaktadır.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde verilerin güncel olmadığı görülmektedir. Kaleme alınan bu çalışma 2017-2019 yılları arasındaki güncel veriler ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca literatürde yer alan çalışmalarda frekans tabloları ile betimsel analizler yapılmışken, bu çalışmada hipotez testlerine yer verilmiş ve çeşitli değişkenler açısından farklılıklar analiz edilmiştir.

3. DİSİPLİN CEZALARI

31.10.2000 tarihli 24216 sayılı Resmi Gazete ilanı ile ilan edilen “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği” meslek mensupları ve aday meslek mensupları hakkında, disiplin kovuşturması yapılmasına karar verecek yetkili organları, disiplin cezalarını vermeye yetkili organları, disiplin cezalarına karşı yapılacak itirazların usul ve esasları ve disiplinle ilgili diğer hususları düzenlemektedir. (Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği , Md.1.)

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği Md. 4’e göre meslek mensuplarına ve aday meslek mensuplarına uygulanacak disiplin cezaları şunlardır:

Uyarma: Meslek mensubuna ve aday meslek mensubuna, mesleğin yürütülmesinde daha dikkatli davranması gerektiğinin yazı ile bildirilmesidir.

Kınama: Meslek mensubuna ve aday meslek mensubuna, görevinde ve davranışlarında kusurlu olduğunun yazı ile bildirilmesidir.

Geçici olarak mesleki faaliyetten alıkoyma: Mesleki sıfatı saklı kalmak koşuluyla altı aydan az, bir yıldan fazla olmamak üzere, mesleki faaliyetten alıkoymadır.

Yeminli sıfatını kaldırma: Yeminli Mali Müşavirin yeminli sıfatının kaldırılması ve mührünün geri alınmasıdır.

Meslekten çıkarma: Meslek mensubunun ruhsatnamesinin geri alınarak bir daha mesleği yürütmesine izin verilmemesidir.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği Md. 5’e göre “*Uyarma Cezası*” aşağıdaki durumlarda uygulanır :

- Müşterilerin işlerine karşı, kayıtsız ve ilgisiz kalınması, müşterilerle mesleki konularda yapılacak sözleşme hükümlerine aykırı davranılması, sözleşmenin taraflarca fesh edilmesi hâlinde, iş sahibinin defter ve belgelerinin otuz gün içinde devir ve teslim tutanağı düzenleyerek teslim edilmemesi (Devir ve teslim işleminin gerçekleşmediğinin meslek mensubu tarafından Odaya bildirilmesi durumu hariç.),
- Birlikçe yayımlanan, genelge ve yönerge hükümlerine aykırı olarak, meslek disiplinini bozucu hareketlerde bulunulması,
- Aday meslek mensubunun, mesleğin vakar ve onuru ile bağdaşmayan işler yapmasına neden olunması veya bilerek izin verilmesi veya bu eyleme göz yumulması,
- Mevzuata aykırı tabela kullanılması
- Müşteri bildirim listelerinin tam ve doğru olarak Odaya süresinde verilmemesi,
- Kanun ve Yönetmeliklerde öngörülen sosyal sorumluluk hükümlerine uyulmaması,

- En az iki kez yazı ile istenmesine rağmen, oda aidat borçlarının haklı gerekçe olmaksızın ödenmemesi,
- Adres değişikliklerinin, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik hükümlerine uygun olarak süresinde bildirilmemesi,
- Mesleğin yürütülmesi esnasında; görevi ile ilgisi olmayan konularda, çıkar çatışmalarına taraf olunması,
- Meslek mensuplarınca, Oda yönetim, denetim, disiplin kurulu tarafından görevleri ile ilgili olarak istenen her türlü belge ve bilginin verilmemesi,
- Bir diğer meslek mensubunun çalışanlarına her türlü vasıta ile meslektaşın veya müşterilerinin iş sırlarını ele geçirmeye veya açıklamaya yöneltmesi,
- Yukarıda sayılanlar dışında, mesleğin vakar ve onuruna aykırı davranışlarla, görevin gerektirdiği güveni sarsıcı hareketlerde bulunulması.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği Md. 6'ya göre “*Kınama Cezası*”, aşağıdaki durumlarda uygulanır:

- Üç yıllık bir dönem içinde uyarma cezası gerektiren herhangi bir eylemin yinelenmesi,
- Meslek mensuplarınca, sahip olunmayan unvanların kullanılması,
- Yeminli mali müşavirlerce, kendisinin, eşinin (boşanmış dahi olsa) usul ve fürundan birinin ve üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhri hısımlarının veya bunların ortak veya yönetiminde oldukları firmaların işlerine bakılması veyahut bu yakınlıktaki akrabalarından olan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin baktığı işlerin, tasdik edilmesi,
- Meslek mensuplarınca, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte öngörülen yazılı hizmet sözleşmesi yapmadan iş kabul edilmesi,
- Meslek mensuplarınca, sahte veya içeriği itibariyle yanıltıcı belge düzenlediği resmi kurum ve kuruluşlarca saptanan iş sahiplerinin (zorunlu olarak oda tarafından görevlendirmeler hariç), odalar ve Birlik tarafından ilanından sonra defterlerinin tutulması ve işlerinin görülmesi,
- Meslek mensuplarınca, reklam yasağına uyulmaması,
- Meslek mensuplarınca, asgari ücret tarifesinde yer alan ücretlerin altında iş kabul edilmesi, ücret yönetmeliğine aykırı olarak, ücretini tahsil etmediği hâlde daha sonraki yıllarda işin sürdürülmesi,

- Ücret Yönetmeliğine aykırı davrandığı için işi geri verilmiş ve oda ve Birlikçe ismi ilan olunmuş iş sahiplerinin (zorunlu olarak oda tarafından görevlendirmeler hariç) işlerinin kabul edilmesi,
- Çalışanlar listesine kaydolmadan unvan kullanarak, mesleki faaliyette bulunulması,
- Yeminli Mali Müşavirlerce, kendi defterleri hariç, defter tutulması, muhasebe bürosu açılması veya muhasebe bürosuna ortak olunması,
- Başka bir meslek mensubu ile sözleşmesi bulunan müşterilere, bilerek iş önerilmesi ve diğer meslek mensubu hakkında olumsuz yorumlarda bulunulması,
- Aynı unvan sahibi meslek mensubunun sorumluluğundaki işlerle ilgili, görev ve sorumluluk almadan, bir başka meslek mensubunun görüş bildirmesi, uygulamaları hakkında iş sahiplerine karşı olumsuz eleştiriler yapması,
- Mesleğin gereği gibi yürütülmesini sağlayacak şekilde; şubenin bağlı bulunduğu odanın çalışanlar kütüğüne kayıtlı sorumlu ortak görevlendirmeden ve bu ortak sayısından fazla şube açılması,
- Meslek mensuplarınca, kasıt olmaksızın gerekli özen ve titizlik yeterince gösterilmeden; yasal düzenlemelere ve ilan olunmuş norm ve standartlara aykırı olarak beyanname ve bildirimlerin imzalanması, denetlenmesi ve tasdik edilmesi,
- Oda ve birlik kurulları başkan ve üyelerinin; bu görevleri dolayısıyla kanun ve yönetmeliklere aykırı davrandıklarının tespit edilmesi,
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerce; çalışanlar kütüğüne kayıt olmadan birden fazla beyanname imzalanması,
- Büro Tescil Belgesi alınmaması, süresinde vize ettirilmemesi,
- Birlik Genel Kurulunca belirlenen büro standartlarına uyulmaması, açılan işyerlerinin bağımsız büro şeklinde olmaması, başka bir serbest meslek faaliyeti veya ticari faaliyet ile iç içe olması, ev olarak kullanılan ikametgâhların aynı zamanda büro olarak kullanılması, bir meslek mensubunun (ortaklık durumu hariç) birden fazla bürosunun olması,
- Mesleki bürolarda bağımlı çalışmakta iken bu görevlerinden ayrılan meslek mensuplarının işten çıkış tarihinden itibaren, stajını tamamlayarak mesleği yapmaya hak kazanan meslek mensuplarının ise meslek ruhsatlarını aldıkları tarihten itibaren iki yıl geçmedikçe, ayrıldıkları yahut yanında staj yaptıkları meslek mensuplarının rızası olmadan onların müşterilerine hizmet vermeleri,
- Meslek mensubunun, kendisi, hizmetleri ve faaliyetleri hakkında gerçekdışı veya yanıltıcı açıklamalarda bulunması,
- Üçüncü kişilere ücret ya da herhangi bir çıkar sağlanması veya vaat edilmesi sureti ile iş alınması,

- Mevzuat hükümlerinin emredici kurallarına aykırı davranmak sureti ile rekabette avantaj yaratılması,
- Diğer meslek mensubu hakkında, ilgili kuruluşlara asılsız ihbar veya şikâyetle bulunulması,
- Bir diğer meslek mensubunun çalışanlarına ve vekillerine onları işlerini yerine getirirken yükümlülüklerine aykırı davranmaya yöneltebilecek çıkarlar sağlayarak veya önererek doğrudan veya dolaylı olarak menfaat sağlaması.
- Bu Yönetmelikte yer almayan, 3568 sayılı Kanuna aykırı diğer eylemlerde bulunulması ve Birlikçe çıkarılmış diğer yönetmelik hükümlerine ve zorunlu meslek kararlarına uyulmaması.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği Md. 7'ye göre “*Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alı Koyma Cezası*”, her bir eylem için altı aydan az, bir yıldan çok olmamak üzere aşağıdaki durumlarda uygulanır:

- Üç yıllık bir dönem içinde kınama cezası gerektiren herhangi bir hâl ve eylemin yinelenmesi.
- Çalışanlar listesinde kayıtlı bulunan meslek mensuplarınca sahip olunan unvanla Kanunun 2. maddesinde yer alan işlerin yürütülmesi amacıyla gerçek veya tüzel kişilere bağlı ve onların işyerlerine bağımlı olarak açık veya gizli hizmet sözleşmesi ile çalışılması.
- Meslek mensuplarınca; meslek mensubu olmayan veya mesleği yapmaları yasaklanmış kişilerle Kanun ve yönetmelik hükümlerine aykırı olarak işbirliği yapılması.
- Müşterilerden makbuz düzenlemek veya her türlü yöntem ile topladıkları para veya para hükmündeki değerleri kendisine veya bir başkasına mal edilmesi veya emanetin inkâr edilmesi.
- Ticari faaliyet yasağına uyulmaması,
- Meslek mensuplarınca, beyanname ve bildirimlerin imzalanması ve denetimi ile ilgili yasal düzenlemelerdeki ilke ve kurallarla, ilan olunmuş norm ve standartlara kasten aykırı davranılması veya beyanname imzalama ve denetim yetkisinin kasten gerçeğe aykırı olarak kullanılması.
- Yeminli mali müşavirlerce, tasdike ilişkin yasal düzenlemelerdeki ilke ve kurallarla, ilan olunmuş norm ve standartlara kasten aykırı davranılması veya tasdik yetkisinin kasten gerçeğe aykırı olarak kullanılması.
- Geçici olarak mesleki faaliyette alıkoyma cezası kesinleştiği hâlde, mesleki faaliyete doğrudan devam edilmesi.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği Md. 8'e göre Yeminli Mali Müşavirlerin, mükerrer şekilde, tasdiğe ilişkin yasal düzenlemelerdeki ilke ve kurallarla, ilan olunmuş norm ve standartlara kasten aykırı davrandıklarının veya tasdik yetkilerini mükerreren kasten gerçeğe aykırı olarak kullandıklarının anlaşılması ve bu durumun mahkeme kararı ile kesinleşmesi halinde, "Yeminli Sifatını Kaldırma" cezası verilir ve mührü geri alınır.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği Md. 9'a göre "Meslekten Çıkarma Cezası", aşağıdaki durumlarda uygulanır:

- Beş yıllık dönem içinde iki defa mesleki faaliyetten alıkoyma cezası ile cezalandırılmasından sonra bu cezayı gerektiren eylemin yeniden işlenmesi,
- Meslek mensuplarının kasten vergi zıyama sebebiyet verdiklerinin mahkeme kararı ile kesinleşmesi,
- Meslek ruhsatnamesinin bir başkasına kiraya verilmesi, herhangi bir şekilde bir başkasına kullandırılması veya meslek mensubunun mesleki konulardaki yetkilerini genel vekâletname ve/veya düzenleme şeklinde vekâletname ile veya muvazaa yoluyla yahut da başka kanunlardaki düzenlemeleri kötüye kullanarak, mesleğini bizzat yapmayıp, yetkilerini devamlı ya da geçici olarak meslek mensubu olmayan kişilere kullandırması, kendi adına müşteri kabul etmesine, resmî belgelerde mühür ya da kaşesinin kullanılmasına izin verilmesi.
- Başka meslek mensuplarının ad ve unvanları kullanılarak, beyanname düzenlenmesi ve imzalanması,

Staj Yönetmeliği uyarınca, Kanunun ve bu Yönetmeliğin meslek mensupları hakkında düzenlemiş olduğu disiplin esasları aday meslek mensuplarına da uygulanır (Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği Md. 10).

4.ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı, kapsam ve sınırlılıkları, araştırma verilerinin elde edilmesi ve araştırma yöntemi, araştırma hipotezleri ve araştırma bulgularına yer verilecektir.

4.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; 2017-2019 yılları arasında muhasebe meslek mensuplarına verilen kesinleşmiş disiplin cezalarının betimlemesini yapmak ve disiplin cezası türünün meslek mensuplarının cinsiyetleri, unvanları, cezanın verildiği yıl, cezanın verildiği ay, meslek odasının bulunduğu istatistiki bölge açısından farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmektir.

4.2.Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar

Araştırma kapsamına 2017-2019 arasında TÜRMOB web sayfasında ilan edilen disiplin cezaları girmektedir. İlgili disiplin cezalarının nedenlerine ilişkin verilere ulaşamadığı için cezaların nedenleri analiz kapsamına alınmamıştır. Sadece TURMOB web sayfasında ilan edilen cezalar çeşitli açılardan sınıflandırılmış, frekans analizine tabi tutulmuş ve sonuçlar yorumlanmıştır. Araştırmada yalnızca “Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve “Meslekten Çıkarma Cezaları” incelenmiştir. “Uyarı” ve “Kınama” benzeri cezalar analize dahil edilmemiştir. Ayrıca düzeltme ilanları şeklindeki ilanlar da hesaplamalara dahil edilmemiştir. Meslek odalarının bulunduğu bölgeler TÜİK tarafından belirlenen İstatistikî Bölge Birim Sınıflandırması kıstaslarına göre belirlenmiştir.

4.3.Verilerin Elde Edilmesi ve Araştırma Yöntemi

Araştırma verileri TÜRMOB web sayfasında “Disiplin Cezaları” başlığı altında ilan edilen cezalarından derlenmiştir. Excel’de düzenlenen veriler SPSS programına aktarılarak frekans tabloları elde edilmiş ve araştırma hipotezleri test edilmiştir. Araştırma hipotezlerinin testinde Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri uygulanmıştır. Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri bağımlı değişkenin normal dağılım göstermediği durumlarda uygulanır. Bu testler bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlere göre farklılık arz edip etmediğini tespit etmek için uygulanmaktadır. Aralarındaki fark Mann-Whitney U testinin iki bağımsız değişken grubu için Kruskal Wallis testinin ise ikiden fazla bağımsız değişken grubu için geçerli test olmasıdır (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2016). Disiplin cezalarının cinsiyet açısından farklılıkları test edilirken Mann-Whitney U testi, diğer değişkenlerde için ise Kruskal Wallis testi uygulanmıştır.

Araştırmada yöntem olarak içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. İçerik analizi; “Çeşitli metinlerin içeriğini kendini doğrudan okumaya vermeyen temel öğelerini sınıflandırmak ve yorumlamak amacıyla yöntemsel, sistematik, objektif ve nicel olarak incelenmesini sağlayan tekniktir.” şeklinde tanımlanmaktadır (Bilgin, 2006:2).

4.4.Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma hipotez cümlelerini şöylece belirtmek mümkündür:

- Hipotez 1: Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü meslek mensubunun cinsiyetine göre farklılık göstermektedir.
- Hipotez 2: Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü cezanın verildiği yıla göre farklılık göstermektedir.
- Hipotez 3: Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü cezanın verildiği ayagöre farklılık göstermektedir.

- Hipotez 4: Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü meslek mensubunun unvanına göre farklılık göstermektedir.
- Hipotez 5: Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü meslek mensubunun bağlı bulunduğu meslek odasının istatistiki bölgesine göre farklılık göstermektedir.

4.5.Araştırma Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde çeşitli betimsel bulgulara ve hipotez testlerine ilişkin bulgulara yer verilecektir.

4.5.1.Disiplin Cezası Türlerine ve Meslek Mensuplarına İlişkin Betimsel Bulgular

Cinsiyet: Ceza alan meslek mensubunun cinsiyet dağılımına ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 1-Ceza Alan Meslek Mensubunun Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Erkek	178	91,8
Kadın	16	8,2
Toplam	194	100,0

Disiplin cezası kesinleşmiş olan muhasebe meslek mensuplarının cinsiyet dağılımları incelendiğinde; yüzde91,8'nin Erkek, yüzde 8,2'sinin Kadın meslek mensuplarından oluştuğu görülmektedir.

Yıl: Verilen cezaların yıllara göre dağılımına ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 2-Verilen Cezaların Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	f	%
2017	91	46,9
2018	48	24,7
2019	55	28,4
Toplam	194	100,0

Disiplin cezalarının yıllara göre dağılımı incelendiğinde; cezaların yüzde 46,9'nun 2017 yılı, yüzde 24,7'sinin 2018 yılı ve yüzde 28,4'nün 2019 yılına ait cezalardan oluştuğu görülmektedir.

Ay: Verilen cezaların aylara göre dağılımına ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 3-Verilen Cezaların Aylara Göre Dağılımı

Aylar	F	%	Aylar	f	%
Eylül	28	14	Ekim	17	8,8
Nisan	25	13	Temmuz	15	7,7
Aralık	24	12	Mayıs	7	3,6
Ocak	24	12	Haziran	5	2,6
Şubat	21	11	Kasım	5	2,6
Mart	20	10	Ağustos	3	1,5
Toplam			194	100	

Disiplin cezalarının aylara göre dağılımı (ilk üç ay) incelendiğinde yüzde14'nün Eylül ayı, yüzde12'sinin Nisan ayı, yüzde 12'sinin ise Aralık ve Ocak ayı içerisinde verilen cezalardan oluştuğu görülmektedir.

Ceza türü: Verilen cezaların türlerinin dağılımına ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 4-Verilen Cezaların Türlerinin Dağılımı

Ceza Türü	f	%
6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma	100	51,5
12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma	66	34,0
Meslekten Çıkarma	26	13,4
8 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma	1	0,5
10 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma	1	0,5
Toplam	194	100

Disiplin cezalarının türlerine göre dağılımı incelendiğinde cezaların yüzde 51,5'nin "6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma", yüzde 34'nün "12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma", yüzde 13,4'nün "Meslekten Çıkarma" ve toplamda yüzde 1'nin de 8 ve 10 ay "Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma" cezalarından oluştuğu görülmektedir.

Unvan: Ceza alan meslek mensubunun unvan dağılımına ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 5-Ceza Alan Meslek Mensubunun Unvan Dağılımı

Unvanlar	f	%
Serbest Muhasebeci Mali Müşavir	113	58,2
Serbest Muhasebeci	76	39,2
Yeminli Mali Müşavir	5	2,6
Toplam	194	100

Disiplin cezası kesinleşmiş olan muhasebe meslek mensuplarınınunvanları incelendiğinde yüzde 58,2’sinin “Serbest Muhasebeci Mali Müşavir”, yüzde 39,2’sinin “Serbest Muhasebeci”, ve yüzde 2,6’sinin “Yeminli Mali Müşavir” unvanına sahip meslek elemanlarından oluştuğu görülmektedir.

Meslek Odası: Ceza alan meslek mensubunun üyesi bulunduğu meslek odası dağılımına ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 6-Ceza Alan Meslek Mensubunun Üyesi Bulunduğu Meslek Odası Dağılımı

Oda	f	%	Oda	f	%
İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	70	36	Trabzon Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	2	1
Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	25	13	Amasya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Denizli Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	9	4,6	Antalya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Antalya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	8	4,1	Aydın Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Bursa Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	8	4,1	Batman - Siirt Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
İzmir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	8	4,1	Batman-Siirt Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Adana Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	7	3,6	Bodrum Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Eskişehir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	5	2,6	Çorlu Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Kırklareli Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	5	2,6	Düzce Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Kocaeli Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	5	2,6	Elazığ Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Balıkesir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	4	2,1	Gaziantep Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Ankara Yeminli Mali Müşavirler Odası	3	1,5	Gaziantep Yeminli Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Çorum Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	3	1,5	Hatay Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Kayseri Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	3	1,5	İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Mersin Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	3	1,5	Kütahya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Ordu Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	3	1,5	Malatya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Diyarbakır Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	2	1	Muğla Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Samsun Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	2	1	Sakarya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	1	0,5
Şanlıurfa Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası	2	1	Toplam	194	100

Meslek mensuplarının bağlı bulunduğu meslek odaları incelendiğinde ilk üç sırayı İstanbul, Ankara ve Denizli illerinde bulunan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odalarının aldığı görülmektedir. Üçüncü sırayı Denizli'nin alması ilgi çekici bir bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bölge: Odanın bulunduğu istatistiki bölge dağılımına ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 7-Odanın Bulunduğu İstatistiki Bölge Dağılımı

Bölge	f	%	Bölge	f	%
TR1-İstanbul	71	37	TRC-Güneydoğu Anadolu	8	4,1
TR5-Batı Anadolu	28	14	TR8-Batı Karadeniz	6	3,1
TR3-Ege	21	11	TR9-Doğu Karadeniz	5	2,6
TR4-Doğu Marmara	20	10	TR7-Orta Anadolu	3	1,5
TR6-Akdeniz	20	10	TRB-Ortadoğu Anadolu	2	1
TR2-Batı Marmara	10	5,2	Toplam	194	100

Disiplin cezası kesinleşmiş olan muhasebe meslek elemanlarının kayıtlı oldukları meslek odalarının istatistiki bölge dağılımı incelendiğinde; ilk üç sıranın yüzde 37'sinin İstanbul Bölgesi, yüzde 14'nün Batı Anadolu Bölgesi, yüzde 10'nun Ege Bölgesi olduğu görülmektedir.

4.5.2.Hipotez Testleri

Çalışmanın bu bölümünde oluşturulan hipotezler SPSS programını aracılığı test edilmiş ve bulgular tablolar aracılığı ile yorumlanmıştır. Hipotezlerin test edilmesi ve SPSS programının kullanımı aşamalarında (İslamoğlu ve Alınacak, 2016) kitabından faydalanılmıştır. Hipotezler test edilmeden önce kesinleşmiş ceza türleri “0-6 Ay Geçici Olarak Meslekten Alıkoyma Cezası”, “6-12 Ay Geçici Olarak Meslekten Alıkoyma Cezası” ve “Meslekten Çıkarma” cezası olarak 3 gruba indirilmiştir. Bunun sebebi 1 er adet olan 8 ay ve 10 ay geçici olarak meslekten alıkoyma cezalarının analiz yapılmasına izin vermemesidir. Farklılık analizlerini yapabilmek ve hipotezleri test edebilmek için bu işlemin yapılması zaruridir.

“Hipotez 1: Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü meslek mensubunun cinsiyetine göre farklılık göstermektedir.” Hipotezinin Testi

Ceza türleri cinsiyet açısından incelendiğinde cezaların yüzde 91,8'nin erkeklere yüzde 8,2'nin ise kadınlara verildiği görülmektedir.

Ceza alan erkeklerin yüzde 51,8'ine “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” cezası verilmişken, yüzde 33,1'ine “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” cezası verilmiştir. Erkeklere verilen “Meslekten Çıkarma” cezası ise oranı ise yüzde 14,6'dır. Ceza alan erkeklerin

ağırlıklı olarak “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” disiplin cezası ile cezalandırıldığı söylenebilir.

Ceza alan kadınların ise yüzde 53,3’üne “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” cezası verilmişken, yüzde 43,8’ine “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” cezası verilmiştir. Kadınlar için “Meslekten Çıkarma” cezası bulunmamaktadır. Ceza alan kadınların da ağırlıklı olarak “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” disiplin cezası ile cezalandırıldığı söylenebilir.

Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türünün meslek mensubunun cinsiyetine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için gerçekleştirilen Mann-Whitney U Test sonucuna ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 8-Mann-Whitney U Test Sonucu^a

	Ceza Türü
Mann-Whitney U	1260,000
Wilcoxon W	1396,000
Z	-,843
Asymp. Sig. (2-tailed)	,399

a. Grup Değişkeni: Cinsiyet

Mann-Whitney U Test sonucuna göre ceza türü cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. ($p > 0,05$ - Asymp. Sig. (2-tailed)=0,399)

“Hipotez 2: Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü cezanın verildiği yıla göre farklılık göstermektedir.” Hipotezinin Testi

Ceza türleri yıllar açısından incelendiğinde toplamda yüzde 46,9’sının 2017 yılı içerisinde, yüzde 24,7’sinin 2018 yılı içerisinde, yüzde 28,4’nin ise 2019 yılı içerisinde verildiği tespit edilmiştir.

2017 yılı içerisinde ceza alanların yüzde 52,7’si “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 29,7’si “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve yüzde 15,4’ü “Meslekten Çıkarma” cezası ile cezalandırılmıştır.

2018 yılında ceza alanların yüzde 54,2’si “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 33,3’ü “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve yüzde 12,5’i “Meslekten Çıkarma” cezası ile cezalandırılmıştır.

2019 yılında ceza alanların yüzde 47,3’ü “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 41,8’i “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve yüzde 10,9’u “Meslekten Çıkarma” cezası ile cezalandırılmıştır.

Yıllar itibari ile veriler incelendiğinde cezaların ağırlıklı olarak “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” cezalarından oluştuğu söylenebilir. Sonraki sıralama da “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve “Meslekten Çıkarma” cezaları ön plana çıkmaktadır.

Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü cezanın verildiği yıla göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için gerçekleştirilen Kruskal Wallis Test sonucuna ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 9-Kruskal Wallis Test Sonucu^{a,b}

	Ceza Türü
Chi-Square	,253
df	2
Asymp. Sig.	,881
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grup Değişkeni: Yıl	

Kruskal Wallis Test sonucuna göre ceza türü cezanın verildiği yıla göre farklılaşmamaktadır. ($p > 0,05$ - Asymp. Sig. = 0,881)

“Hipotez 3: Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü cezanın verildiği aya göre farklılık göstermektedir.” Hipotezinin Testi

Ceza türlerinin aylara göre dağılımı (en yüksek ceza verilen ilk üç ay için) incelendiğinde yüzde 14,4’nün Eylül ayı, yüzde 12,9’nun Nisan ayı, yüzde 12,4’nün ise Aralık ayı içerisinde verilen cezalardan oluştuğu görülmektedir.

Eylül ayı içerisinde verilen cezalar “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” şeklinde hemen hemen eşit düzeyde oluştuğu görülmektedir (Yaklaşık yüzde 40). Eylül ayı içerisinde “Meslekten Çıkarma” cezası oranı ise yüzde 10,7’dir.

Nisan ayı içerisinde verilen cezaların yüzde 52’si “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 36’sı “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve yüzde 12’si “Meslekten Çıkarma” şeklindedir. Nisan ayı içerisinde verilen cezaların ağırlıklı olarak “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” şeklindeki cezalardan oluştuğu söylenebilir.

Aralık ayı içerisinde verilen cezaların ise yüzde 50’si “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 37,5’i “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve yüzde 12,5’i “Meslekten Çıkarma” şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Nisan ayı içerisinde verilen cezaların ağırlıklı olarak “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” şeklindeki cezalardan oluştuğu söylenebilir.

Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü cezanın verildiği aya göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için gerçekleştirilen Kruskal Wallis Test sonucuna ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 10-Kruskal Wallis Test Sonucu^{a,b}

	Ceza Türü
Chi-Square	6,999
Df	11
Asymp. Sig.	,799
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grup Değişkeni: Ay	

Kruskal Wallis Test sonucuna göre ceza türü cezanın verildiği aya göre farklılaşmamaktadır. ($p > 0,05$ - Asymp. Sig. = 0,799)

“Hipotez 4: Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü meslek mensubunun unvanına göre farklılık göstermektedir.” Hipotezinin Testi

Disiplin cezası kesinleşmiş olan muhasebe meslek mensuplarının unvanları incelendiğinde yüzde 58,2’sinin “Serbest Muhasebeci Mali Müşavir”, yüzde 39,2’sinin “Serbest Muhasebeci”, ve yüzde 2,6’sının “Yeminli Mali Müşavir” unvanına sahip meslek mensuplarından oluştuğu görülmektedir.

Serbest Muhasebecilere verilen cezaların “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” şeklinde hemen hemen eşit düzeyde olduğu görülmektedir (Yaklaşık yüzde 41). Serbest muhasebecilere verilen “Meslekten Çıkarma” cezası oranı ise yüzde 15,8’dir.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlere verilen cezaların ise yüzde 56,6’sı “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 31’i “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve yüzde 12,4’ü “Meslekten Çıkarma” şeklindeki cezalardan oluştuğu görülmektedir. Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlere verilen cezaların ağırlıklı olarak “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” şeklindeki cezalardan oluştuğu söylenebilir.

Yeminli Mali Müşavirlere verilen cezaların ise yüzde 80’i “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 20’si “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” şeklindeki cezalardan oluştuğu görülmektedir. Yeminli mali müşavirlere verilen cezalarda “Meslekten Çıkarma” şeklinde bir cezaya rastlanmamıştır. Yeminli Mali Müşavirlere verilen cezaların ağırlıklı olarak “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” şeklindeki cezalardan oluştuğu söylenebilir.

Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü meslek mensubunun unvanına göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için gerçekleştirilen Kruskal Wallis Test sonucuna ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 11-Kruskal Wallis Test Sonucu^{a,b}

	Ceza Türü
Chi-Square	5,176
Df	2
Asymp. Sig.	,075
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grup Değişkeni: Unvan Türü	

Kruskal Wallis Test sonucuna göre ceza türü meslek mensubunun unvanına göre farklılaşmamaktadır. ($p>0,05$ - Asymp. Sig. =0,075)

“Hipotez 5: Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü meslek mensubunun bağlı bulunduğu meslek odasının bulunduğu istatistiki bölgeye göre farklılık göstermektedir.” Hipotezinin Testi

Disiplin cezası kesinleşmiş olan muhasebe meslek mensuplarının kayıtlı oldukları meslek odalarının istatistiki bölge dağılımı (ilk üç oda) incelendiğinde; yüzde 36,6’sının İstanbul Bölgesi, yüzde 14,4’nün Batı Anadolu Bölgesi, yüzde 10,8’nin Ege Bölgesi olduğu görülmektedir.

İstanbul İstatistiki Bölgesinde verilen cezaların yüzde 64,8’nin “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 29,6’sının “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve yüzde 5,6’sının “Meslekten Çıkarma” şeklindeki cezalardan oluştuğu görülmektedir. İstanbul istatistiki bölgesinde verilen cezaların ağırlıklı olarak “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” şeklindeki cezalardan oluştuğu söylenebilir.

Batı Anadolu İstatistiki Bölgesinde verilen cezaların yüzde 21,4’nün “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 46,6’sının “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve yüzde 32,1’nin “Meslekten Çıkarma” şeklindeki cezalardan oluştuğu görülmektedir. Batı Anadolu İstatistiki Bölgesinde verilen cezaların ağırlıklı olarak “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” şeklindeki cezalardan oluştuğu söylenebilir. Ayrıca bu bölgenin “Meslekten Çıkarma” cezasının en yoğun olarak verildiği bölgeler arasında olduğu söylenebilir.

Ege İstatistiki Bölgesinde verilen cezaların yüzde 66,7’sinin “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, yüzde 19’nun “12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” ve yüzde 9,5’nin “Meslekten Çıkarma” şeklindeki cezalardan oluştuğu görülmektedir. Ege İstatistiki Bölgesinde verilen cezaların ağırlıklı olarak “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma” şeklindeki cezalardan oluştuğu söylenebilir.

Ayrıca Güneydoğu Anadolu İstatistiki Bölgesinde verilen cezaların yüzde 12,5'sinin "6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma", yüzde 37,5'nin "12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma" ve yüzde 50'sinin "Meslekten Çıkarma" şeklindeki cezalardan oluştuğu görülmektedir. Güneydoğu Anadolu İstatistiki Bölgesinde verilen cezaların ağırlıklı olarak "12 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma" şeklindeki cezalardan oluştuğu söylenebilir. Ayrıca bu bölgenin "Meslekten Çıkarma" cezasının en yoğun olarak verildiği bölge arasında olduğu söylenebilir.

Diğer bölgelerdeki cezalar incelendiğinde verilen cezaların ağırlıklı olarak "6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma" şeklindeki cezalardan oluştuğunu söylemek mümkündür.

Muhasebe meslek mensubunun kesinleşmiş olan disiplin cezası türü meslek mensubunun bağlı bulunduğu meslek odasının bulunduğu istatistiki bölgeye göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için gerçekleştirilen Kruskal Wallis Test sonucuna ilişkin tablo şöyledir:

Tablo 12-Kruskal Wallis Test sonucu^{a,b}

	Ceza Türü
Chi-Square	32,398
Df	10
Asymp. Sig.	,0000001
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grup Değişkeni: Odanın Bulunduğu istatistiki Bölge	

Kruskal Wallis Test sonucuna göre ceza türü meslek mensubunun üyesi olduğu odanın bulunduğu istatistiki bölgesine unvanına göre farklılaşmaktadır ($p < 0,05$ - **Asymp. Sig. = 0,0000001**).

5. SONUÇ

2017-2019 yılları arasında Muhasebe Meslek Mensuplarına verilen kesinleşmiş disiplin cezalarının betimlemesini yapmak ve disiplin cezası türü ile meslek mensuplarının cinsiyetleri, unvanları, bağlı oldukları meslek odaları, cezanın verildiği yıl, cezanın verildiği ay, meslek odasının bulunduğu istatistiki bölge arasında ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışma sonucunda;

- Yıllar itibari ile kadın ve erkeklere verilen disiplin cezalarının oransal olarak farklılaştığı, 2017-2018 ve 2019 yılları toplamı düşünüldüğünde Kadın meslek mensuplarının Erkek meslek mensuplarına nazaran daha çok mesleki kurallara uyduğu,

- Verilen disiplin cezalarının yıllar itibari ile oransal olarak farklılaştığı, en fazla cezanın 2017 yılı içerisinde en az cezanın ise 2019 yılı içerisinde verildiği,
- Verilen disiplin cezalarının aylara göre oransal olarak farklılaştığı, cezalarının aylara göre dağılımı incelendiğinde; ilk üç ayın Eylül, Nisan ve Aralık ayı olduğu,
- Cezaların ağırlıklı olarak “6 Ay Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoyma”, şeklinde olduğu; “Meslekten Çıkarma” cezasının toplam ceza içerisindeki oranının yüzdesel olarak düşük olduğu,
- Cezası kesinleşmiş olan muhasebe meslek elemanlarının unvanları incelendiğinde “Serbest Muhasebeci Mali Müşavir” unvanlı meslek mensuplarının en fazla cezaya sahip meslek unvanı olduğu; Yeminli Mali Müşavir unvanının ise en az cezaya sahip meslek unvanı olduğu,
- Meslek mensuplarının bağlı bulunduğu meslek odaları incelendiğinde ilk üç sırayı İstanbul, Ankara ve Denizli illerinde bulunan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odalarının aldığı,
- Disiplin cezası kesinleşmiş olan muhasebe meslek elemanlarının kayıtlı oldukları meslek odalarının istatistiki bölge dağılımı incelendiğinde; ilk üç sıranın İstanbul Bölgesi, Batı Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesi olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca yapılan hipotez test sonuçlarına göre; ceza türü, meslek mensubunun üyesi olduğu odanın bulunduğu bölgeye göre farklılaşmaktayken; meslek mensuplarının cinsiyetine, unvanına, cezanın verildiği yıla ve aya göre farklılaşmamaktadır. Bu durum yukarıda bahsi geçen farklılıkların yalnızca oransal açıdan olduğu ve istatistiksel açıdan yalnızca odanın bulunduğu bölgeye göre farklılıkların olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Araştırma sonuçlarının literatürdeki diğer çalışmalarla ilişkisi incelendiğinde, sonuçların (oransal açıdan) (Gül, 2016), (Ekergil, 2016) ve (Dursun, 2019) tarafından yapılan çalışmalarla paralellik gösterdiği söylenebilir. Bahsi geçen çalışmalarda da tespit edildiği üzere disiplin cezası türleri meslek mensubunun cinsiyetine, unvanına, cezanın verildiği yıla, meslek mensubunun bağlı bulunduğu odaya ve odanın bulunduğu bölgeye göre oransal açıdan farklılaşmaktadır.

Meslek mensuplarına verilen disiplin cezalarının oransal açıdan farklılaşma nedenlerine ilişkin ölçek geliştirilip, oransal farklılıkların nedenleri üzerinde durulması gerekmektedir. Disiplin cezalarının yalnızca oransal açıdan değil aynı zamanda istatistiksel açıdan da farklılaştığı (yüksek olduğu) odaların bulunduğu bölgeler üzerinde durularak, bu bölgelerde faaliyet sürdüren meslek mensuplarına mesleki eğitim verilmesi

gerekmektedir. Böylece ceza alan meslek mensubu sayısında azalış sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Banar, K., ve Ü. Aslan (2009). “Muhasebe Meslek Mensuplarının Almış Oldukları Disiplin Cezaları Üzerine Bir Araştırma (2000–2008 Dönemi)”, Muhasebe Ve Finansman Dergisi, 44, 91-110.
- Bilgin, N., (2006). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi: Teknikler Ve Örnek Çalışmalar, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Dursun, G.D. (2019). “Muhasebe Meslek Mensuplarının Almış Oldukları Disiplin Cezalarının Cinsiyet Ve Unvan Açısından Analizi:2008-2017 Dönemi”, Maliye Ve Finans Yazıları, 111, 387-402.
- Ekerkil, V. (2016). “Muhasebe Meslek Mensuplarının Etik-Disiplin İlişkisi Ve Yıllar İtibariyle Disiplin Cezası Analizi: 1993-2015”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (22), 363-402.
- Ekerkil, V. (2017). “İstanbul Smmmm Odasında Kayıtlı Muhasebe Meslek Mensuplarına Verilen Disiplin Cezalarının Suç Dağılımı Ve Analizi: 2008-2015”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(18), 328-352.
- Gül, H., (2017).” Muhasebe Meslek Mensuplarının Almış Oldukları Disiplin Cezaları Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, Social Sciences Studies Journal (Sss Journal), 3(12), 2357-2368.
- Gül, H., (2016) . “Muhasebe Meslek Mensuplarının Almış Oldukları Disiplin Cezalarının Kayıtlı Olunan Oda, Unvan Ve Cinsiyet Açısından Değişimi: 2001-2015 Dönemi”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(3), 44-62.
- Ibm, SpssStatistics 22.
- İslamoğlu, H. ve Alnaçık, Ü. (2016). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-Ibm Spss Uygulamalı. İstanbul: Beta Yayınları, 5.
- Karabınar, S. ve Z. Çevik (2018). “Bir Muhasebe Meslek Odasında 2008-2013 Yıllarında Verilen Disiplin Cezalarının Yapısal Analizi”, Muhasebe Ve Finansman Dergisi, 77, 69-90.
- Resmi Gazete, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği, 31.10.2000 Tarihli24216 Sayılı Resmi Gazete,
<https://www.mevzuat.gov.tr/metin.aspx?mevzuatkod=7.5.7033&mevzuatiliski=0&sourcexmlsearch=serbestyuzde 20muhasebeci>
(Erişim: 02.02.2020).
- Türmob, Disiplin Cezaları,
<https://www.turmob.org.tr/mevzuat/disiplinkurulukararlari> (Erişim: 02.02.2020).

REGRESYON YÖNTEMİYLE FİRMA DEĞERLEMESİ: TWITTER UYGULAMASI*

Dr. Öğr. Üyesi Gizem VERGİLİ**
Prof. Dr. M. Kemalettin ÇONKAR***

Örnek Olay (Vak'a) Tahlili
(Case Analysis)

Muhasebe ve Finans
Araştırmaları Dergisi
Haziran 2020; 2 (1): 44-54

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Vergili, G., Çonkar, M. K. (2020). Regresyon Yöntemiyle Firma Değerlemesi: Twitter Uygulaması. *Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*. 2(1), 44-54.

ÖZ

İletişim ve bilişim sektöründe yaşanan gelişmeler beraberinde birçok yeni kavramı, olguyu ve faaliyeti ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan yeni faaliyet alanlarından birisi de “sosyal medya ağları”dır. Bilginin satın alınan ve satılan şeylerin temel bileşeni olduğu, maddi duran varlıklardan çok maddi olmayan duran varlıkların önemli olduğu sosyal medya ağ firmalarının değerinin belirlenmesi son dönemlerde bir gereksinim haline gelmiştir. Bu sebeple dünyada yaygınlığı giderek artan sosyal medya ağ firmalarının değerlerinin belirlenmesi oldukça önemlidir. Bilişim teknolojisi sektöründe faaliyet gösteren sosyal medya ağ firmalarından Twitter’ın değerlendirilmesi regresyon yöntemi ile tespit edilmiştir. Regresyon yönteminde NASDAQ’ta işlem gören 65 firmanın 2017 yılı 3. Çeyrek verileri baz alınarak son 4 çeyrek gerçekleşen FD/FAVÖK (Firma Değeri/Faiz Amortisman ve Vergi Öncesi Kar) oranı ile risk ve büyümelerini ölçen 5 adet bağımsız değişken kullanılmıştır. Bunlardan riski ölçen bağımsız değişkenler firmaların 2 yıllık getirileri ile oluşan betaları ve 260 günlük getirileri ile oluşan standart sapmalarıdır. Büyüme performansını ölçmek için ise firmaların satış, net kar büyümesi ve aktif büyüklüğü kullanılmıştır. Kullanılan değişkenler kişiden kişiye, sektörden sektöre değişiklik gösterebilmektedir. Katsayıların istatistiki olarak anlamlı bulunması ve regresyonun açıklayıcılık gücü değerlendirme için önemli veri sunmaktadır. Regresyon yöntemiyle kurulan modellerle Twitter’ın 2018 yılı için tahmini hedef (FD/FAVÖK18T) çarpanı 17,7 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu hedef çarpan 2018 sonunda Twitter için beklenen FAVÖK ile çarpılmış ve net nakit değer eklenmiştir. Toplam değer hisse sayısına bölünerek hisse başı fiyata ulaşılmıştır. Hisse başı değer özsermaye maliyeti ile 2018 yıl sonu için 5 çeyrek dönem ötelenmiş ve hedef hisse fiyatı 27,9 dolar olarak tespit edilmiştir. Hesaplanan dönemde (02.10.2017) Twitter’ın mevcut hisse başı değeri 17,1 dolardır. 2018 yılsonu (31.12.2018) gerçekleşen hisse başı değeri ise 28,74 dolardır.

Anahtar Sözcükler: Firma Değerleme, Regresyon Yöntemi, Sosyal Medya, Twitter.

JEL Kodları: G15, G32, O3.

* Makalenin gönderim tarihi: 06.09.2019; Kabul tarihi: 20.04.2020, iThenticate benzerlik oranı %14. Bu çalışma 6. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresi’nde özet bildiri olarak sunulan çalışmanın geliştirilmiş makale halidir.

** Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak İşletme Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü, gizemvergili@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1125-1772

*** Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, conkar@aku.edu.tr ORCID: 0000 0001 5378 3801

FIRM VALUATION BY REGRESSION METHOD: TWITTER IMPLEMENTATION

ABSTRACT

Developments in the communication and information sector have led to many new concepts, phenomena and activities. One of the emerging areas of activity is “social media networks”. It has become a necessity to determine the value of social media network companies where information is the main component of what is bought and sold and where intangible assets are more important than tangible assets. For this reason, it is very important to determine the values of social media network companies which are becoming more widespread in the world. One of the social media network companies operating in the information technology sector, Twitter has been valued by regression method. In the regression method based on the 2017 3. Quarter data of 65 firms traded in NASDAQ, used last 4 quarters EV/EBITDA(Enterprise Value/Earning Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization) and 5 independent variables which measures risk and growth of firms. The independent variables that measure the risk are the beta with two year returns of the firms and the standard deviations of the 260 day returns. Sales, net profit growth and asset size were used to measure growth performance. The variables used may vary from person to person and from sector to sector. The fact that the coefficients are statistically significant and the explanatory power of the regression provide important data for valuation. The target of 2018 EV/EBITDA (EV/EBITDA18T) multiplier for Twitter was calculated as 17.7 with the regression model. When the target multiplier was multiplied by the expected EBITDA for Twitter at the end of 2018 and the net cash value was added. Total value was divided by number of shares and per share price was found. Twitter share price raised with cost of equity for 5 quarters away and the target share price for the end of 2018 was determined as 27.9 in US dollars. In the calculated period (02.10.2017), the current value of Twitter per share is 17.1 US dollars. The value per share realized at the end of 2018 (31.12.2018) is 28,74 US dollars.

Keywords: Firm Valuation, Regression Method, Social Media, Twitter.

JEL Codes: G15, G32, O3.

1. GİRİŞ

Varlıkların değerinin belirlenmesi, tarihin ilk dönemlerinden bu yana insanlık için önem taşıyan konulardan birisi olmuştur. "Değer" kavramının ve buna bağlı olarak "değer yaratma" nın stratejik bir faktör olduğunun farkına varılmasıyla birlikte değer kavramı geçen süre içerisinde daha da önem kazanarak firma stratejilerinin odak noktasını oluşturmuştur.

1960'lı yıllar finans teorisine ilişkin önemli gelişmelerin olduğu, yeni yöntem ve modellerin ortaya konulduğu bir dönemdir. Söz konusu süreçte firmanın nihai amacının "hissedar değeri maksimizasyonu" olarak belirlenmesinden sonra değer ve değerlendirme konusu hızla ivme kazanmıştır. Gelenen bu noktada birçok farklı analiz ve değerlendirmenin "firma değeri" üzerinden yapılması firma değerinin tespitini finansal bir gereksinim haline getirmiştir. Değerleme geleceğe yönelik olduğundan değerlendirme süreci de geleceğe ilişkin tahminlere ve varsayımlara dayanmaktadır. Bu sebeple değerlendirme gelecekte ortaya çıkabilecek olumlu ya da olumsuz tüm gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmektedir.

İletişim ve bilişim sektöründe yaşanan gelişmeler beraberinde birçok yeni kavramı, olguyu ve faaliyet konusu klasik üretim ve hizmet işletmelerinden farklı olan firmaları ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte internetin yol açtığı değişim, bireylerin ve firmaların yakın çevreleri ile kurduğu iletişim ağının ölçeğini bir anda evrensel boyuta taşımış ve sosyal çevrenin ölçeksizleşmesine sebep olmuştur. Bu yeni faaliyet alanlarından birisi de "sosyal medya ağları" dır. İletişimde bulunma, duygu ve düşüncelerini paylaşma ile başkalarının ne düşündüğünü öğrenme güdüsünün internet teknolojisi ile birleşmesi sonucunda sosyal medya ağlarının sahibi olan firmalar ortaya çıkmıştır.

Bilginin satın alınan ve satılan şeylerin temel bileşeni olduğu, maddi duran varlıklardan çok maddi olmayan duran varlıkların önemli olduğu sosyal medya ağ firmalarının değerinin belirlenmesi son dönemlerde bir gereksinim haline gelmiştir. Bu sebeple dünyada yaygınlığı giderek artan sosyal medya ağ firmalarının değerlerinin belirlenmesi oldukça önemlidir. Bununla birlikte söz konusu firmaların değerlemesine ilişkin uluslararası alanda yapılan çalışmalar son derece sınırlı olup, Türkiye’de ise konu ile ilgili yapılmış çalışma bulunmamaktadır.

Gelişmekte olan böylesine önemli bir sektörün değerlemesine ilişkin teorik çalışmaların eksikliği bu çalışmanın yapılması için teşvik edici ana unsur olmuş ve mikroblog olarak adlandırılan sosyal medya ağ platformlarından Twitter’ın firma değeri regresyon yöntemi ile hesaplanmıştır.

2. SOSYAL MEDYA AĞ FİRMALARI

İnternet teknolojisinin gelişmesiyle birlikte son zamanlarda sosyal medya olarak bilinen internet tabanlı uygulamalarla yeni platformlar ortaya çıkmıştır. Bu platformlar kullanıcılara gittikçe artan etkileşim ortamı sağlamaktadır. Sosyal medya kullanıcılara; enformasyon, düşünce, ilgi ve bilgi paylaşım imkânı tanıyan, karşılıklı etkileşim yaratan çevrimiçi araçlar ve internet siteleri için ortak kullanılan bir kavramdır (Sayımer, 2008: 123).

Sosyal ağlar ise kullanıcıların oluşturdukları içerikleri interaktif bir şekilde birbirlerine iletebildikleri internet siteleri ve uygulamaları şeklinde tanımlanabilir. Sosyal ağ bilginin o ağda üye kullanıcılar arasında paylaşılıp yayılmasını sağlamaktadır (Phillips ve Phillips, 1998: 330). Teknolojinin gelişmesi, internetin ve akıllı telefonların yaygınlaşmasıyla beraber sosyal medya kullanımı hızla artmaktadır. Milyarlarca insan her gün sosyal medya üzerinden trilyonlarca bağlantı kurmaktadır. Özellikle Twitter, Alphabet'e bağlı Google ve video paylaşım sitesi Youtube, Facebook'a bağlı Instagram, hiç bir ücret talep etmeden kullanıcılarına etkileşimde bulunmalarını sağlayan hizmetler sunmaktadır.

Dünya Ekonomik Forumu'nun verilerine göre; 2010 yılında sadece 970.000 kişi sosyal medya ağlarını kullanırken bu rakam 2018 itibariyle çok hızlı bir yükseliş göstermiş ve 2.440.000.000 kullanıcıya ulaşmıştır. En popüler sosyal medya ağlarından bazılarının aylık aktif kullanıcı sayıları sırasıyla Facebook'un 2.130.000.000, Youtube'un 1.700.000.000, WhatsApp'ın 1.500.000.000, Instagram'ın 900.000.000, Twitter'ın 330.000.000, Google+ 300.000.000 ve LinkedIn'in ise 106.457.000'dur ¹. Dünya'da en çok kullanıcıya sahip sosyal ağ Facebook'tur ². Sosyal medya ağ firmalarının değerlemesinde en önemli değer sürücüsü aylık aktif kullanıcı sayılarıdır. Sosyal medya ağ firması olarak Facebook hem Instagram'ın hem de WhatsApp'ın sahibidir. Google da Alphabet çatısı altında hem içerik paylaşım sitesi Youtube'un hem de Google+'ın sahibidir. Facebook 2014 yılında çevrimiçi mesajlaşma imkânı sunan WhatsApp'ı 19 milyar dolara ³ satın almıştır. Satın alındığı dönemde WhatsApp'ın 420 milyondan fazla aylık aktif kullanıcı sayısının ve büyük çoğunluğunun yazılım mühendislerinden oluşan sadece 55 çalışanının olduğu bilinmektedir. Microsoft ise 2016 yılında iş dünyasından kişilerin diğer kişilerle iletişim kurmasını sağlayan sosyal ağlardan LinkedIn uygulamasını 26.2 milyar dolara satın almıştır ⁴. Facebook'un 31 Aralık 2017 tarihindeki firma değeri 471 milyar 8 milyon dolar ⁵, Twitter'ın firma değeri ise 15 milyar 34 milyon

¹<http://vincos.it/social-media-statistics/> (Erişim Tarihi: 28.04.2018).

²<http://vincos.it/world-map-of-social-networks/> (Erişim Tarihi: 27.04.2018).

³<https://www.forbes.com/sites/parmyolson/2014/10/06/facebook-closes-19-billion-whatsapp-deal/#2da943fc5c66> (Erişim Tarihi: 27.12.2018).

⁴<https://news.microsoft.com/2016/06/13/microsoft-to-acquire-linkedin/> (Erişim Tarihi: 27.12.2018).

⁵https://ycharts.com/companies/FB/enterprise_value (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

dolardır⁶. 2017 yıl sonu verilerinin sunulduğu Tablo 1’de de görüldüğü üzere sosyal medya firmaları, pek çok ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılasından yüksek olan firma değerlerine sahiptir. Sosyal medya ağ firmaları kendilerine özgü karakteristik özellikler sergilemekte, yüksek firma değerleri ile de dikkat çekmektedir. Facebook’un firma değeri Tayland, Avusturya, Norveç, Danimarka gibi birçok ülkenin, Twitter’ın firma değeri ise Arnavutluk, Ermenistan, Makedonya’nın gayrisafi yurtiçi hasıllarının üzerindedir.

Tablo 1.”31.12.2017” Tarihli Ülkelerin GSYİH Tutarları(Milyar Dolar)

Ülkeler	GSYİH Tutarları	Ülkeler	GSYİH Tutarları
ABD	19.390.600	Malezya	314.500
Çin	12.237.700	Finlandiya	251.880
Japonya	4.872.140	Mısır	235.370
Almanya	3.677.440	Çek Cumhuriyeti	215.730
Birleşik Krallık	2.622.430	Yeni Zelanda	205.850
Hindistan	2.597.490	Yunanistan	200.290
Fransa	2.582.500	Kazakistan	159.410
İtalya	1.934.800	Macaristan	139.140
Rusya	1.577.520	Ukrayna	112.150
Güney Kore	1.530.750	Slovakya	95.770
Avustralya	1.323.420	Suriye	73.670
İspanya	1.311.320	Bulgaristan	56.830
Meksika	1.149.920	Özbekistan	48.720
Endonezya	1.015.540	Azerbaycan	40.750
Türkiye	851.100	Nepal	24.470
Tayland	455.220	İzlanda	23.910
İran	439.510	Kuzey Kore	16.120
Avusturya	416.600	Gürcistan	15.160
Norveç	398.830	Arnavutluk	13.040
Birleşik Arap Emirlikleri	382.580	Ermenistan	11.540
İrlanda	333.730	Makedonya	11.340
Danimarka	324.870	Kırgızistan	7.560

Kaynak: <https://tradingeconomics.com/country-list/gdp> (Erişim Tarihi: 29.12.2018)

⁶ https://ycharts.com/companies/TWTR/enterprise_value (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

3. REGRESYON YÖNTEMİ İLE DEĞERLEME

Regresyon yönteminde bağımlı değişken onu etkilediği düşünülen bağımsız değişkenlerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Regresyon yöntemiyle yapılan göreceli değerlemede F/K(Fiyat Kazanç Oranı), FD/FAVÖK(Firma Değeri/Faiz Amortisman ve Vergi Öncesi Kar) gibi değişkenlerle risk, büyüme ve nakit akışı gibi temel değişkenler kullanılarak değişkenler arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmaktadır (Damodaran, 2010: 108). Değerlemeye konu olan firmanın değer tespitinde sektörde faaliyet gösteren her bir firma için bahsedilen değişkenler hesaplanarak değerlendirilmektedir. Damodaran'ın "Değerlemenin Karanlık Yüzü" (The Dark Side of Valuation) adlı kitabında regresyon yöntemi sektör regresyonu olarak bahsedilmektedir. Regresyon yönteminde önemli olan noktalardan birisi de sektörü nasıl tanımladığımızla ilgilidir. Eğer sektörü dar bir çerçevede ele alırsak, bu durum regresyon için risk teşkil edebilmektedir. Sektör daha geniş ele alındığında regresyon yöntemi daha az risk içereceğinden, firmalar arasında büyük farklılıklar olsa dahi bu farklılıklar kontrol altında tutulabilecektir (Damodaran, 2010: 109).

3.1. Amaç ve Kapsam

Regresyon yöntemiyle bilişim teknoloji sektöründe yer alan Twitter'ın firma değeri hesaplanmaya çalışılmıştır. Sosyal medya ağları içerisinde mikroblog olarak yer alan Twitter'ın firma değerini hesaplamak için NASDAQ'ta işlem gören 65 firmanın 2017 yılı 3. Çeyrek verileri baz alınarak son 4 çeyrek gerçekleşen FD/FAVÖK oranı ile risk ve büyümelerini ölçen değişkenler regresyona tabi tutulmuştur. Borsada işlem gören sosyal medya ağ sayısı analiz için oldukça az olması nedeniyle Damodaran'ın da önerdiği gibi sektörü dar bir çerçeveden kurtararak örneklem içerisinde internet tabanlı birçok firmaya yer verilmiştir (Damodaran, 2011:156). Facebook, Youtube ve Google'nın sahibi Alphabet firmasının yanı sıra yeni nesil TV hizmeti veren Netflix, elektronik ticaret firmalarından Amazon ve Ebay'e kadar pek çok firma regresyona dahil edilmiştir. İlgili veriler firmaların yıllık raporları ile Thomson Reuters ve Bloomberg üzerinden sağlanmıştır. Birden fazla model oluşturularak açıklayıcılık gücü en yüksek olan model belirlenmiştir. Tablo 2'de görüldüğü üzere regresyon modelinde bağımlı değişken her bir firmanın gerçekleşen FAVÖK rakamlarına göre oluşan FD/FAVÖK çarpanı olurken, 5 adet bağımsız değişkenle model açıklanmaya çalışılmıştır. Bunlardan riski ölçen bağımsız değişkenler, firmaların 2 yıllık getirileri ile oluşan betaları ve 260 günlük getirileri ile oluşan standart sapmalarıdır. Büyüme performansını ölçmek için ise firmaların satış ve net kar büyümesi ele alınmıştır. Aktif büyüklüğün logaritması da firmaların büyüklük etkisini temsilen kullanılmıştır. Kullanılan değişkenler kişiden kişiye, sektörden sektöre değişiklik gösterebilmektedir.

Tablo 2. Regresyon Modelinde Kullanılan Değişkenler

Değişken	Açıklaması	Modeldeki Rolü
FD/FAVÖK	Her bir firma için son 4 çeyrek dönemde hesaplanmış Firma Değeri / FAVÖK değeri	Bağımlı Değişken
Beta 2 Yıllık Düzeltilmiş	Her bir firmanın 2 yıllık Düzeltilmiş BETA değeri	Bağımsız Değişken
Standart Sapma 260 Günlük	Her bir pay senedinin 260 günlük kapanış değerlerinin standart sapması	Bağımsız Değişken
Satış Büyümesi	Her bir firmanın bir önceki döneme ait satış değerinin büyüme oranı	Bağımsız Değişken
Net Kar Büyümesi	Her bir firmanın bir önceki döneme ait Net Kar değerinin büyüme oranı	Bağımsız Değişken
Ln(Aktif)	Her bir firmanın aktif toplamının doğal logaritması	Bağımsız Değişken

3.2. Yöntem ve Bulgular

Sektör için uygulanan regresyon modelinin tüm değişkenler açısından geçerliliği test edilmiştir. Model bir bütün olarak incelendiğinde, modelin % 2 anlamlılık düzeyinde geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bağımsız değişkenlerimizden Beta, Satış Büyümesi ve Net Kar Büyümesi % 10 anlamlılık seviyesinde istatistiki olarak anlamlı bulunmuşken, 260 Günlük Standart Sapma ve Aktif Büyüklüğü değişkenlerinin ise istatistiki olarak anlamsız oldukları tespit edilmiştir. Çoklu R değeri % 44 FD/FAVÖK' teki değişimle eşzamanlı ele alınan bağımsız değişkenlerdeki değişim arasındaki ilişkinin derecesini göstermektedir. Regresyonda uyumun iyiliğini ve açıklayıcılık gücünü gösteren R² değeri ise % 19 olarak tespit edilmiştir. Düzeltilmiş R² değeri ise % 12 olarak hesaplanmıştır. Elbette sektördeki 65 firmanın FD/FAVÖK değerini sadece 5 adet değişkenle açıklamamız mümkün olmayacaktır. Ancak birçok değişkenle model denenmesi sonucunda en anlamlı olanının bu model olduğuna karar verilmiştir.

Tablo 3. Regresyon Sonucu

<i>Regresyon İstatistikleri</i>	
Çoklu R	0,441281091
R Kare	0,194729002
Düzeltilmiş R Kare	0,126485697
Standart Hata	11,51302838
Gözlem	65

ANOVA					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Anlamlılık F</i>
Regresyon	5	1891,122844	378,2245688	2,853452097	0,022514703
Fark	59	7820,439523	132,5498224		
Toplam	64	9711,562367			

	<i>Katsayılar</i>	<i>Standart Hata</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-değeri</i>
Kesişim	22,48154588	14,06276342	1,598657761	0,11523886
Beta	15,06149438	7,771497916	1,938042645	0,05740795*
St.Sapma 260 Günlük	-0,385877035	0,306815478	-1,257684385	0,21346117
Satış Büyümesi	0,196496906	0,102153413	1,923547144	0,05924055*
Net Kar Büyümesi	0,029350807	0,017321013	1,694520224	0,09543928*
Aktif Büyüklüğü	-1,70118585	1,235584784	-1,376826481	0,173768058

* % 10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

$$FD/FAVÖK=22,5+15,1 \times \text{Beta} -0,39 \times \text{St.Sap}+0,2 \times \text{Satış Büyümesi}+0,03 \times \text{Net Kar Büyümesi} -1,70 \times \text{Ln(Aktif)} \quad (1)$$

Regresyon sonucu kurulan modelde Twitter'ın bağımsız değişkenlere ilişkin değerleri modelde yerine koyulduğunda firma için 5 çeyrek dönem sonrası olan 2018 yıl sonu hedef FD/FAVÖK rakamına ulaşılmıştır. Yukarıda yer alan model yardımıyla Twitter için 2018 yılı tahmini hedef FD/FAVÖK18T çarpanı 17,7 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu hedef çarpan yardımı ile Twitter'ın 2018 sonunda hedef hisse fiyatına ulaşılması için gerekli olan hesaplamalar yapılmıştır. Öncelikle Twitter'ın net nakite veya borç durumu analiz edilmiştir. Tablo 4'te görüldüğü üzere Twitter'ın net nakit durumunda olduğu tespit edilmiştir. 2017 yılı 3. Çeyrek verilerinden yararlanılarak hazır değerler ve finansal yatırım toplamından borç ve yükümlülüklerine ilişkin hesaplar çıkarılarak elde edilen net nakit değeri 2 milyar 410 milyon dolardır.

Tablo 4. Net Nakit veya Net Borç Hesaplaması

Net Nakit (Milyon Amerikan Doları- m\$)	2017/09
Hazır Değerler	1.586.558
Finansal Yatırım	2.671.538
Finansal Leasing Borçları	167.560
Değiştirilebilir Tahvil Borçları	1.604.932
Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü	11.858
Diğer Uzun Vad. Borçlar	62.769
Toplam (Milyon Amerikan Doları- m\$)	2.410.977

Bir sonraki aşamada Twitter için özsermaye maliyeti hesaplaması yapılmış ve Tablo 5'te görüldüğü gibi % 8.50 olarak bulunmuştur. Hesaplamada yer alan işlem görmüş aktif beta ise regresyonla ulaşılan ham betanın (1.36) Merrill Lynch Metodu ile düzenlenmiş (1.24) halidir. Regresyon betası 0,67 ile çarpılıp, 0,33 ile toplanarak düzeltilmiş betaya ulaşılmıştır. Bir başka ifadeyle ham beta Bloomberg formülüyle düzeltilmektedir (Meeks & Eldering, 2010: 229). Ülke risk primi ve enflasyon farkı söz konusu firma ABD'de faaliyet gösterdiği için sıfır olarak dikkate alınmıştır. İşlem görmüş aktif beta (1.24) ile piyasa risk primi (% 5) çarpılmış ve sonrasında risksiz faiz oranı (% 2.31) da eklenerek özsermaye maliyetine (% 8.50) ulaşılmıştır.

Tablo 5. Özsermaye Maliyeti

Özsermaye Fiyatlandırma Modeli		
Risksiz Faiz Oranı	% 2.31	10 yıllık Amerika devlet tahvilinin 200 günlük faiz oranının ortancası kullanılmıştır (Kaynak: Bloomberg).
Ülke Risk Primi	% 0.00	Ülkeye özgü risk primi çarpanı
Enflasyon Farkı	% 0.00	Dolardan başka bir para birimine geçilmediği için sıfır alınmıştır.
Firmaya Özgü Risk Çarpanları	% 0.00	Firmaya özgü risk primi çarpanı ve diğer çarpanlarda dikkate alınmayan riskleri yansıtır (Kaynak: Ibbotson Associates)
İşlem Görmüş Aktif Beta	1.24	Regresyondan elde edilen ham beta Merrill Lynch Metodu ile düzeltilmiştir.
Piyasa Risk Primi	% 5.0	Günümüz yatırım iklimini yansıtan %5'lık bir özsermaye piyasa risk primi çarpanı kullanılmıştır.
Özsermaye Maliyeti	%8.50	Riskten arındırılmış oran+(Özsermaye piyasa risk primi*İşlem görmüş aktif beta)+Firmaya özgü risk çarpanları

Twitter için 2018 yılı hedef çarpan ve özsermaye maliyeti de bulunduktan sonra 2018 sonu hedef hisse başı fiyatı hesaplamasına geçilmiştir. Öncelikle hedef FD/FAVÖK2018T tahmini ile Twitter için

yapılan 2018 yılı Düzeltilmiş FAVÖK⁷ tahmini çarpılmış ve Tablo 4’te hesaplanan net nakit değer de eklenmiştir. Ulaşılan toplam değer analiz yapıldığı 2017 yılı 3. Çeyrek sonrası ulaşılan hisse sayısına (742 milyon)⁸ bölünerek tek bir hissenin değerine ulaşılmıştır. Twitter için hesaplanan özsermaye maliyeti(% 8.50) ile değer 1,25 kuvveti alınarak 5 çeyrek dönem sonrasına veri ötelenmiş ve 2018 yıl sonu hedef hisse başı fiyatı 27,9 dolar olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6. Twitter Regresyon Sonucu

Regresyon Yöntemi	
Hedef FD/FAVÖK18T Çarpanı	17,7
2018 Sonu Hedef Hisse Başı Fiyat (\$)	27,9

4. SONUÇ

Sosyal medya ağ firmalarından Twitter için firma değerlemesi sektör regresyonu olarak da ifade edilen regresyon yöntemi ile hesaplanmıştır. Sektör olarak sosyal medya, yazılım, elektronik ticaret ve internet tabanlı teknoloji firmalarını da içeren bilişim teknolojisi sektörü ele alınmıştır. Değerleme hesaplamasına 2017 yılının 3. çeyrek verileriyle başlanmış Twitter için regresyon yöntemi ile hesaplanan çarpan yardımıyla 2018 yıl sonu hisse başı değeri 27,9 dolar olarak tespit edilmiştir. Hesaplamalar 2017 yılı 3. çeyrek verileri baz alınarak yapıldığı için o dönem için Twitter’ın mevcut değeri 2 Ekim 2017 tarihindeki değeri olan 17,1 dolar olarak kabul edilmiştir. Regresyon yöntemi ile Twitter için hesaplamalar sonucunda ulaşılan 2018 yıl sonu hedef hisse başı değeri 27,9 dolardır. Tablo 7’de ifade edildiği üzere 31 Aralık 2018 yıl sonunda gerçekleşen investing.com sitesi üzerinden ulaşılan Twitter hisse başı değeri ise 28,74 dolardır.

Tablo 7. Twitter’ın Hisse Başı Değeri

Tarih	Hisse Başı Değeri - (\$)
02.10.2017*(Mevcut Değer)	17,1
31.12.2018* (Gerçekleşen 2018 Yıl Sonu Değeri)	28,74
Regresyon Yöntemi ile Twitter’ın Hesaplanan 2018 Yıl Sonu Değeri	27,9
-----Twitter’ın değerlendirme dönemindeki hisse sayısı 742 milyon adettir.-----	

* <https://tr.investing.com/equities/twitter-inc> sitesinden ulaşılan değerdir.

Regresyon yöntemi ile hesaplanan hedef hisse başı değeri için hata payı % 3 ve Amerikan Doları(USD) bazlı getiri potansiyeli % 63 olarak tespit edilmiştir. Sosyal medya ağ firmalarının değerlendirilmesine ilişkin yabancı literatürdeki çalışmaların azlığı, bunun yanında Türkiye’de henüz sosyal

⁷ Twitter Annual Report (2015-2016-2017 yılları çeyrekli verileri ışığında tahminleme yapılmıştır).

⁸ <https://investor.twitterinc.com/financial-information/quarterly-results/default.aspx> (Erişim Tarihi: 20.11.2017).

medya firma değerlemesine yönelik çalışmanın olmaması gerekçeleriyle, sektöre özgü muhasebe uygulamalarında yapılan düzenlemelerin gelecek çalışmalara yön vermesi ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Damodaran, A. (2010). *The Dark Side Of Valuation. Valuing Young, Distressed and Complex Businesses*, New Jersey: Pearson Education Inc. (Second Edition).
- Damodaran, A. (2011). *The Little Book of Valuation- How to Value a Company, Pick a Stock and Profit*, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Meeks, M.T. Ty, Eldering, C., A. (2010). Patent Valuation: Aren't We Forgetting Something? Making the Case for Claims Analysis in Patent Valuation Method and a Patent-Specific Discount Rate Using the CAPM *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property*. Vol.9, No.3.
- Phillips, D. M. & Phillips J.K. (1998). A Social Network Analysis of Business Logistics and Transportation. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 28(5).
- Sayımer, İ. (2008). *Sanal Ortamda Halka İlişkiler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Twitter Annual Report (2015) <https://investor.twitterinc.com/financial-information/annual-reports/default.aspx> (Erişim Tarihi: 10.03.2016)
- Twitter Annual Report (2016) <https://investor.twitterinc.com/financial-information/annual-reports/default.aspx> (Erişim Tarihi: 28.03.2017).
- Twitter Annual Report (2017) <https://investor.twitterinc.com/financial-information/annual-reports/default.aspx> (Erişim Tarihi: 20.03.2018).
- <https://tr.investing.com/equities/twitter-inc> (Erişim Tarihi:02.10.2017).
- <https://tradingeconomics.com/country-list/gdp> (Erişim Tarihi: 29.12.2018).
- <http://vincos.it/social-media-statistics/> (Erişim Tarihi: 28.04.2018).
- <http://vincos.it/world-map-of-social-networks/> (Erişim Tarihi: 27.04.2018).
- <https://www.forbes.com/sites/parmyolson/2014/10/06/facebook-closes-19-billion-whatsapp-deal/#2da943fc5c66> (Erişim Tarihi: 27.12.2018).
- <https://news.microsoft.com/2016/06/13/microsoft-to-acquire-linkedin/> (Erişim Tarihi: 27.12.2018).
- https://ycharts.com/companies/FB/enterprise_value (Erişim Tarihi: 29.12.2018).
- <https://investor.twitterinc.com/financial-information/quarterly-results/default.aspx> (Erişim Tarihi: 20.11.2017).

DENETİMİN GELECEĞİ: ENDÜSTRİ 4.0'IN ETKİSİNDE DENETİMİN YENİDEN DİZAYNI*

Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL **
Öğr. Gör. Abdulrezzak İKVAN ***

Teorik İnceleme
(Theoretical Research)

Muhasebe ve Finans
Araştırmaları Dergisi
Haziran 2020; 2 (1): 55-72

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Demirkol, Ö.F., İkvan, A. (2020). Denetimin Geleceği: Endüstri 4.0'ın Etkisinde Denetimin Yeniden Dizayını. *Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*. 2(1), 55-72.

ÖZ

Teknolojik gelişmelerin baş döndürücü bir hızla yaşandığı günümüzde tüm bilimlerde olduğu gibi denetim biliminin de bu gelişmelerden etkilendiği ve buna bağlı olarak gecikmeli de olsa değişim ve dönüşümler yaşamaya başladığı görülmektedir. Günümüz teknolojik gelişmelerin son evresini temsil eden Avrupa'dan başlayıp Amerika ve diğer ülkelere yayılan endüstri 4.0 olgusu altı ilke çerçevesinde tasarlanıp uygulanmaktadır. Bu ilkeler birlikte çalışabilirlik, sanallaştırma, yerelleşme, gerçek zamanlı yetenek, hizmet oryantasyonu ve modülerlik olarak ifade edilmektedir. Endüstri 4.0'ın sağladığı temel amaçlarından biri de işletme bilimini kapsayan lojistik, üretim, pazarlama, muhasebe, insan kaynakları gibi tüm iş fonksiyonları arasındaki değer zincirlerinin esnekliğini sağlayarak şeffaflaşma sürecine önemli katkılar sunmaktadır. Teknolojik ilerlemelere bağlı olarak denetim faaliyetlerinin de yeni nesil uygulamalar çerçevesinde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Denetime ilişkin kapsamlı kanıtların toplanması, sürecin otomatikleştirilmesi, denetimin güvenliği ve kalitesini yükseltmek amacıyla kapsamlı, eş zamanlı ve doğru bilgilerin elde edilmesi gibi teknolojinin nimetlerinden azami ölçüde faydalanılmalıdır. Endüstri 4.0 teknolojisinin depoladığı, aktardığı ve analiz ettiği bilgilerin denetim faaliyetleri süreçlerinde yararlanılması denetimin güvenilirliğine, gerçekliğine, kullanılabilirliğine önemli katkılar sağlayacaktır. Aynı zamanda sürecin her aşamasında verilerin eş zamanlı olarak işletilmesi hata ve hilelerin en az düzeyde oluşmasını sağlayacaktır. Bu durum tüm taraflar açısından sürecin şeffaflaşmasına dolayısıyla denetim faaliyetlerinin zaman ve maliyet tasarrufu sağlamasına zemin oluşturacaktır. Endüstri 4.0 olgusunun temel mantığı tüm işlem süreçlerinin bir bütün olarak eş zamanlı yürütülmesini öngörmektedir. Bu durum sistemin karmaşıklığını ortaya koyduğu gibi daha sağlıklı kararların alınmasında daha fazla bilgi ve olanaklar sağlayacağı da öngörülmektedir. Çalışma kapsamında Endüstri 4.0 sistemi denetim süreci çerçevesinde değerlendirilmiş ve sistem olanaklarının denetim sürecine etkileri

* Makalenin gönderim tarihi: 30.06.2019; Kabul tarihi: 05.05.2020, iThenticate benzerlik oranı %8. Bu çalışma 23-25 Ekim 2019 tarihleri arasında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen 6. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresinde bildiri olarak sunulmuş, yapılan kapsam genişletmeleriyle makale haline getirilmiştir.

** Harran Üniversitesi, omerfarukd@hotmail.com ORCID: 0000 0003 0483 3790

*** Adıyaman Üniversitesi, (Harran Üniversitesi, İşletme ABD Doktora Öğrencisi), ikvan@adiyaman.edu.tr ORCID NO: 0000-0002-9834-237X

incelenmiştir. Endüstri 4.0 sisteminin eş zamanlı veri sağlama, paydaşlara verileri dağıtma, verilerin analizini bütünsel bir yaklaşımla gerçekleştirmesinin doğal sonucu olarak denetim sürecinde kanıtların çeşitliliği ve sayısını, analitik prosedürlerin içeriğini, dış teyitler gibi birçok konuda değişimleri meydana getireceği beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Endüstri 4.0, Denetim, Şeffaflık.

JEL Kodları: L69, M42, M40

THE FUTURE OF AUDITING: RE-DESIGN OF AUDITING IN THE EFFECT OF INDUSTRY 4.0

ABSTRACT

It is seen that, as in all sciences, the science of control is also affected by these developments and technological changes are experiencing at a dizzying speed and consequently, even though delayed changes and transformations begin to be experienced. The phenomenon of industry 4.0, starting from Europe, which represents the last stage of today's technological developments and spreading to America and other countries, is designed and implemented within the framework of six principles. These principles are expressed as interoperability, virtualization, localization, real-time capability, service orientation and modularity. One of the main objectives of Industry 4.0 is to contribute to the process of transparency by providing the flexibility of value chains between all business functions such as logistics, production, marketing, accounting, and human resources covering business science. Depending on technological advances, the audit activities should be rearranged within the framework of new generation applications. The benefits of technology such as the collection of comprehensive evidence for the audit, the automation of the process, and the acquisition of comprehensive, concurrent and accurate information to improve the safety and quality of the audit should be maximized. Utilizing the information stored, transmitted and analyzed by Industry 4.0 technology in the audit activities processes will make significant contributions to the reliability, authenticity and usability of the audit. At the same time, the simultaneous processing of data at every stage of the process will ensure that errors and tricks occur to a minimum. This will create a basis for the transparency of the process for all parties and therefore to save time and cost for audit activities. The basic logic of the Industry 4.0 phenomenon envisages simultaneous execution of all processing processes. This situation demonstrates the complexity of the system as well as providing more information and opportunities for making healthier decisions. Within the scope of the study, Industry 4.0 system was evaluated within the framework of the audit process and the effects of system facilities on the audit process were examined. It is expected that the Industry 4.0 system will bring about changes in many aspects such as the diversity and number of evidence, the content of analytical procedures, external confirmations, as a natural consequence of the simultaneous provision of data, disseminating data to stakeholders, and the holistic approach to data analysis.

Keywords: Industry 4.0, Audit, Transparency.

JEL Codes: L69, M42, M40

1. GİRİŞ

Teknoloji yaşadığı hızlı gelişmeler sonucu çeşitli evrelerden geçerek günümüzde Endüstri 4.0 olarak ifade edilen bir evreye devşirilmiş bulunmaktadır. Teknoloji alanında yaşanan hızlı gelişimlerin diğer bilimlerce takip ve entegrasyonun aynı düzeyde olması gerekmektedir. Teknolojideki ilerlemelere ayak uyduramayan bilimler yaşanan gelişmelerden istenilen düzeyde faydalanamayacaklardır. Bu çerçevede teknolojideki gelişmelere paralel olarak diğer bilimlerde de gelişim ve dönüşümler çoğu zaman bir zorunluluk olarak meydana gelmektedir. Teknolojide yaşanan son gelişmeler kapsamında Avrupa'dan başlayarak Amerika'ya yayılan ve diğer ülkeler tarafından takip ve entegrasyon faaliyetlerinin hız kazandığı endüstri 4.0 olgusu denetim bilimini doğrudan etkileyici unsurları barındırmaktadır.

Endüstri 4.0 altı temel ilkeye dayanmaktadır; birlikte çalışabilirlik, sanallaştırma, yerelleşme, gerçek zamanlı yetenek, hizmet yönü ve modülerlik (Hermann, Pentek ve Otto; 2015). Endüstri 4.0'ın öngördüğü altı temel ilke kapsamında geliştirilecek teknolojik cihazlarla mal ve hizmetlerin konum, tanımlama, miktar, sıcaklık, hata, hız, amaç, hareket vb. durumların ölçülmesini ve analizlerini gerçekleştirerek faaliyetlerin etkinlik ve verimliliğini maksimum yapmak amacıyla ilgili durumların optimum düzeylerinin saptanması ve uygulanmasına hizmet edecektir. Endüstri 4.0 olgusu, teknolojik gelişmelere bağlı olarak ilerleyen süreçlerde ekonomik birimlerde yürütülen faaliyetler üzerinde önemli etkilere sahip olacaktır. Bu kapsamda işletmelere makinelerin verimliliği, ürünlerin kalite düzeyleri, enerji ve çalışanların maliyetleri, stoklama düzeyleri, çevre koşulları vb. hususların gerçek durumlarının tespit edilmesinde önemli kolaylıklar sağlayacaktır. Endüstri 4.0, işletmelerin faaliyetlerine ilişkin sağlayacağı önemli kolaylıkları teknolojik gelişmelere bağlı olarak geliştirilecek sensörler, GPS¹, nesnelerin interneti, hizmetlerin interneti, RFID² gibi cihaz ve uygulamalarla mümkün olacaktır. Belirtilen cihaz ve uygulamalar varlıkların konumlarını ve miktarlarını tespit etmede, işletme içi veya dışı varlıklar arasında iletişimi sağlamada, varlıkların etkinlik ve verimliliklerini belirlemede önemli roller üstleneceklerdir. Endüstri 4.0 teknolojisiyle işletmelerde yaşanacak olumlu gelişmelerin denetim faaliyetlerine çeşitli şekillerde yansıtacağı öngörülmektedir. Teknolojik gelişmelerden, gerçek zamanlı kontrollerin sağlanması, süreçlerin otomatikleştirilmesi, kapsamlı, şeffaf ve güvenceli bir denetimin gerçekleştirilmesi amacıyla faydalanılabilir.

---

¹ GPS: Global Positioning System İngilizce ifadesinin kısaltması olup, küresel yer tespiti ya da küresel Konumlandırma Sistemini belirtmektedir. Kodlanan bilgilerle varlıkların dünyadaki konumlarını tespit etmektedir.

² RFID: İngilizce olarak Radio Frequency Identification (RFID) ifadesinin kısaltması olup Türkçe karşılığı ise Radyo Frekanslı Tanımla'dır. Canlı veya diğer varlıkların radyo dalgaları ile tanımlanmasını ifade etmektedir.

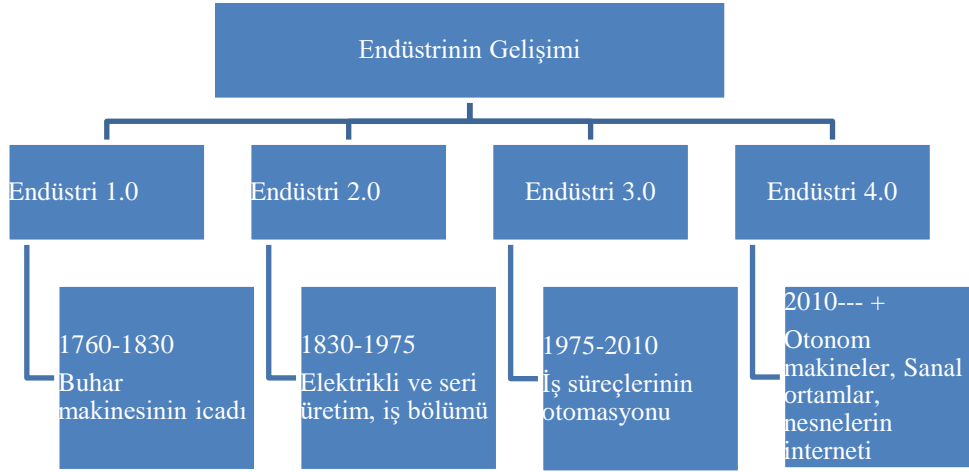
Çalışma kapsamında Endüstri 4.0 olgusuyla sağlanacak teknolojik gelişmelerin denetim faaliyetine yönelik muhtemel etkileri incelenmiştir. Bu kapsamda Endüstri 4.0'daki gelişmelere bağlı olarak işletmelerin iş süreçlerinde kullanılacak teknolojik cihaz ve uygulamalardan sağlanacak verilerin denetim faaliyetlerinde kullanılmasına ilişkin model geliştirme çalışmanın temel amacını teşkil etmektedir. Çalışmada oluşturulan model çerçevesinde Endüstri 4.0 kapsamındaki teknolojik gelişmelerin denetim sürecine muhtemel etkileri tartışılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal çerçeve oluşturma gayesiyle Endüstri 4.0 olgusu ve temel ilkelerine ilişkin tanımlamalar ve açıklayıcı bilgiler sunulmuştur. Aynı zamanda Endüstri 4.0 ve temel ilkelerinin denetim faaliyeti çerçevesinde muhtemel etkilerine yönelik tespitlere yer verilmiştir. İkinci bölümde literatür taraması yapılarak benzer konularda yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular ve getirilen yorum ve önerilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmanın esas amacını teşkil eden Endüstri 4.0'daki gelişmelere bağlı olarak denetim faaliyetinin yeniden dizaynına yönelik şematik bir model oluşturulmuştur. Oluşturulan model kapsamında teknolojik gelişmelerin denetim faaliyetinde sağlayacağı muhtemel yeniliklere değinilmiştir. Sonuç bölümünde ise oluşturulan denetim modeline bağlı olarak denetim faaliyetlerinde sağlanacak olumlu gelişmelere ve muhtemel tehlikelere vurgu yapılmış ayrıca literatürdeki benzer çalışmalardan elde edilen bulgularla karşılaştırılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Herhangi bir alanda meydana gelen gelişme ve tarihsel süreçlerin anlamlandırılmasında, ilgili evre veya dönemlerle ilişkilendirilerek kavramlaştırıldığı görülmektedir. Bu amaçla yapılan kavramlaştırmalarda genellikle tarihsel süreçte ilgili alanda yaşanan gelişmelere bağlı olarak önem arz eden olayların meydana geldiği tarihler, evrelerin başlama ve bitiş sınırlarını belirlemektedir.

2.1 Endüstrinin Gelişim Evreleri

Endüstri alanında yaşanan gelişmelere bağlı olarak ilgili gelişmelerin kavramlaştırılmasında Endüstri 1.0, 2.0, 3.0 ve 4.0 şeklinde evrelere ayırarak ifade edilmiştir. Endüstri alanında yaşanan gelişmelerin evresel ayrımlarında dikkate alınan tarihler ve durumlar Şekil-1'de gösterilmiştir.

Şekil-1: Endüstrinin Gelişim Evreleri

Endüstrinin gelişimi 1712 tarihinde buharlı makinenin icadı ile başlamıştır. O tarihe kadar üretim insan gücüne dayalı tezgâhlarda gerçekleşmekteydi. Buharlı makinenin icadıyla birlikte üretimde insan gücünün yanında buharla çalışan makinelerden yararlanılmaya başlanmış ve bu dönem Endüstri 1.0 olarak kavramlaştırılmıştır. 19. yy başlarında elektrik ile ilgili yaşanan gelişmeler sonucunda 1880 yılından itibaren elektrik enerjisi günlük hayatta kullanılmaya başlanmıştır. 19. yy sonları ve 20. yy başlarında elektrik ve iş bölümünden faydalanılarak seri üretimler gerçekleştirilmiş olup bu döneme Endüstri 2.0 denilmektedir. 20. yy ikinci çeyreğinden başlayarak üretim faaliyetlerinde otomasyona geçişlerin sonucu olarak etkinlik ve verimliliğin önemli derecede arttığı gözlemlenmiştir. Üretim sürecinin otomasyon şekline dönüşmesine denk gelen bu dönem Endüstri 3.0 olarak ifade edilmektedir. 21. yy'da üretim sürecinin otomasyonundan makinaların otomasyonuna geçildi. Aynı zamanda teknolojiye baş döndürücü gelişmelerin sonucu olarak internetin yaygınlaşması, sensörler, GPS ve RFID cihaz ve uygulamaların yaygın bir şekilde kullanılmasıyla birlikte varlıklar arasında etkileşimi sağlayan nesnelerin interneti olarak ifade edilen bir evreye geçildi. Bu evrede elde edilen kazanımların işletme faaliyetlerine entegre edilmesiyle üretimde insan gücünün etkisi minimum seviyelere gerilemiştir. 21. yy'ın ilk çeyreğinden başlayarak halen devam etmekte olan dönem Endüstri 4.0 dönemi olarak kavramsallaştırılmıştır. Endüstri 4.0 evresi çalışmanın temelini oluşturmasından dolayı ilke, unsur ve denetim faaliyetine etkileri bakımından detaylı olarak incelenmiştir.

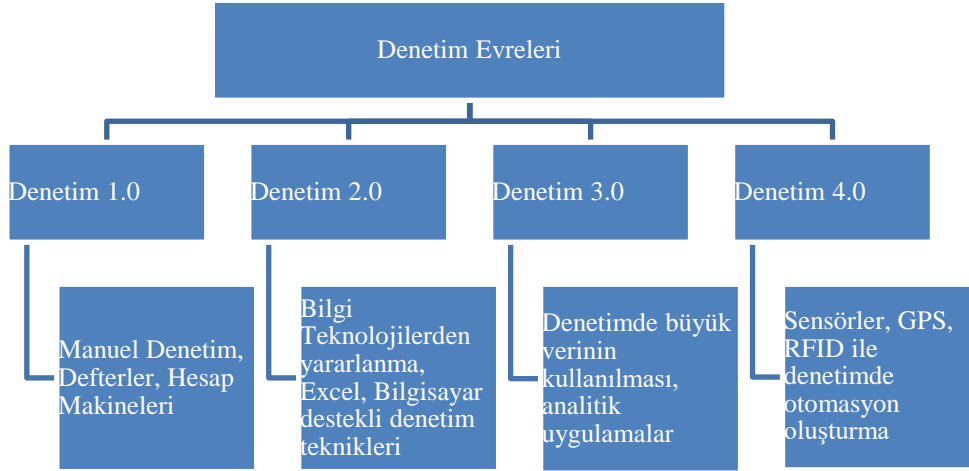
2.2 Endüstri 4.0

Endüstri 4.0, 2011 yılında Hannover fuarında geleceğe yönelik oluşturulan projelerden biri olarak (MacDougall, 2011) söylem haline getirilmiş, dördüncü sanayi devrimini ifade etmek amacıyla oluşturulmuş bir kavramsallaştırma çalışmasının ürünüdür. 21. yy başlarından itibaren teknolojiye yönelik gelişmelerin neticesinde internetin yaygınlaşması, sensörlerin, GPS, RFID gibi cihaz veya uygulamaların iş süreçlerinde kullanılmaya başlanması Endüstri 4.0 evresinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Endüstri 4.0 kavramı, birçok çalışmada çeşitli şekillerde tanımlanmaya çalışılmıştır. Endüstri 4.0, üretim sürecindeki tüm bileşenlerin birlikte çalışabilirliğinin planlanması, dijital ortamda oluşacak verilerin entegrasyonuna yönelik faaliyetler olarak ifade edilebilir (Schuh, Potente, WeschPotente, Weber, & Prote, 2014, s. 1). Endüstri 4.0, üretim sürecindeki tüm birimlerin etkileşimine, gerçek zamanlı olarak verilere ulaşmaya, maksimum katma değer oluşturmaya yönelik faaliyetlerdir (Brettel vd., 2014). Genel olarak endüstri 4.0 ile nesnelere arası iletişim artmasına bağlı olarak üretim sürecindeki aksaklıkların giderilmesi, insan kaynaklarından kaynaklanan hata, hile ve gecikmelerin bertaraf edilmesiyle maksimum katma değer sağlanacağı öngörülmektedir.

Üçüncü endüstri devriminin uzantısı olan endüstri 4.0, diğer endüstri devrimlerinden hız, genişlik ve derinlik ile sistem etkisi (dijital iletişim ağları) gibi özelliklerinden dolayı farklılık arz etmektedir (Verl, 2017). Endüstri 4.0'ın üretim sürecine yeni bir bakış açısı getirdiği görülmektedir. Bilgiye dayalı nesnelere arası etkileşim neticesinde hızın gerçeğe yakın bir şekilde anlam kazandığı, iletişimin çevresel boyutların sınırlarını ortadan kaldırdığı ve tüm bunların teknoloji ve internetteki gelişmelerin ürünleriyle gerçekleştirildiği görülmektedir. Aynı zamanda Endüstri 4.0 teknolojisinde yaşanacak gelişimlere bağlı olarak endüstriyel yazılım uzmanlığı, nesnelere interneti çözümleyici, veri analiz uzmanlığı, robot teknolojisi uzmanlığı, üretim teknolojileri uzmanlığı, ürün tasarımı uzmanlığı, akıllı şehir planlamacılığı gibi mesleklerin önem kazanacağı öngörülmektedir (Sener ve Elevli, 2017). Endüstri 4.0 kapsamında önem kazanacak mesleklerden veri analiz uzmanlığının, denetim faaliyetleri açısından denetimi kolaylaştırıcı bir fonksiyon sağlayacağı öngörülmektedir. Bu uzmanlık alanının denetim faaliyetlerine çözümlenmiş veri sağlayıcısı görevini üstlenmesi beklenmektedir.

2.2.1 Endüstri 4.0 İlkeleri ve Denetime Muhtemel Etkileri

Çalışmanın amacına hizmet etmesi açısından denetim evrelerinin ve bu evrelerde öne çıkan unsurların belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda denetimin gelişim evre ve unsurlarına ilişkin bilgiler Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2: Denetim Evreleri

Endüstri alanındaki evreler gibi denetim alanındaki evrelerin de kavramsallaştırıldığı görülmektedir. Bu durum aynı zamanda herhangi bir alanda yaşanan gelişmelerin diğer alanları etkilediği yani gelişmelerin bulaşıcı bir etkiye sahip olduğunu da göstermektedir. Denetim evreleri de endüstri evrelerinde olduğu gibi yaşanan gelişmelere bağlı olarak sürekli bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Denetim 1.0 evresinde teknolojik imkanların kısıtlı olmasından dolayı manuel denetim yapılmakta, teyit işlemleri rakamlar bazda ve hesap makinesi ile gerçekleştirilmekteydi. Denetim 2.0 evresinde teknolojik gelişmelere paralel olarak denetim faaliyetlerinde bilgisayar uygulamalarından faydalanmıştır. Denetim 3.0 evresinde bilgi teknolojileriyle sağlanan büyük veri olanaklarından faydalanılarak denetimde analitik uygulamalarla denetim faaliyetleri daha pratik, hızlı ve güvenli gerçekleştirilmiştir. Denetim 4.0 evresinde ise teknolojinin ileri düzeyini temsil eden cihaz ve uygulamalarla sürekli denetim, şeffaflık ve gerçekliğin yüksek olduğu aynı zamanda hile, hatanın en az olduğu bir evrenin yaşanacağı öngörülmektedir.

Endüstri 4.0, birlikte çalışabilirlik, sanallaştırma, yerelleşme, gerçek zamanlı yetenek, hizmet oryantasyonu ve modülerlik ilkelerine sahiptir (Hermann, Pentek ve Otto; 2015).

Birlikte çalışabilirlik, Endüstri 4.0'ın etkinleşmesinde önemli bir unsur olup geleceğin şekillenmesinde yeni bir tasarımı ortaya koymaktadır (Drath ve Horch 2014). Birlikte çalışabilirlik ilkesi endüstri 4.0 kapsamında geliştirilen cihazlar, makineler, ürünler, işletmeler kısaca değer zincirindeki tüm unsurların birlikte çalışmasını, etkileşimli olmasını sağlayan küresel bir ağ olarak ifade edilmektedir (Drath ve Horch, 2014). Birlikte çalışabilirlik, iş modellerinde değişimler meydana getirecektir. Çünkü makine, cihazlar,

ürünler, işletmeler, ilgili taraflar kısaca bir bütün olarak süreçteki tüm varlıklar arasında oluşacak etkileşimlerle ve bilgi alışverişleriyle mevcut iş modellerinde yaşanan birçok sorun ileride sorun olmaktan çıkacaktır. Bu gelişmelere bağlı olarak işletmelerde mevcut iş modellerinin de yeni düzene göre yeniden tasarlanması gerekmektedir.

Birlikte çalışabilirlik ilkesinin denetim faaliyetleri açısından önemi, ileri teknolojik cihaz ve uygulamalarla tedarikçi, üretici, perakendeci ve nihai olarak tüketicilere ulaşılan stokların takibinin anlık olarak yapma imkânını sağlayacaktır. Aynı şekilde bu ilkenin kazanımlarıyla, ilgili tarafların (tedarikçi, üretici, perakendeci, bankalar vb.) kurumsal kaynak planlamalarına ilişkin verilere uzaktan ve anlık erişimler sağlanarak kontrol ve teyit işlemlerinin daha gerçekçi, güvenli hale geleceği ve zaman tasarrufu sağlanacağı öngörülmektedir.

Endüstri 4.0'da nesnelere sistem ağlarıyla birbirleriyle sürekli iletişim halinde olduğundan verilerin anlık olarak tüm sistem unsurları tarafından kullanımı, analizi ve paylaşımı mümkün olabilecektir. **Sanallaştırma**, iş sürecindeki tüm unsurlardan elde edilecek veriler ile fiziksel unsurların sanal kopyalarının oluşturulmasını ifade etmektedir. Teknolojik ilerlemelerle geliştirilen cihaz ve uygulama yazılımlarıyla fiziksel dünyanın bir kopyasını oluşturulabilecektir (Smart, Cascio ve Paffendorf 2007). Sanallaştırma ilkesi sanal ve simülasyon yoluyla iş süreçlerindeki planlama, dizayn, üretim, pazarlama gibi birimlerdeki muhtemel eksiklikleri belirleme ve düzeltme imkânını sağlayacaktır (Schuh vd. 2014). Sanallaştırma işletmelere muhtemel sorunlar yaşanmadan sanal ortamda veya simülasyon gösterimleriyle önleyici tedbirlerin alınmasını sağlayacaktır.

Birlikte çalışabilirlik ilkesi, nesnelere interneti hizmetlerinden faydalanılarak bilgilerin depolanması, analiz edilmesi ve ilgililere iletilmesine ilişkin süreç unsurları arasındaki entegrasyonunun sağlanmasını ifade etmektedir. Bu bilgilerle gerçekleştirilecek sanallaştırma uygulamalarının denetim faaliyetlerine ilişkin saha çalışmalarındaki hata ve hile işlemlerini azaltacağı dolayısıyla denetimdeki zaman ve maliyetlerde önemli kazanımların elde edileceği öngörülmektedir. Aynı şekilde denetçiler denetim incelemelerinin öncesinde dijital veri kümesinden sağladıkları bilgileri sanallaştırma veya simülasyon uygulamalarına tabi tutarak denetim faaliyetlerindeki muhtemel zaman, maliyet, hata veya hile gibi olumsuzlukların meydana gelmesini engelleyebileceklerdir.

Endüstri 4.0'ın bir diğer ilkesi **yerelleştirme** veya başka bir ifadeyle merkezileştirme'dir. Bu ilke, tüketicilerin özelleştirilmiş taleplerinin karşılanmasında siparişlere uygun imalat unsurlarının hızlı ve uyumlu şekilde değişimlerini sağlama ve üretimi gerçekleştirme yeteneklerini belirtmektedir. Günümüzde özelleştirilmiş tüketim tercihleri giderek artmaktadır. Bu durum karşısında mal veya hizmet üreticilerinin iş süreçlerini yaşanan değişimlere hızlı bir şekilde adapte olabilecek şekilde dizayn etmeleri gerekmektedir.

Tüketimdeki kişileştirilmiş taleplerin karşılanması için üretim varlıkları merkezi yönetim anlayışıyla yönetmek günümüzde hem zor hem de sürdürülebilir bir durum değildir (Hermann vd. 2015). Yerleşme veya merkezlesizleştirmeye ilişkin uygulamalar, denetçilerin denetim faaliyetlerinde müşteri karakter ve ihtiyacına uygun denetim sürecinin planlanmasını sağlayacaktır. Endüstri 4.0, verilerin sağlanmasında daha merkezi bir yapıyı öngörmekle birlikte elde edilecek verilerle özelleştirilmiş denetimler mümkün hale gelecektir.

Endüstri 4.0 olgusunda **gerçek zamanlı ilkesi** verilerin istenilen şekilde ve zaman kaybı yaşamadan elde edilmesini ifade etmektedir. Gerçek zamanlı ilkesi faaliyetlerin daha hızlı ve pratik bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacaktır. Bu ilke üretim hattındaki muhtemel arızaların tespit ve onarılması, ihtiyaç duyulan kararların alınması amacıyla iş sürecindeki fiziksel ve faaliyet koşullarını gerçek zamanlı olarak izlenmesini gerektirmektedir (Shrouf, Ordieres ve Miragliotta 2014). Denetim faaliyetlerine ilişkin belirlenen standart veya limitler anlık olarak sürekli kontrol altında olacak ve yaşanacak herhangi bir beklenmedik durum karşısında uyarıcı bildirimlerle muhtemel hata, eksiklik veya hileler önlenilebilecektir. Faaliyetler gerçek zamanlı kontrol edilmeleri halinde işletmelere önleyici tedbirlerin alınmasını da sağlayacaktır. Aynı şekilde denetçiler gerçek zamanlı verileri elde etmeleri halinde denetimde zaman ve maliyet tasarrufları sağlanmalarının yanında işletme yönetimlerine farklı açılardan destekleyici hizmetleri de sunma imkanına kavuşacaklardır.

Endüstri 4.0 çerçevesinde oluşturulacak dijital veri kümesindeki verilerin hedef kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenlenmesi veya dönüştürülmesi için sürece **hizmet sağlayıcılar** dahil olacaktır. Hizmet sağlayıcıların fonksiyonu, hedef kullanıcıların gereksinim duydukları verilere ilişkin analizleri gerçekleştirmek ve karar almalarında kullanılabilir bilgiler sağlamaktır. Hizmet sağlayıcıların oluşturacakları bilgilerle hedef kullanıcılar daha gerçekçi kararlar alarak faaliyetlerine sürdürülebilirlik kazandırabileceklerdir. Denetçiler denetim faaliyetlerinde etkinliği sağlamak ve kazanımlar elde etmek amacıyla hizmet sağlayıcıların uygulamalarından faydalanacaklardır. Özellikle uzmanlık gerektiren konularda denetçi, ilgili denetim faaliyetinde etkinliği sağlamak amacıyla gereksinim duyduğu kullanılabilir bilgileri profesyonel hizmet sağlayıcılardan temin ederek zaman ve maliyet gibi avantajlar elde edebilecektir.

Kişileştirilmiş ürün taleplerini karşılayabilmek için iş süreçlerinde yer alan varlıkların **modüller** bir yapıda olmasını zorunlu kılmaktadır. Günümüzde işletmeler tüketicilerin özelleştirdikleri tüketim taleplerini karşılamak amacıyla teknolojik altyapılarını uyumlu hale getirmeye çalışmaktadır. Endüstri 4.0 bu uyumun üretim elemanlarının modüller yapıda olmasıyla gerçekleşebileceğini öngörmektedir. Ancak modüller yapı, özelleştirilmiş taleplerin optimum sürede karşılanması için dönüşümü kolay,

hızlı ve düşük maliyetli olmalıdır. Denetimde modülerlik denetçiye esneklik ve tercih imkânları sağlayacaktır. Denetçi hizmet sağlayıcılardan temin edeceği modül bazlı hizmetlerle denetimde verimliliği arttıracak ve maliyetleri azaltacaktır. Aynı zamanda modülerlik; müşteri, risk, boyut gibi özelliklere bağlı olarak çözümlenmiş verilerin temininde denetçiye seçim imkânı sağlayacaktır.

Endüstri 4.0 olgusunun temel ilkeleri kapsamında oluşturulan dijital veri kümesi, teknolojik gelişmelerin nimetlerinden faydalanılarak gerçekleştirilir. Teknolojinin gelişimi, internetin yaygın ve yoğun şekilde kullanılması iletişim ve karar alma imkânlarını arttırmaktadır. Nesnelerin ve hizmetlerin interneti, sensörler, siber fiziksel sistemler, akıllı fabrika ve ürünler, M2M (makine-makine iletişimi), büyük veri, bulut teknolojisi gibi kavramlar Endüstri 4.0 çerçevesinde yoğun bir şekilde kullanılan unsurlar olup bunlardan elde edilen bilgilerin analitiğiyle faaliyetlere ilişkin kararların alınmasını ve uygulanmasını kolaylaştıracaktır.

Sensörler, siber fiziksel sistemler, RFID, GPS, akıllı sistemlerle nesnelere, hizmetler ve insanlar arasında iletişim entegrasyonu sağlanacaktır. Bu durum denetim sürecinde kontrol, teyit, akışların izlenmesi, öngörü sağlanması, önleyici tedbirlerin gerçek zamanlı alınması ve elde edilen bulguların paylaşılmasını mümkün kılacaktır.

3. LİTERATÜR

Endüstri 4.0 olgusu teknolojinin yeni bir hareket düzeyini belirtmekte olup hareketin henüz gelişim aşamasının başında olduğu görülmektedir. Bilimin tüm alanları gelişim aşamasındaki Endüstri 4.0 olgusunu alanları kapsamında değerlendirmekte ve muhtemel değişim ve dönüşümlere hazırlık yapmaktadırlar. Muhasebe ve denetim mesleğinde bu olguya yönelik bazı araştırmacıların değerlendirmeleri aşağıda yer verilmiştir.

Dursun vd. (2019) çalışmalarında teknolojik gelişmelere paralel olarak muhasebe mesleğinde dijitalleşme konusunu incelemişlerdir. Üretim faaliyetlerinde teknolojik cihaz ve uygulamaların yaygın bir şekilde kullanılmasının muhasebe mesleğinin zorunlu dönüşümler yaşamasına neden olduğunu ifade etmişlerdir. Teknolojinin gelişim hızı değerlendirildiğinde önümüzdeki dönemlerde muhasebe mesleğinin kapsamında yer alan birçok işlemlerin dijital platformlar tarafından otomatik bir şekilde gerçekleştirileceğini ve mesleğin daha çok müşavirlik hizmetlerine yöneleceğini vurgulamışlardır. Teknolojide yaşanacak olumlu gelişmelerin yanında dijital suçlar gibi muhtemel risklerin oluşabileceğini ve bunun için dijital güvenliğin sağlanmasının çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Jun Dai ve Miklos A. Vasarhelyi (2016) çalışmaları Endüstri 4.0'a ilişkin gelişmelerin denetim mesleği üzerindeki etkilerini öngörmeye yönelik incelemeleri kapsamaktadır. Teknolojik gelişmelerin pratik uygulamalarda gecikmeli olarak ilerlediğini ancak rekabet olgusunun girişimci işletmelerin

geleceğe ilişkin araştırmaları neticesinde elde edecekleri maliyet, iş sürecin pratikliği, rekabet gücü gibi hususlar teknolojinin pratikte uygulanmasını hızlandıracağını öngörmüşlerdir. Teknolojik gelişmelerin süreçleri otomatikleştirdiği ancak bu durumun denetimden ziyade kontrol amaçlı olduğunu vurgulamışlardır. Dijital veri katmanlarının ve veri analitiklerinin yönetim, iç ve dış denetimlerde rollerin değişimine neden olacağını belirtmişlerdir. Yönetim, iç ve dış denetim hatlarında klasik uygulamalardan ziyade teknolojinin imkânları dâhilinde gelişmiş analitikleri benimseneceğini ifade etmişlerdir. Yaşanan gelişmeler belirtilen hatlara ilişkin kavramların yeniden oluşturulacağını, çeşitli güvence unsurundan faydalanılacağını ve genel olarak işlemlerin otomatikleştirileceğini belirtmişlerdir.

Acar vd. (2016) çalışmalarında dijital gelişmeler ışığında sürekli denetim konusunu irdelemişlerdir. Çalışmada sürekli denetim için güçlü bir otomasyon, verilerin sistemsel düzeyde kaydedilmesi ve gerekli takiplerin yapılması, verilerin kullanılabilirliğini arttırmak amacıyla modüller sistemler şeklinde muhafazasının sağlanmasının sürekli denetim imanlarını arttıracığını dolayısıyla denetimde şeffaflık düzeyinin yükseleceğini ifade etmişlerdir.

Erturan ve Ergin (2017) muhasebe denetim sürecinin önemli faaliyetlerinden birini oluşturan stok denetimini son teknolojik gelişmeler (nesnelerin interneti) ışığında incelemişlerdir. Teknolojik gelişmelerin ürünleri olan akıllı sistemler, sensörler, ortak veri ağının kullanımı neticesinde stoklara ilişkin denetimin daha kolay, hızlı, kaliteli ve optimum maliyetli olacağını belirtmişlerdir. Nesnelerin interneti ile denetim faaliyetlerinde fiziki alan bağımlılığı, veri erişim gibi sorunların minimize edileceği ve denetim kalitesinin yükseleceğini vurgulamışlardır.

4. UYGULAMA: ENDÜSTRİ 4.0 KAPSAMINDA DENETİMİN DİZAYNI

Çalışma, 2011 yılında bir fuarda literatüre kazandırılan ve gerekli alt yapının oluşturulması amacıyla ülkelerin yoğun şekilde bir yarış içerisinde olduğu Endüstri 4.0 olgusunun denetim faaliyetlerine muhtemel etkilerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Endüstri 4.0'ın teknolojisine bağlı olarak dijital cihaz, uygulama ve verilerde yaşanacak gelişmelerin denetim süreci unsurları üzerindeki etkilerini öngörerek gerekli revizyon, inovasyon veya dönüşümlerini gerçekleştirmek için Endüstri 4.0 olgusu çerçevesinde denetim sürecinin şematik bir modelini geliştirme çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır.

Endüstri 4.0'ın denetim faaliyetlerinde önemli değişim ve dönüşümlere neden olacağı öngörülmektedir. Teknolojik alt yapının sağlanmasıyla tüm iş süreçlerinde ve iş süreçlerine bağlı tüm ilişkili tarafların faaliyetleri arasında veriler nesne, hizmet ve insanların interneti uygulamalarıyla gerçek zamanlı iletişim halinde bulunacaklar. Faaliyet

unsurları arasında sağlanacak iletişim sensör, GPS, nesnelerin interneti, hizmetlerin interneti, RFID gibi cihaz ve uygulamalarla mümkün olacaktır. Bu cihaz ve uygulamalar faaliyet süreçleri kapsamındaki özelleştirilmiş siparişlerin alınmasından satış sonrası hizmetleri ve ilişkili taraflarla yürütülecek her türlü faaliyetleri de barındıracak şekilde süreç boyunca muhtemel uyuşmazlıkların, hataların, arızaların öngörülmesinde veya alınacak kararlarda otomatik, esnek ve ilintili bir platform sağlayacaklardır. Teknolojideki gelişmelerin entegrasyonundan denetim faaliyetlerinin faydalanılması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Teknolojik gelişmelere uyumlu entegrasyonların sağlanmasıyla denetimde, denetim alanının genişletilmesi, gerçek zamanlı ve sürekli denetimler, doğruluk ve güvenilirlik düzeyleri yüksek denetimler mümkün hale gelecektir.

Şekil 3'te Endüstri 4.0 çerçevesinde denetim faaliyetlerinde meydana gelecek muhtemel değişim ve dönüşümlere ilişkin bir model oluşturulmaya çalışılmıştır. İlgili görselde denetim faaliyetleriyle ilintili bulunan ilgili tarafların (tedarikçiler, müşteriler, finans kurumları, diğer işletmeler, lojistik, denetim firmaları, veri ağ ve analizleri sağlayıcıları vb.) fiziki bağlantı ve ağ sağlayıcıların hizmetleriyle oluşturulan dijital veri iletişimlerini göstermektedir. Bu durum süreçteki tüm unsurların fiziki olarak öz faaliyetlerini gerçekleştirmekle beraber aynı anda teknolojik imkânlar çerçevesinde dijital veri platformuna faaliyet süreçlerine ilişkin ham veriler sağlayacaklarını göstermektedir.

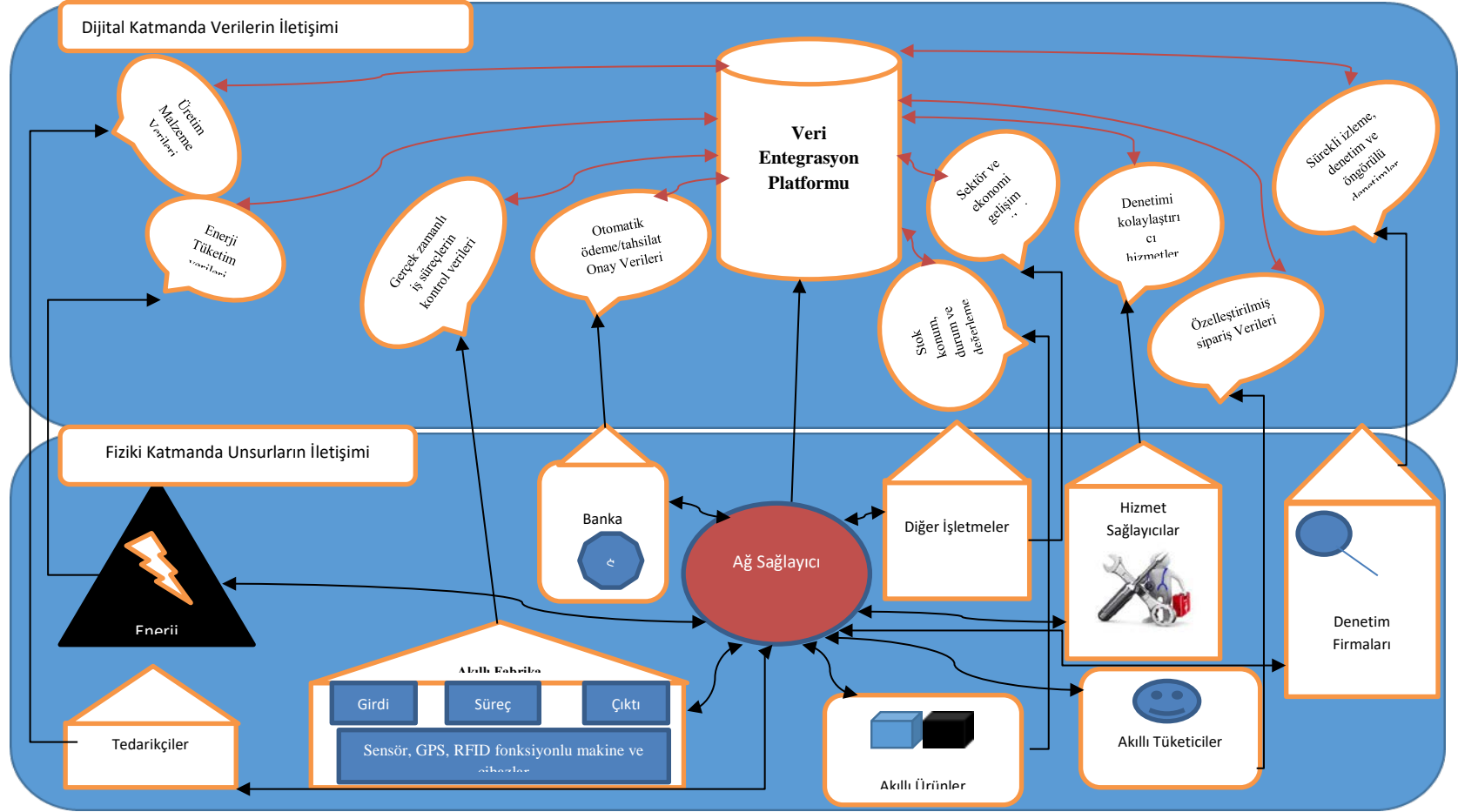
Şekil üzerinde oluşturulan unsurların birbirleriyle ve dijital veri platformuyla ilişkilerini iş ve denetim süreci kapsamında kısaca değerlendirilmesi şu şekildedir: Müşterilerden gelecek kişileştirilmiş siparişlerin üretimi için tedarikçilere kişileştirilmiş malzeme veya hammadde siparişi otomatik olarak oluşturulacaktır. Tedarikçilerden temin edilen malzemeler üretim bandına otomatik olarak gelecek ve akıllı sistemler vasıtasıyla üretim gerçekleşmeye başlayacaktır. Üretim aşamasında akıllı sistemlerde gömülü bulunan sensörler, GPS, nesnelerin ve hizmetlerin interneti, RFID gibi cihaz ve uygulamalar minimum maliyetli üretimin sağlanması amacıyla malzeme, enerji, ambalaj gibi üretim unsurlarının optimum düzeyde kullanımını sağlayacaktır. İş sürecindeki akıllı sistemler nesnelerin interneti ile sürekli iletişim halinde olacaklarından muhtemel makine arızaları veya malzeme gereksinimlerini yapay zeka ile çözüme kavuşturacaklardır. Bu durum üretimdeki aksamaları bertaraf edeceğinden tam zamanlı üretimi, verimliliği ve etkinliği sağlayacaktır. Üretim hattında akıllı sistemlerle oluşturulan iş süreçleri denetim faaliyetine birçok avantajlar sağlayacaktır. Denetim faaliyetinin önemli bir kısmını oluşturan envanter sayımları hususunda saha çalışması yerine dijital veri kümesinden elde edilecek datalarla sanal platformlarda gerçek zamanlı kontroller sağlanacaktır. Envanter kontrolleri sadece işletme bazlı olmayıp ilgili taraflar nezdinde gerekli teyitlerin yapılmasıyla daha gerçekçi bir envanter çalışması

gerçekleştirilecektir. Akıllı ürünlerde gömülü bulunan sensör, CPS, GPS gibi cihaz veya uygulamalarla ürünlerin konumları belirlenebilmekte buna bağlı olarak envanterlerdeki konum değişimleri anlık olarak daha gerçekçi tespit edilecektir. Envanterlerde meydana gelecek konumsal değişimlere bağlı olarak borç-alacaklara (ödeme-tahsilat) ilişkin otomatik onaylar alınacak ve ilgili muhasebe kayıtları gerçekleştirilecektir.

Endüstri 4.0 teknolojisinde üretim süreci akıllı makine ve cihazlarla donatılacak olsa da belli bir düzeyde insan gücünden faydalanmaya devam edilecektir. Akıllı sistemlerde bulunan teknolojik cihaz ve uygulamalar insan kaynağının etkinliği ve verimliliğini tespit etmede de kullanılacaktır. Sağlanacak dijital veya çipli kimliklerle işgörenlerin davranışları ve hareketleri anlık olarak denetlenebilecek üretimdeki muhtemel aksamaların yaşanmaması için gerekli önleyici tedbirlerin alınması sağlanacaktır.

Dijital teknoloji cihaz ve uygulamalar fiziksel katmanda meydana gelen somut hareketlere ilişkin verileri anlık olarak dijital veri katmanına aktarımını sağlayacaktır. Dijital veri katmanında birimlere ait depolanan veriler entegrasyon işlemiyle birbirleriyle etkileşimli hale getirilecektir. Muhtemel aksaklıklar akıllı sistemlerdeki yapay zekâ programlarıyla veriler analiz edilerek çözüme kavuşturulacaktır.

Şekil 3: Fiziki Katman Unsurlarının ve Dijital Katman Verilerinin İletişimi

Endüstri 4.0 olgusunun bilimsel alanlarda meydana getirecek köklü değişim ve dönüşümleri özellikle nesnelere, hizmetlerin kısaca her şeyin interneti uygulamalarıyla sağlayacaktır. Dijital katmanda oluşturulan veri platformlarında ilgili taraflar anlık olarak verilere erişim sağlayabileceklerdir. Bu platformlardan elde edilecek veriler yazılım ve analiz firmaları tarafından ilgili birimlerin hizmetlerine uygun şekilde kullanılabilir bilgi haline dönüştürüleceklerdir. Verilere ilişkin yazılım geliştiren veya veri analitiği yapan işletmeler denetim faaliyetlerinin kolaylaştırılmasında ve düşük maliyetli gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynayacaklardır. Denetim şirketleri dijital veri katmanında bulunan yığınca veriler yerine faaliyetlerine uygun kullanılabilirlik düzeyi yüksek bilgileri veri analitiği geliştiren firmalardan gereksinim düzeylerine göre temin edebileceklerdir. Bu durum gerçekleştirilecek denetim faaliyetlerinde denetçi, uzmanlık gerektiren konularda çözümlenmiş bilgileri düşük maliyetlerle karşılayarak denetim sürecinin daha etkin ve verimli olmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda denetçinin dijital veri katmanında oluşturulan verilere uzaktan erişim sağlayarak denetimde zaman ve maliyet tasarrufu tesis edeceği öngörülmektedir.

Uzaktan erişim yöntemiyle gerçekleştirilecek denetimler denetlenen işletmelere de birçok avantajlar sağlayacaktır. Denetçilerin uzaktan erişim yöntemiyle gerçekleştirecekleri denetimlerde elde edilen bulgular veya öngörüler anlık olarak denetlenen firma ile paylaşacaklarından muhtemel hata veya eksikliklerin zaman kaybetmeden giderilmesi sağlanacaktır. Aynı zamanda denetçilerin gerçek zamanlı bilgi aktarmaları neticesinde işletme yönetimleri geleceğe ilişkin kararlarında daha öngörülebilir oluşturacaklarından risk düzeylerini düşürebileceklerdir.

Genel olarak endüstri 4.0 kapsamında hedeflenen teknolojik gelişmelerin yaşanması halinde denetim faaliyeti gerçek amacını gerçekleştirme olanağına sahip olacaktır. Klasik anlamda denetleme faaliyeti gerçekleşmiş olaylara uygulanmaktadır. Ancak gerçekleşmiş olayların doğruluğunu tespit etmeye yönelik yapılan faaliyetler kontrol işlemleri olarak ifade edilmektedir. Denetim faaliyetleri kontrol işlemlerinden öteye giderek geçmişten ziyade geleceğe yönelik vizyon belirleme faaliyetlerini kapsamalıdır. Denetim, sürekli izleme faaliyetleriyle gerçek zamanlı müdahalelerin yapılmasına, sürekli denetim faaliyetleriyle ihtiyaç ve şartlara uygun hızlı denetimlerin sağlanmasına ve öngörülü denetim faaliyetleriyle de geleceğe yönelik kararların şekillenmesine imkân tanıyacaktır.

Teknolojinin gelişimine bağlı verilerin platformlar aracılığıyla erişiminin mümkün hale gelmesi ilgililerin bilgi ihtiyaçlarını kolaylıkla temin etmelerini sağlayacaktır. Bunun yanında aynı bilgilere kötü niyetli kişilerin de erişim sağlamaları halinde ilgililerin iş süreçleri, markaları, geleceğe yönelik proje veya kararları gibi birçok kazanımlarını olumsuz etkileyebilme riski de muhtemel hale gelecektir. Dijital bilginin oluşturulması faaliyetlerin

etkinliği ve verimliliği açısından ne kadar öneme sahip ise dijital bilgilerin güvenliğinin sağlanması da en az o düzeyde öneme sahiptir. Bu güvenliğin sağlanmasında güvenlik duvarların oluşturulması, bilgi dosyalarının şifrelenmesi, veri entegrasyonlarının sağlanmasında güvenli kanallardan faydalanılması alınabilecek önlemler olarak ifade edilebilir. Siber saldırılara karşı dijital platform birimlerince profesyonel personellerin çalıştırılmasının önemli olduğu öngörülmektedir.

Endüstri 4.0 çerçevesinde denetim faaliyetlerinden beklenen faydaların sağlanması için denetim süreci unsurların ilgili teknolojik gelişmelerle adaptasyon ve entegrasyonlarının sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda denetim standartları sürekli denetime uygun şekilde yeniden oluşturulmalı ve standartların uygulamasını sağlayacak denetim veri yazılımları hazırlanarak dijital platformla ilgili entegrasyonlar yapılmalıdır. Bunun yanında denetçilerin gelişen teknolojik gelişmelere uygun olarak sürekli kendilerini inovasyona tabi tutmaları gerekmektedir. Çünkü günümüz teknolojisi denetimlerde denetçilerin teknik açıdan daha donanımlı olmalarını gerektirmektedir. Denetim firmaları, görev alan sorumlu ve baş denetçilere yönelik mesleki ve dijital veri kullanımına ilişkin eğitimleri sürekli sağlamaları denetimin kalitesi açısından önem arz etmektedir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Endüstri 4.0 ile birlikte fiziksel katmanda meydana gelen gelişmelere ilişkin gerçek zamanlı olarak dijital veri platformlarında veri depolanmaları meydana gelmektedir. Depolanan veriler veri analiz uzmanları tarafından ilgililerin ihtiyaçlarına uygun şekilde gerekli analizlere tabi tutarak kullanılabilir bilgiye dönüştürülmektedir. Kullanılabilir düzeydeki bilgiler hedef kullanıcıların istek, ihtiyaçlarına göre talep ettikleri anlarda kendilerine sağlanmaktadır. Bağımsız denetim faaliyetlerinde de talep edilen bilgiler veri analiz uzmanlarınca konuya özgü hazırlanarak sunulmaktadır. Özellikle uzmanlık gerektiren alanlarda yapılacak denetim faaliyetleri için büyük veri deposundan kullanılabilir verilerin sağlanmasında veri analiz uzmanlarına başvurmak denetimin güvenliği, fayda-maliyeti ve hızı gibi etkenlerde denetçilere önemli kazanımlar sağlayacaktır. Aynı zamanda fiziksel ve dijital katmanlar arasında oluşturulacak ağ entegrasyonlarıyla hedef kullanıcıların verilere gerçek zamanlı erişimleri mümkün olacaktır. İşletme yönetimleri ürün kalitesi, kişileştirilmiş siparişleri, makine arızaları, maliyetleri ve alacakları kararlara yönelik bilgileri anlık olarak elde etme imkânına sahip olacaklardır. Denetçiler de, dijital veri platformlarından ve veri analitiği gerçekleştiren firmalardan elde edecekleri bilgilerle uzaktan erişimlerle denetimlerini gerçekleştirme imkanına kavuşacaklardır. Bu durum denetimlerin daha hızlı, güvenilir ve düşük maliyetle yapılmasını olanaklı hale getirecektir. Denetçiler finansal verilerinin yanında finansal olmayan verileri de dijital platformlarla elde edeceklerinden gerçekleştirecekleri

denetimlerde işletmelere ait daha detaylı ve kapsamlı bir analiz sonuçları sağlanacaktır. Aynı zamanda gelişmelere bağlı olarak denetim sürecinde yer alan unsurlara (standartlar, denetçi eğitimleri, teyitler, kanıtlar, envanter sayımları) ilişkin revizyonların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Benzer şekilde dijital veri platformlarında yığınca bilgiler arasında denetçilerin verileri ayıklama yeteneklerine sahip olmaları gerekmektedir. Gerçekleştirilecek denetim faaliyetlerinde standartların revize edilmeleri ve denetim prosedürlerinin de yeni oluşuma uygun hale getirilmesi önem arz etmektedir. Denetim kalitesinin sağlanması için dijital platformlardan elde edilecek verilerinin güvenilirlikleri test edilerek kullanılması dikkat edilecek başka bir konuyu oluşurmaktadır.

Sonuç olarak teknolojiye yaşanan gelişmeler diğer faaliyet alanlarında değişim ve dönüşümleri zorunlu hale getirdiği gibi denetim faaliyetlerinde de gerekli değişim ve dönüşümleri sağlamaktadır. Teknolojinin sağladığı avantajlardan azami derecede faydalanılması için faaliyet unsurlarının teknolojik gelişmelerle uyumlu şekilde dönüşümlerinin sağlanması gerekmektedir. Bu çerçevede denetim alanına ilişkin gerekli düzenleme, standardizasyon, eğitim, programlama, yeni sistem prosedür ve kanıtlar gibi hususların değişim, dönüşüm veya oluşumlarının sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, D., ztrk, M.S., ve Usul, H., (2016), Dijital Ortamda Denetim: Sürekli Denetim, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Muhasebe Denetimi zel Sayısı, Sayı:21, No:5 s.1561-1571.
- Brettel, M., and etc., (2014), How virtualization, decentralization and network building change the manufacturing landscape: An Industry 4.0 Perspective, International Journal of Mechanical, Industrial Science and Engineering, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 37-44.
- Dai, J., and Vasarhelyi, M. A., (2016), Imagineering Audit 4.0, Journal Of Emerging Technologies In Accounting Vol. 13, No. 1 Spring, pp1-15
- Drath, R., and Horch, A. (2014), Industrie 4.0: Hit or Hype? IEEE Industrial Electronics Magazine 8 (2): pp56-58.
- Dursun, G. D., Ektik, D., ve Tuu, B., (2019), Mesleğin Dijitalleşmesi: Muhasebe 4.0, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), ASEAD Dergisi, Cilt 6 Sayı 6.
- Erturan, İ. E. ve Ergin, E., (2017), Muhasebe Denetiminde Nesnelerin İnterneti: Stok Döngüsü, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Temmuz Sayısı, s13-30.

- Hermann, M., Pentek, T., and Otto, B., (2015), Design Principles for Industrie 4.0 Scenarios: A Literature Review. Available at: http://www.snom.mb.tudortmund.de/cms/de/forschung/Arbeitsberichte/Design-Principles-for-Industrie-4_0-Scenarios.pdf
- Macdougall, W., (2011), Industrie 4.0: Smart Manufacturing For The Future, Technical report of Germany Trade and Invest.
- Sener, S., ve Eevlı, B., (2017), Endüstri 4.0’da Yeni İş Kolları ve Yüksek Öğrenim, Mühendis Beyinler Dergisi, Sayı | No: 2, Cilt | Volume: 1, s25-37.
- Schuh, G., and etc.(2014), Collaboration mechanisms to increase productivity in the context of Industrie 4.0. Procedia CIRP 19: pp51-56.
- Shrouf, F., Ordieres, J., and Miragliotta, G., (2014), Smart Factories In Industry 4.0: A Review Of The Concept And Of Energy Management Approached In Production Based On The Internet Of Things Paradigm. In Proceedings of 2014 IEEE International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management (IEEM), 697-701. Washington.
- Smart, J. M., Cascio, J., and Paffendorf, J., (2007), Metaverse Roadmap Overview. Los Gatos, CA: Accelerated Studies Foundation.
- Verl, A. (2017), Robotics & Industrie 4.0. IFR- International Federation of Robotics.

BANKACILIK KANUNU VE AAOIFI KURALLARINA GÖRE FİNANSAL RAPORLARIN KARŞILAŞTIRILMASI VE KATILIM BANKACILIĞI MEVZUAT ÖNERİSİ*

Dr. Abdurrahman ÇETİN**

Derleme
(Compilation)

Muhasebe ve Finans
Araştırmaları Dergisi
Haziran 2020; 2 (1): 73-99

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Çetin, A. (2020). Bankacılık Kanunu ve AAOIFI Kurallarına Göre Finansal Raporların Karşılaştırılması ve Katılım Bankacılığı Mevzuat Önerisi. *Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*. 2(1), 73-99.

ÖZ

Dünyadaki finans ekosisteminin temelini teşkil eden faizin, İslam dininde haram kılınmış olması Müslüman toplumların ayrı bir finans ekosistemi oluşturmaya neden olmuştur. İslami Finans olarak anılan bu finans sistemi, Türkiye’de katılım bankacılığı olarak adlandırılmaktadır. Türkiye’de konvansiyonel bankalar ile katılım bankaları aynı mevzuata tabi tutulmaktadır. Katılım bankaları mevcut sistemde İslami esaslara uygun olan yöntemlerle müşterilerine hizmet veren ve faiz kullanmadan atıl fonları ekonomiye kazandıran bir sistemdir. Uluslararası muhasebe standartlarının İslami esaslara uygun olmaması, sukuk gibi bazı işlemler hakkında standart yayımlanmaması ve İslami finans alanında kullanılan finansal ürünlerin uygulamasında yeknesaklık sağlanamaması gibi nedenlerle bazı İslam ülkeleri kendi bünyelerinde açtıkları kuruluşlarla İslam fihhına uygun standartları kabul etmişlerdir. Fakat globalleşmenin etkisi ile bu standartların yerine daha geniş çaplı bir organizasyon ve standart yapısının oluşturulması ihtiyacı hasıl olmuştur. 1991 yılında İslami finans kuruluşları için gerekli olan, fihhi hükümler, muhasebe, denetim ve etik değerler ve kurumsal yönetim alanında İslami kurallara uygun standartlar yayımlamak amacıyla Bahreyn’de "Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu" (AAOIFI) kurulmuştur. Türkiye’de aktif olan katılım bankalarının çoğunun bu standartları uygulayan ülke veya kurumlarla ortaklık kurmuş olması AAOIFI standartlarıyla uyum konusuna hız verilmesine neden olmuştur. Bu çerçevede, AAOIFI ile Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) arasında yapılan görüşmeler sonucunda AAOIFI muhasebe, denetim ve etik standartları Türkçeye çevrilmiştir. Bu çalışmada, konvansiyonel bankacılık sisteminde uygulanan finansal raporlama standartları ile AAOIFI tarafından yayımlanan Finansal Raporlama standartları karşılaştırılıp, Türk Katılım Bankacılığı sektöründe uygulanabilirliği ele alınarak katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan farklı bir mevzuata tabi olmalarının gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, katılım

* Makalenin gönderim tarihi: 24.06.2019; Kabul tarihi: 28.05.2020, iThenticate benzerlik oranı %22. Bu makale, 23-25 Ekim 2019 tarihleri arasında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen 6. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresi’nde sunulmuş olan özet bildirinin genişletilmiş tam metin halidir.

** Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, acetin@bddk.org.tr, ORCID: 0000-0002-4464-0822

bankalarına özgü oluşturulması gereken mevzuat ve finansal raporlamaya ilişkin hükümler konusunda öneriler getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İslami Finans, Katılım Bankacılığı, İslami Finansal Raporlama, İslami Muhasebe Standartları

JEL Kodları: G21, G28, M41, M42, M48

ACCORDING TO THE BANKING LAW AND AAOIFI RULES COMPARISON OF FINANCIAL REPORTS AND PARTICIPATION BANKING LEGISLATION PROPOSAL

ABSTRACT

The fact that interest, which constitutes the basis of the financial ecosystem in the world, was forbidden in the Islamic religion, has caused Muslim societies to form a separate financial ecosystem. This financing system, referred to as Islamic Finance, is referred to as a participation banking in Turkey. Participation banks and conventional banks are subject to the same regulations in Turkey. Participation banks are a system that serves their customers with methods that are in accordance with Islamic principles in the current system and adds idle funds to the economy without using interest. Some Islamic countries have adopted standards in accordance with Islamic jurisprudence for reasons such as the fact that international accounting standards do not comply with Islamic principles, the publication of standards on certain transactions such as sukuk and the lack of uniformity in the application of financial products used in the field of Islamic finance. However, with the effect of globalization, a wider organization and standard structure had to be established instead of these standards. In 1991, which is necessary for Islamic financial institutions, jurisprudence provisions, accounting, auditing and ethical values and corporate governance in Bahrain to publish standards in accordance with Islamic rules "Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions" (AAOIF) was established. Most of these standards apply to have partnered with countries or organizations with the active participation banks in Turkey AAOIF is caused to be accelerated to ensure compliance with the standards. In this context, Turkey Participation Banks Association (TKBB) with AAOIF of between the results of the negotiations AAOIF accounting, auditing and ethical standards translated into Turkish. In this study, financial reporting standards applied in conventional banking system are compared with Financial Reporting standards published by AAOIFI, applicability in Turkish Participation Banking sector is examined and it is tried to put forward the necessity of participation banks to be subject to different legislation than conventional banks. In addition, in this study we have proposed to create specific legislation for participation banks and financial reporting regulations.

Keywords: Islamic Finance, Participation Banking, Islamic Financial Report, Islamic accounting standards

JEL Codes: G21, G28, M41, M42, M48.

1. GİRİŞ

İslâm iktisadi sistemi, ticaretin temelini doğruluk ve dürüstlikle fert ve cemiyete hizmet anlayışı üzerine kurulmuştur. Malın üreticiden tüketiciye ulaştırılmasında sermaye kadar zarara dönüşmesi ihtimali de bulunan emeklerin karşılığının alınması İslam açısından uygun bulunmaktadır. Ancak burada önemli olan husus İslami açıdan belli bir kâr oranı getirilmediği ve kârın belirlenmesinde piyasa şartları esas alındığından müşteriyi aldatacak, zor durumda bırakacak kadar fahiş bir fiyatla malın satılması caiz değildir. Hz. Peygamberimiz kazancın onda dokuzunun ticarete olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle ticaretin İslami esaslara uygun olarak kayıt altına alınmasını sağlayan muhasebe sisteminin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Genel kabul görmüş evrensel muhasebe kurallarının dünyada yaygın bir şekilde uygulanması nedeniyle İslami finansal kuruluşlar için ayrı bir muhasebe standartlarına ihtiyaç duyulup duyulmayacağı tartışmalı bir konudur. Birinci görüşe göre muhasebenin yatırımcıyı bilgilendirmesi vermesi, şeffaflık sağlaması ve finansal raporlar hakkında yeterli bilgi sunması nedeniyle İslami finansal kuruluşlar için yeterli olacağı ifade edilmektedir. Diğer görüş ise, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin bakış açısı ile İslami finans bakış açısının tamamen farklı olduğu ribanın, gararın ve kumarın haram kılındığı ve finansman sağlanacak sektör, ürün ve sözleşmelerin İslam hukukuna uygun olması şartı bulunduğundan İslami finansal kuruluşlar için ayrı muhasebe standartlarının yayımlanması gerektiği belirtilmektedir.

Uluslararası muhasebe standartlarının İslami esaslara uygun olmaması, sukuk gibi bazı işlemler hakkında standart yayımlanmaması ve İslami finans alanında kullanılan finansal ürünlerin uygulamasında yeknesaklık sağlanamaması gibi nedenlerle bazı İslam ülkeleri kendi bünyelerinde açtıkları kuruluşlarla İslam fihhına uygun standartları kabul etmişlerdir. Fakat globalleşmenin etkisi ile bu standartların yerine daha geniş çaplı bir organizasyon ve standart yapısının oluşturulması gerekmiştir. Bu gelişmeler paralelinde, 27 Mart 1991 tarihinde İslami finans kuruluşları için gerekli olan, fihhi hükümler, muhasebe, denetim ve etik değerler ve kurumsal yönetim alanında İslami kurallara uygun standartlar hazırlamak, yayınlamak, yorumlamak gözden geçirmek ve değiştirmek amacıyla Bahreyn'de Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu (AAOIFI) kurulmuştur. AAOIFI, 26 Şubat 1990 tarihinde Cezayir'de İslami finans kurumları tarafından imzalanan Ortaklık Anlaşması uyarınca kurulmuştur.

Konvansiyonel bankacılıktan farklı çerçevede olması nedeniyle katılım bankalarının muhasebe uygulamalarında standardizasyonun sağlanması sektörün büyümesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada, konvansiyonel bankacılık sisteminde uygulanan finansal raporlama standartları ile AAOIFI tarafından yayımlanan Finansal Raporlama

Standartları karşılaştırılıp, Türk Katılım Bankacılığı sektöründe uygulanabilirliği ele alınarak katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan farklı bir mevzuata tabi olmalarının gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, Türkiye’deki uygulamalar analiz edilerek, AAOIFI’nin getirdiği yenilikler incelenmiş ve bu gelişmelerin Türk katılım bankacılığında uygulanabilirliği tartışılmıştır. Ayrıca, katılım bankalarına has oluşturulması gereken mevzuatta finansal raporlamaya ilişkin mevzuat hükümleri önerilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Abdulkader ve Leong (2009), faiz oranlarındaki değişimin faizsiz bankalara etkilerini araştırmış ve faiz konusunda hassas olmayan insanların kar ve faiz oranlarını karşılaştırarak hareket ettiklerini ve kâr odaklı yaklaşımın daha yaygın olduğunu iddia etmişlerdir. Khan ve Ahmed (2007), faizsiz bankaların riske maruz kalma konusunda mevduat bankalarına çok benzediklerini ancak bu risklerin yönetilmesi konusunda farklı yöntemlere başvurabildiklerini ifade etmiştir.

Kassim ve Majid (2010)’da, 1997 Asya Krizinin ve 2008 küresel krizlerinin Malezya’daki faizsiz bankalara etkisini incelemiştir. Buna göre her iki krizin hem mevduat bankalarını ve hem de faizsiz bankaları etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Arıcan ve Çetin’in (2018) yaptığı çalışmada, Türk bankacılık sektörüne bakıldığında mevduat ve katılım bankalarının topladıkları mevduat ve fon tutarlarına verilen faiz ile kar payları arasında %93 oranında korelasyon bulunduğu, müşterilere yapılan konut kredi kullanımında ise bu oranın %76’ya tekabül ettiği görülmektedir.

Türkiye’nin 2001’de yaşadığı kriz ve alınan tedbirler sayesinde 2008 küresel krizinin Türk bankacılık sektörünü çok fazla olumsuz anlamda etkilemediğini, kriz öncesi ve kriz sonrasında mevduat bankalarının; ancak 2008 küresel krizinin yaşandığı yıllarda katılım bankalarının daha iyi performans gösterdiği ve mali göstergeler açısından daha karlı olduğu belirtilmektedir. (Kendirli ve Diğerleri, 2019)

Baykara (2012), Türkiye’de katılım bankacılığının son yıllarda hızlı bir büyüme eğilimi göstermesine karşın etkinlik ve verimliliğin birbiriyle doğru orantılı olmadığını ve yıllara göre katılım bankalarında farklı etkinlik ve verimlilik oranlarıyla karşılaştığını ifade etmektedir.

Siswanto (2015), İslam muhasebesinin algısı ve farkındalığı üzerine yapılan çalışmada; öğrencilerin çoğunun İslam muhasebesinden haberdar olmadığını, ancak, son yıllarda dünyada en büyük Müslüman nüfusuna sahip olan Endonezya’da İslam muhasebesine rağbetin arttığını ifade etmektedir.

Güney (2015), İslami finansa şer’i yönetim ilkeleri üzerine yaptığı çalışmasında AAOIFI yönetim standartlarını ele alarak 5 yönetim

standardının birbirini tamamlayıcı bir nitelikte olduğunu ve bu nedenle bu standartlarının tamamının aynı anda uygulanması gerektiğini ifade etmektedir.

Tenekeci (2017), Katılım bankacılığının yatırımcılara alternatif finans imkânları sunduğunu, ekonomik ve finansal istikrara olumlu etki yaptığını, ekonomik kriz riskinin azalmasına, müteyyin insanların tasarruflarının ekonomiye kazandırılmasına, faiz oranlarının ve işsizliği düşmesine yardımcı olduğunu ifade etmektedir.

Erkuş ve Çenberlitaş (2016), İslami finansal araçlardan sukukların muhasebeleştirilmesi üzerine yaptıkları çalışmada henüz daha AAOIFI tarafından sukuk işlemlerinin muhasebeleştirilmesine dair standart yayınlanmadığı, bu sebeple UFRS 7 ve UFRS 9 standartlarından yararlandığı belirtilmiştir.

Dinç (2016), katılım bankaları danışma kurullarının kurumsal yönetim olarak değerlendirilmesi adlı çalışmada AAOIFI'nin kurumsal yönetim standartları incelenerek Türkiye'de Merkezi Danışma Kurulunun tesis edilmesinin faizsiz finansal kuruluşların daha etkin ve verimli çalışmasına katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

İslam coğrafyasının büyümesi ve diğer pek çok milletle karşılıklı ticaretin gelişmesi finansal kurumların gelişmesine yol açmıştır. Emeviler döneminde Beytülmal bir nevi merkez bankası fonksiyonu görmekteydi. Abbasiler ve Osmanlı döneminde ise büyük sarraflar Cehbez adıyla çek, bono ve poliçe işlemlerine aracılık yapıyordu. Endülüs Emevi devletinin kurulması İslami finans araçlarının Avrupa'ya taşınmasında ve modern finans alt yapı sisteminin tesisinde önemli rol oynamıştır (Ağkan, 2018).

Katılım ve mevduat bankalarının topladıkları mevduat ve katılım fonlarının TMSF bünyesinde ayrı havuzlarda çalıştırılmadıkları, her iki banka türü için mevduat sigortacılığının farklılaştırılması gerektiği ve katılım bankalarından alınan katılım fonlarının faizsiz finansal araçlarda değerlendirilmesi durumunda katılım bankacılığında mevduat sigortacılığı uygulamalarının faizsiz bankacılık ilkeleri ile uyumlu hale getirileceği belirtilmektedir. (Çetin ve Kartal, 2019)

Yatbaz (2015), faizsiz finansal kuruluşlarda zekât ve zekât muhasebesi üzerine yaptığı çalışmada, bazı ülkelerde zekât toplama vazifesinin resmi kurumlar vasıtasıyla yapıldığını ve toplanan tutarların Kur'an'da belirtilen sekiz sınıfa infak edildiğini, Türkiye'de böyle bir kuruluş olmadığı için bu görevi ifa etmek doğrudan zekât mükellefi tarafından üstlenildiğini ve temettü ödemesinden gelir vergisi stopajının istisna kapsamına alınması durumunda zekâtın teşvik edileceğini, dolayısıyla sosyal adalette iyileşme sağlanacağını ifade etmektedir.

Polat (2018), çalışmasında genel olarak mesleki ahlak kurallarının gelişimini, İslami finansal kurumlar için AAOIFI tarafından oluşturulmuş mesleki ahlak kuralları ve Türkiye'de uygulanan Türk Bankacılık Etik

İlkeleri Katılım finansı bağlamında ele almıştır. Katılım Bankaları tarafından da kabul edilen Etik İlkeler'in AAOIFI standartlarına göre içerik olarak katılım finansı değerlerine daha az vurgu yaptığını tespit etmiştir. Katılım Bankalarının hem yazılı etik kurallar hem de bu kuralların uygulama ve denetimi noktasında daha ileri bir noktaya ulaşması gerektiği sonucuna varmıştır.

3. İSLAMİ MUHASEBENİN GELİŞİM SÜRECİ

Kuran-ı Kerim'in en uzun ayeti Bakara Suresi'nin 282. Ayeti olan borç (müdayene) ayeti, ticari işlemlerde uyulması gereken ilkeleri bizlere açıklamaktadır.

“Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, (her şeyi olduğu gibi dosdoğru) yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın ve Rabbi olan Allah'tan korkup sakınsın da borçtan hiçbir şeyi eksik etmesin (hepsini tam yazdırsın). Eğer borçlu, akli ermeyen veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın. Şahitliklerine güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun. Bu, onlardan biri unutacak olursa, diğerinin ona hatırlatması içindir. Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun, borcu süresine kadar yazmaktan usanmayın. Bu, Allah katında adaletle daha uygun, şahitlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir. Yalnız, aranızda hemen alıp verdiğiniz peşin ticaret olursa, onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günah yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Yazana da, şahide de bir zarar verilmesin. Eğer aksini yaparsanız, bu sizin için günahkârca bir davranış olur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Allah, size öğretiyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”

Müdayene ayeti, borç ve alışveriş işlemlerinde anlaşmazlık çıkmasını önlemek, tarafların haksızlığa uğramasını engellemek amacıyla yapılan vadeli ticari işlemlerin her hâlükârda küçük tutarlar olsa dahi muhakkak yazılması gerektiğini emretmektedir. Söz konusu ayet şahit tutulması veya rehin alma gibi işlemlere de başvurulacağını da yolunu bizlere açıklamaktadır. Ayrıca, bu ayet ile velinin ve şahitlerin sorumluluğu da açıklanmaktadır. Ticari muamelelerde bu detaylara inilmiş olması, ticari işlemlerde muhasebe ve noter müessesesinin önemini ortaya koymaktadır. Esasında müdayene ayeti muhasebe ilkelerinden tam açıklama, tarafsızlık ve belgelendirme ile sosyal sorumluluk ilkelerine verilen önemi ortaya koymaktadır. Ticaretin sağlıklı işleyebilmesi, toplumsal huzurun sağlanması, şeffaflık ve hesap verebilirlik konularında ilerleme kaydedilebilmesi mezkûr ilkelere riayet etmekle mümkündür.

Halife Hz. Ömer zamanında Beytül mala ait her türlü gelir ve gider hesaplarının kaydedildiği rivayet edilmektedir. Muhasebe sisteminin geçmişini çok eski yıllara dayandırılmasına karşın çift kayıtlı muhasebe sistemini ilk defa İtalyan Rahip ve matematikçi Luca Pacioli 1494 yılında başladığı ifade edilmektedir. (Libby, 2011) Hâlbuki muhasebe işlemlerine ilişkin disiplinin İmam Nuvari (1278-1333) tarafından oluşturularak genel muhasebeyi, defteri kebiri, çift kayıt sistemini, gelir tablosunu ve aktif ile pasif işlemlerini açıklamıştır. Dolayısı ile Pocioli'den çok önce muhasebe, denetim, doğrulama ve iç kontrol gibi konularda İslami kurumsal yönetişim ilkeleri ortaya konulmuştur. (Ansari & Tabraze, 2018)

Modern anlamda klasik bankacılık tarihçesi de 1500'lü yıllara dayanmasına karşın modern İslami bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasalarının gelişimi ise 1960'lı yıllarla birlikte başlamaktadır. 1970'li yıllarda petrol fiyatlarının 3-4 katına çıkması Ortadoğu ve Müslüman ülkelerde fon fazlasının yaşanmasına yol açmıştır. Bu sebeple İslami para ve sermaye piyasalarına olan ilgi bu yıllarda daha fazla artmıştır. Kedine has alternatif ürünler geliştirebilen İslami bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasaları son 50-60 yılda Müslüman ülkelerin yanı sıra İngiltere, Hong-Kong ve Singapur gibi gayrimüslim ülkelerin de dikkatini çekmiştir.

Modern anlamda muhasebe sistemi ABD'de Sermaye Piyasası Kurulu'nun (SEC) 1933 yılında kurulmasıyla başlamıştır. Genel kabul görmüş uluslararası muhasebe standartlarının yayımlanması ve benimsenmesi 1990'lı yılların sonuna dayanmaktadır. Benzer şekilde faizsiz finansal kuruluşlar için muhasebe standartları yayımlamak da 1990'lı yılların sonuna dayanmaktadır.

Konvansiyonel bankalar muhasebe ve raporlama alanında Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nı (UFRS) kullanmak zorunda iken İslami finansal kuruluşlar ise İslami Finans Kuruluşları İçin Muhasebe ve Denetleme Kurumu'nun (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions-AAOIFI) yayımladığı standartları kullanmaktadır. İslami finansal kuruluşların murabaha, mudaraba, muşaraka, icara, sukuk, teverruk, istisna ve selem gibi finansal ürünlere ilişkin açıklamalara UFRS'de yer verilmediğinden mezkûr ürünlere ilişkin olarak AAOIFI tarafından bu kuruluşların ihtiyacına uygun olarak İslami fıkıh hükümleri ile uyumlu olmak kaydıyla alternatif standartlar yayımlanmıştır.

4. AAOIFI'NİN TARİHÇESİ

İslami finansal kuruluşların ve İslami bankaların sermaye ve para piyasalarında faaliyet göstermelerinin yanı sıra mütedeyyin insanların fon fazlasının ekonomiye kazandırılmasında, finansal aracılık işlemlerinde maliyetlerin düşmesinde ve ülkelerin kalkınmasında önemli rol icra etmektedirler. İslami finansal kuruluşların tamamen konvansiyonel

kuruluşlardan ayrılmaları, kendilerine has özelliklerinin olması ve farklı gereksinimlerinin bulunması nedeniyle finansal raporlamada sadece uluslararası finansal raporlama standartlarını (UFRS) uygulamaları ihtiyaçlarını gidermemektedir.

1997 yılında yayımlanan Finansal Raporlama Kanunu ile Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (Malaysian Accounting Standards Board-MASB) kurulmuştur. Malezya ve Endonezya gibi bazı ülkeler İslami finansal kuruluşlar için yerel İslami muhasebe standartlarını kurmuşlardır. Bazı ülkelerde yerel İslami muhasebe ve raporlama sistemlerinin kurulması küresel anlamda faizsiz finans kuruluşlarının ihtiyacını tam olarak giderebilmektedir. Bu sebeple, kar amacı gütmeyen ve dünyadaki tüm İslami finansal kuruluşlar için standart yayımlamak amacıyla 1991 yılında Bahreyn’de AAOIFI kurulmuştur. AAOIFI’nin kuruluş amaçları temel olarak aşağıdaki dört temel ana başlıkta sıralanabilir.

- Şeri standartları hazırlamak, yayımlamak, incelemek ve tashih etmek.
- İslami finans kuruluşları için muhasebe, denetim ve etik ilkeler alanında standartlar oluşturmak.
- Üye ülkelerde eğitim, konferans, çalıştaylar düzenlemek, süreli yayınlar ve araştırmalar yapmak.
- Yatırımcıların finansal tablolara olan güvenini sağlamak.

AAOIFI’nin organizasyon yapısı genel kurul, genel sekreterlik, icra kurulu, mütevelli heyeti, fıkıh kurulu ile muhasebe ve denetim standartları komisyonundan oluşmaktadır. Genel kurul, kurucu üyeler, ortak üyeler ve gözlemci üyelerden müteşekkildir. Genel sekreterlik icra kurulu Murahhas üyesi olup genel kurul, mütevelli heyeti, standartlar komisyonu, fıkıh kurulu ve alt komisyonların çalışmalarını organize eder. İcra kurulu, başkan, genel sekreter, mütevelli heyetinden iki üye, fıkıh kurulu başkanı ve standartlar komisyonu başkanı dâhil altı üyeden oluşur. Mütevelli heyeti genel kurul kararıyla atanan yirmi kişiden oluşur. Fıkıh kurulu ile muhasebe ve denetim standartları komisyonu, mütevelli heyeti tarafından beş yıllığına atanan yirmişer üyeden oluşmaktadır.

Kurucu üyeler arasında İslam Kalkınma Bankası, Dallah Albaraka Group ve Kuwait Finance House ve yer almaktadır. Bu Kurum 1999’da “Fıkıh Kurulu”nu kurarak Şeri standartlar, denetim, muhasebe ve etik ilkeler konularında standartlar yayımlanmaktadır. Fıkıh Kurulu yılda 4 kez toplanma zorunluluğu bulunan 3 ayrı komisyondan oluşmaktadır. Komisyonlar da alt komisyonlara ayrılmakta ve gerekli görülen çalışmalar alt komisyonlara havale edilmektedir. Belli bir olgunluğa getirilen çalışmalar üst komisyonun gündemine alınmaktadır. Toplantılardan biri Mekke’de, biri Medine’de ve diğer ikisi ise farklı şehirlerde gerçekleştirilmektedir. Standartların kabul edilebilmesi için oyçokluğu gerekmele birlikte standartlar genellikle oybirliği kabul edilmiştir. Standart hakkında farklı görüş veya düşünceye sahip olan üye toplantı tutanaklarına muhalefet şerhi yazabilir, ancak

bağlayıcı olan kurul kararıdır. Hâlihazırda AAOIFI tarafından muhasebe, denetim, etik ilkeler ile şer'î konularda toplam 100 adet standart yayımlanmıştır. AAOIFI, UFRS standartlarına yaklaşımda 3 yol benimsemiştir. (İbrahim, 2007, s. 7)

1. İslami finans ilkelerine aykırı olmayan ve olduğu gibi benimsenen prensipler,
2. İslami finans ilkelerine aykırı olduğu için tamamen reddedilen standartlar,
3. Geliştirilerek İslami finans muhasebe ve raporlama standartlarına uygun hale getirilen prensipler.

BDDK gibi düzenleyici otoriteler, Merkez bankaları, Dünya Bankası, IMF, finansal kuruluşlar ile muhasebe ve denetim şirketleri dâhil olmak üzere AAOIFI'nin halihazırda 45'den fazla ülkede 200'ün üzerinde üyesi bulunmaktadır. Söz konusu standartlar Arapça, İngilizce, Fransızca, Urduca ve Rusça'ya çevrilmiştir. Şeri standartların Türkçe'ye kazandırılması amacıyla TKBB sponsorluğunda, BDDK desteğiyle ve Sabahattin Zaim Üniversitesi koordinasyonunda 58 standart 2018 yılında Türkçeye çevrilmiştir. Söz konusu şeri standartlar ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankaları için istifade edilebilecek yardımcı kaynak konumundadır.

5. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARININ MUHASEBESİ

Türkiye'de katılım bankalarının muhasebeleştirilmesine ilişkin düzenlemeler 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 37, 39, 42 ve 93'üncü maddelerine istinaden "Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ve "Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ" ile hüküm altına alınmıştır.

5.1. İslami Finansal Ürünlerin Muhasebeleştirilme Esasları

İslami bankaların bilançolarının pasifinde yer alan katılım fonları mudarebe, müşareke veya yatırım vekaleti yöntemi ile toplanmaktadır. Bankaların aktif tarafındaki kredi işlemleri murabaha, mudarebe, müşareke, icara (finansal kiralama), istisna ve selem esaslarına göre yapılmaktadır. Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının fon toplama yönteminin tamamı mudarebe esasına göre iken yatırım vekaletinin mevzuatımıza kazandırılmasından sonra fonların %90'ı mudarebe ve %10'u yatırım vekaletidir. Aktif taraftaki kredi kullanımlarının %95'i murabaha, %4'ü icara ve geriye kalan %1 ise müşarekedir. AAOIFI standartlarına göre söz konusu ürünlerin muhasebeleştirilmesine ilişkin esaslar aşağıda açıklanmıştır.

Mudarebe, bir tarafın emek ve diğer tarafın sermaye koyduğu bir tür kâr ortaklığıdır. Katılım bankaları, yatırım yapmak isteyen fon sahiplerinin

katılım fonlarını kabul ederek kârın paylaşılmasını esas alan ve bankanın kasıt, kusur ve ihmal durumu dışında zararın oluşması halinde zararın tamamının fon sağlayıcılar tarafından karşılanacağı akdedilen sözleşmede belirlenmektedir. Mudarebe işlemlerine ilişkin olarak katılım bankasının fonları kabul etmesi durumunda bilançonun pasifinde; ancak katılım bankasının müşteriye kullanılabilecek kredi işlemlerinde ise bilançonun aktif tarafında yer alacaktır. Mudarebe sözleşmelerinde oluşacak zararın tamamı rabbül mala (sermaye sahiplerine) aittir.

3 Nolu Standardın tanımlar kısmında kısıtlanmamış yatırım hesabı ve kısıtlı yatırım hesabı ayrımlarına gidilmiştir. Kısıtlanmamış yatırım hesabında fon sahipleri yatırımın nereye, nasıl ve hangi amaçlarla yatırılacağı ile ilgili hiçbir sınırlama öngörülmez iken bütün tasarruf yetkisi katılım bankalarına aittir. Kısıtlanmış yatırım hesaplarında ise yatırım sahibi katılım bankasına tasarruf yetkisi vermeden fonlarının nereye, hangi amaçlarla ve nasıl kullanılacağına ilişkin sınırlandırmalar getirmektedir. Bu nedenle, katılım bankasının kısıtlanmış yatırım hesabı sahiplerinin fonlarını ve kendi fonlarını birleştirmeme yükümlülüğü bulunmaktadır.

Müşareke sözleşmeleri, sabit müşareke ve azalan müşareke (müşareke-i mütenakısa) olarak ikiye ayrılmaktadır Sabit müşareke, ortakların sermayedeki paylarının sözleşmede belirtilen dönem boyunca sabit kaldığı müşareke türüdür. Azalan müşareke ise, katılım bankasının müşarekedeki payını diğer ortağa aşamalı olarak devretmeyi kabul ettiği, katılım bankasının payının azalmasına karşın diğer ortağın girişimin tek sahibi olduğu müşareke türüdür. Katılım bankasının Müşareke sermayesinde koyduğu nakdi veya aynı sermayenin ortağın kullanımına hazır hale getirildiği veya ortağa ödendiği tarihte finansal tablolara alınır. Aynı varlıklar gerçeğe uygun değeri ile ölçülür ve yapılan değerlemelerde gerçeğe uygun değer ile defter değerleri arasında bir fark ortaya çıkarsa bu fark katılım bankasının kârı veya zararı olarak finansal tablolara kaydedilir.

Müşarekenin feshedilmesi, tasfiye edilmesi veya katılım bankasının müşarekedeki sermayesinin muaccel hale gelmesi durumunda söz konusu paylar ortaktan alacak olarak finansal tablolarda muhasebeleştirilir. Müşareke finansmanında ortaya çıkan zarar ortağın kusur, kötünüyet veya ihmalinden kaynaklanıyorsa katılım bankasına düşen pay ortak tarafından tazmin edilir. Şayet katılım bankasının müşareke finansmanından kaynaklanan zararlar için karşılık ayırması gerekiyorsa bu durum finansal tablo dipnotlarında yer almalıdır.

Selem bir malın önceden belirlenen şartlara göre peşin ödemeye ileri tarihte teslim alınmak üzere satın alınması veya peşin ödemeye ileride teslim edilmek üzere satılması işlemidir. Paralel Selem, satıcının yükümlülüğünü yerine getirmek için satın alan sıfatı ile başka bir kişi ile selem sözleşmesi imzalaması işlemidir. Selem sözleşmesinden kaynaklanan sermayesinin satıcıya ödendiği veya satıcının kullanımına hazır hale getirildiği anda

finansal tablolara kaydedilir. Alt selem sözleşmelerinde ise katılım bankasının selem sermayesini aldığı tarihte finansal tablolarda muhasebeleştirilir. Sözleşme tarihinde nakdi ve aynı sermaye gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür. Raporlama dönemi sonunda satıcının yükümlülüğünü yerine getirmemesi veya satım konusu malın değerinin düşmesi durumunda muhtemel zarar kadar karşılık ayırabilir.

Malın piyasa değerinin sözleşmede belirtilen satım konusu malın değerinden düşük olması durumunda gerçeğe uygun değer (alım tarihindeki piyasa değeri) üzerinden kaydedilir ve aradaki fark ise finansal tablolara zarar olarak yansıtılır.

- Malın piyasa değeri > Sözleşmedeki malın değeri (Kar oluşur.)
- Malın piyasa değeri=Sözleşmedeki malın değeri (Defter değeri)
- Malın piyasa değeri < Sözleşmedeki malın değeri (Zarar oluşur.)

Selem sözleşmesinin tamamen veya kısmen iptal edilmesine karşın müşterinin ödemeyi yapmaması durumunda söz konusu tutar müşteriden alacak olarak finansal tablolarda muhasebeleştirilir. Satım konusu malın alınmasından sonra raporlama dönemi sonunda değerinin ölçülmesi gerekmektedir. Selem finansmanı yoluyla edinilen varlıklar tarihi maliyet ve nakit benzeri değerinden düşük olan bakiye üzerinden ölçülür ve nakit benzeri değerinin düşük olması durumunda aradaki fark zarar olarak gelir tablosuna kaydedilir. Alt selem sözleşmesinde ise katılım bankasının ödediği tutar ile müşteriye sattığı malın maliyeti arasındaki fark kar veya zarar olarak finansal tablolara yansıtılmalıdır.

Zekat'ın kelime anlamı temizlemek, arındırmak, artmak, bereketlenmek ve hayırların çoğaltılması şeklindedir. Zekat, malı ve serveti bulunan Müslümanların belli bir nisap üzerinde olması kaydıyla ve bir dönem geçmesi şartıyla belli oranlarda ödenmesi gereken mali yükümlülüktür. Zekat matrahı, net varlıklar veya net yatırılmış fonlar yöntemlerinden birisi ile hicri takvim için %2,5; miladi takvim yılı için ise %2,5775 oranı kullanılarak belirlenmektedir. Her iki yöntem ile hesaplanacak zekat matrahının birbirine eşit olması gerekmektedir. Ödenmemiş zekat tutarları yükümlülük olarak katılım bankasının bilançosunun pasifinde yer almalıdır. Katılım bankasının müşteriler adına vekaleten zekat yükümlülüğü yerine getirmesi gereken durumlar da olabilir. Bu yükümlülük kar payları ile ifa edilecekse dağıtılabilir kardaki paylarından indirilir.

İstisna sözleşmesi iş sahibi ile yüklenici arasında gerçekleşen bir satış sözleşmesi olup, alıcı tarafından verilen siparişe uygun olarak sözleşme konusu bir eserin üretilmesi veya başka şekillerde bunu edinerek alıcıya önceden anlaşılan bedel üzerinden ödenmesini öngören bir sözleşmedir. Alt istisna ise, satıcının yükümlülüklerini yerine getirmek için alt yüklenici ile ikinci bir istisna sözleşmesi imzalaması işlemidir.

İstisna sözleşmelerinde maliyetler, direkt ve endirekt maliyet olarak 2'ye ayrılmaktadır. Direkt maliyetler sözleşme konusu eserin doğrudan

üretim maliyetlerini oluşturmaktadır. Endirekt maliyetler ise genel yönetim, araştırma ve geliştirme giderleri ve pazarlama gibi objektif maliyetlerden oluşmaktadır. İstisna sözleşmenin akdedilmesinden önce yapılan harcamalar ve istisna maliyetleri finansal tablolarda kaydedilir. Sözleşmenin imzalanma ihtimali yoksa önceden yapılmış olan ve ertelenmiş maliyetler olarak dikkate alınan tutarlar cari raporlama döneminde gider olarak muhasebeleştirilir.

Sözleşme bakiyesi taksitler halinde veya işin bitiminde bir bütün olarak gerçekleştirilebilir. Sözleşme süresince tahsil edilen tutar ile anlaşma sağlanan bakiye arasındaki fark ertelenmiş kar olarak tanımlanmaktadır. Ertelenmiş kar tutarları gelecek dönemlerle orantılı olarak veya taksit ödemeleri alındıkça finansal tablolara yansıtılabilir. Alıcının katılım bankasına erken ödeme yapması durumunda banka karın bir kısmından feragat edebilir.

İstisna sözleşmesindeki eserlerin bakım ve garanti maliyetleri tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilir. Bir raporlama dönemi sonunda İstisnanın değerlendirilmesinden doğan her tür beklenen zarar katılım bankasının gelir tablosuna yansıtılır. Alt yüklenicinin paralel istisnaya ilişkin taahhütlerini yerine getirmemesi durumunda katılım bankasının müşteriye olan yükümlülüğünü yerine getirmesi nedeniyle ortaya çıkan değerlendirme kaybı katılım bankasının gelir tablosunda muhasebeleştirilir.

Murabaha, peşin alınmış bir malın maliyetinin üzerine belli bir oranda kar marjı eklenerek satılması işlemidir. Vadeli satış, satış bedeline ilişkin ödemenin kredi dönemi boyunca sabit taksitlerle veya defaten yapılmak üzere gerçekleşen satış işlemidir. Müsaveme ise maliyet ve kâr unsurlarını açıklamadan yapılan pazarlıklı bir satış işlemidir. Teverruk, katılım bankasının bir varlığı peşin satın alarak bu varlığı müşteriye krediyle sattığı ve müşterinin de satın almış olduğu bu malın nakit karşılığı satıldığı finansman türüdür. Emtia Murâbahası ise, organize emtia piyasalarında gerçekleşen ve işlemin her iki tarafının da amacının emtianın yasal mülkiyetini kazanmak olduğu emtia işlemlerine dayalı bir murâbaha türüdür.

Stoklar, ilk defa maliyet üzerinden finansal tablolara alınır. Sonraki ölçümlerde stoklar, maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değerinden düşük oları üzerinden ölçülür. Stok maliyeti, tüm satın alma maliyetlerini ve stokun mevcut konumuna ve durumuna getirilmesi için katılan diğer maliyetleri de içerir. Ticari iskontolar, indirimler ve diğer benzer kalemler maliyetlerden indirilir.

Alacaklar itibari değer (fatura değeri) üzerinden finansal tablolara yansıtılır. Brüt alacaklar, ilk kez finansal tablolara alındıktan sonra, ödenmemiş tutarlardan, varsa, kredi zarar karşılıkları düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden izlenir. Ödenmemiş tutar, alacakların brüt tutarından tahsilatlar ve indirimlere ilişkin düzeltmeler yapıldıktan sonra kalan tutarı ifade eder.

Faizsiz finans kuruluşunun bünyesinde bulunan stok ya da alacakların finansal tablo dışı bırakılması ancak bu varlıklara ilişkin ekonomik fayda akışının beklenmemesi, müşterinin borçlarını ödeme gücünü yitirmesi durumunda mümkündür. Stokların satışı, kaybolması veya çalınması veya demode olması gibi sebepler yüzünden finansal tablo dışı bırakılır.

5.2. Katılım Bankalarının Tekdüzen Hesap Planı ve Muhasebe Uygulamaları

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 37,39, 42, 93 ve 95 inci maddelerine dayanılarak hazırlanan “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu Yönetmeliğin amacı, “bankaların; muhasebe ve raporlama sisteminde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, işlemlerin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda mali durumları, mali performansları ile yönetimin etkinliği hakkında bilgileri içeren finansal tablolarının zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayımlanmasına ve belgelerin saklanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.”

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 37 ve 93 üncü maddeleri ile “01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete ‘de yayımlanan Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğe” dayanarak hazırlanan “Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ” 26.01.2007 tarih ve 26415 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Zaman zaman bu tebliğ değişikliğe uğraması ardından 20 Eylül 2017 tarihi ve 30186 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yeni bir Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yeni Tebliğ’in birinci maddesinde;

“Bu Tebliğin amacı, katılım bankaları için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzeni sağlama, tek tip bilanço ve gelir tablosunun doğrudan elde edilmesi, denetim ve gözetim için gerekli olan bilgilerin doğrulanabilir ve denetlenebilir bir şekilde doğrudan ve sağlıklı olarak elde edilmesi, ekonominin izlenmesi ve yönlendirilmesi için yetkili mercilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle, diğer istatistikî bilgilere doğrudan ulaşılması, finansal analiz, risk analizi, verimlilik analizi gibi çeşitli analiz ve yorumlar için ihtiyaç duyulan bilgilerin standart bir şekilde elde edilmesini sağlamaktır.”

İfadelerine yer verilmektedir. Tekdüzen hesap planı 0-9 nolu rakamlardan oluşmaktadır. Dönen değerler 0, krediler 1, yatırım amaçlı

değerler ve diğer aktifler 2, katılım fonu ve diğer yabancı kaynaklar 3, öz kaynaklar 4, kar payı gelirleri 5, kar payı giderleri 6, kar payı dışı gelirler 7, kar payı dışı giderler 8 ve nazım hesaplar 9 rakamları ile başlamaktadır.

6. TEKDÜZEN MUHASEBE SİSTEMİ İLE AAOIFI MALİ TABLOLARINDAKİ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

UFRS'ye göre mevduat bankalarının hazırlaması gereken 4 finansal tablo yükümlülüğü bulunuyorken, AAOIFI standartlarına göre ise İslami bankaların 7 finansal tablo hazırlama mecburiyeti bulunmaktadır. Uluslararası muhasebe standartlarına göre finansal kuruluşların bilanço, gelir tablosu, özkaynak değişim tablosu ve nakit akım tablosu hazırlamaları gerekmektedir. AAOIFI standartlarına göre faizsiz finansal kuruluşlar yukarıda bahsedilen 4 tablonun yanı sıra sınırlı yatırım tablosu, zekât tablosu ve karz-ı hasen olmak üzere ilave 3 finansal tablo daha hazırlamak zorundadır. UFRS ve AAOIFI'ye göre 4 finansal tablonun adının aynı olmasına karşın içerik olarak finansal tablolarda bazı farklılıklar bulunmaktadır. Söz konusu finansal tablolara ilişkin detaylı açıklamalara aşağıda yer verilmektedir.

6.1. IFRS ve AAOIFI'ye Göre Benzer Tablolar

6.1.1. IFRS ve AAOIFI'ye Göre Bilanço

Bilanço, işletmenin o andaki portresini gösteren temel finansal tablodur. Kısaca ifade etmek gerekirse işletmenin aktif, yükümlülük ve özkaynakları hakkında bilgi sunan temel tablo şeklinde ifade edilebilir. Mevduat bankalarının bilançolarının aktifinde ekonomik kaynak olarak tabir edilebilecek nakit, nakit benzerleri kalemler, TCMB, menkul kıymetler, makine, teçhizat, bina, arsa, iştirakler, krediler, zorunlu karşılıklar ve diğer aktiflerden oluşmaktadır. Mezkur bankaların pasif tarafında yükümlülükler altında mevduat, bankalara borçlar, TCMB'ye borçlar, sermaye benzeri krediler ve diğer yükümlülüklerden oluşmaktadır. Pasifin başka bir unsuru olan özkaynaklar altında ise ödenmiş sermaye, yedek akçeler, geçmiş yıl kar/zararı ile dönem karı/zararı yer almaktadır.

Faizsiz finansal kuruluşların bilançolarına bakıldığında, aktif pasif dengesinin burada da olduğu, ancak alt detaylarda farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Faizsiz finansal kuruluşun aktif tarafı varlıklar, yatırımlar ve diğer varlıklar şeklinde bir ayırma tabi iken, pasif tarafı yükümlülükler, kısıtlanmamış (sınırlanmamış) yatırım hesapları ve azınlık payları ile ortaklara düşen özkaynaklar kalemlerinden oluşmaktadır. Varlıkların altında nakit, nakit benzerleri ve alacaklar yer alırken yatırım kaleminin altında ise bu amaç için alınan menkul kıymetler, müdarebe finansmanı, müşareke yatırımları, icara, istisna, gayrimenkul yatırımları, diğer yatırımlar ve diğer

varlıklardan oluşmaktadır. Pasif tarafta yer alan yükümlülüklerin altında cari hesaplar, katılma hesapları, banka ve finansal kuruluşlara borçlar, diğer yükümlülükler, sınırlandırılmış yatırım sahiplerinin özkaynakları ve azınlık payları kalemlerinden oluşmaktadır. Ortaklara düşen özkaynaklar kaleminin altında ise ödenmiş sermaye, yedekler ve dağıtılmamış karlar yer almaktadır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48 inci maddesinde nakdi ve gayrinakdi kredilerin neler olduğu açıklanmıştır. Buna göre; “*Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır. Birinci fıkrada belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.*”

Katılım bankacılığı için önem arzeden altın, gümüş veya diğer kıymetli madenler üzerinden kredi, mevzuatımızda, Tebliğ hariç olmak üzere tanımlanmış değildir. Konu ile ilgili ilk düzenleme, 1995 yılında çıkarılan 95 32/13 sayılı Tebliğ olmuştur. Bu Tebliğ ile altın mevduat yanında ‘Altın kredisi’ konusu da düzenlenmiştir. Ardından, 2008 yılında çıkarılan 2008-32/35 sayılı Tebliğ ile kapsam genişletilerek “Altın, gümüş, platin kredisi açılması” mümkün hale gelmiştir. (Canbaz ve Suner, 2019, ss:314-315)

Diğer taraftan, İslami finasta finansman sağlanırken esas olarak ticaret finansmanı veya kar/zarar ortaklığı çerçevesinde işlemler tesis edilmektedir. Bu sebeple, AAOIFI bilançosunda kredi kavramı yerine yatırımlar kavramı tercih edilmektedir. Bu yatırımların altında islami finansal ürünler olan murabaha, muşaraka, mudaraba, icara, gayrimenkul yatırımları gibi kalemler yer almaktadır. Konvansiyonel banka ve AAOIFI'ye göre İslami finansal kuruluşların özet bilançoları aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak yer almaktadır.

Tablo 1: Bilançoların Konvansiyonel Banka ve AAOIFI'ye Göre Karşılaştırılması

Konvansiyonel Banka Bilançosu		AAOIFI'ye göre Özet Bilanço	
Nakit ve Nakit Benzeri Değerler		Nakit ve Nakit Benzerleri	
Zorunlu Karşılıklar		Yatırımlar	
Krediler ve Diğer Aktifler		Duran Varlıklar (net)	
Toplam Aktifler	1000	Toplam Varlıklar	1000
Mevduat		Cari hesaplar ve tasarruf hesapları	
Bankalara, para piyasasına borçlar		Diğer yükümlülükler	
İhraç edilen menkul kıymetler		Toplam yükümlülükler	
Diğer Pasifler		Kısıtlanmamış (Sınırlanmamış) Yatırım Hesabı Sahiplerinin Özkaynakları	
Özkaynaklar		Toplam Ortaklara Düşen Özkaynaklar	
Toplam Pasifler	1000	Toplam Yükümlülükler, Kısıtlanmamış Yatırım Hesapları ve Ortaklara Düşen Özkaynaklar	1000

6.1.2. IFRS ve AAOIFI'ye Göre Kar/Zarar (Gelir)Tablosu

Konvansiyonel bankaların kar/zarar tablosunda birinci esas gelir unsuru faiz gelirleri, menkul kıymetlerden sağlanan faiz ve para piyasasından elde edilen gelirler iken ikincil derecedeki gelir kalemleri ise müşterilerden tahsil edilen ücret ve komisyonlar ve faiz dışı diğer gelirlerden oluşmaktadır. Mevduat bankalarının kar/zarar tablosunda esaslı gider kalemleri mevduatlara ve para piyasasında ödenen faiz giderleridir. İkinci derecedeki gider kalemleri ise personele ödenen giderler, karşılıklar, amortismanlar ve faiz dışı giderler kalemlerinden oluşmaktadır. Sonuç olarak, faiz gelirleri ve faiz dışı gelirlerin toplamından faiz giderleri ve faiz dışı giderler çıkarıldığında vergi öncesi net kar (zarar) rakamına ulaşılmaktadır. Vergi provizyonu ayrıldıktan sonra dönem net kar (zarar) kalemi bakiyesi bulunmaktadır.

AAOIFI standartlarına göre hazırlanan gelir tablosunda İslami finansal kuruluşların en büyük gelir kalemleri bankanın mudarib ve fon sahibi olarak yatırım gelirlerinden elde ettiği gelirler, sınırlı yatırımlarda yatırım temsilcisi olarak alınan vekalet ücretleri, bankacılık hizmet hasılatı ve diğer hasılatlardan oluşmaktadır. Giderler kısmında ise genel yönetim harcamaları ve amortismanlar yer almaktadır. Toplam gelirlerden giderler çıkarıldığında netice itibarıyla zekat ve vergi öncesi net kar (zarar) kalemine ulaşılmaktadır. Konvansiyonel gelir tablosundan ayrılan en önemli kalemler, zekat ve sadaka karşılığı ve azınlık paylarıdır.

Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının gelir tablosu konvansiyonel bankaların gelir tablosuna yapısı itibarıyla birebir benzemekle birlikte faiz geliri yerine kâr payı geliri ve faiz gideri yerine ise kar payı giderleri terimleri kullanılmaktadır. İki banka türü arasındaki farkın temel nedeni olarak öne çıkan 'faiz' olgusu, konvansiyonel bankalara ait hesap

planında Gelir Tablosu (5, 6,7 ve 8 nolu) hesap gruplarında yer alırken, katılım bankaları hesap planında ‘kâr payı’ olarak yer almıştır. (Canbaz ve Suner, 2019, ss:316) Konvansiyonel banka gelir tablosu ile AAOIFI’ye göre hazırlanan gelir tablolarının özeti aşağıda karşılaştırmalı olarak yer almaktadır.

Tablo 2: Gelir Tablosunun Karşılaştırılması

Konvansiyonel Banka Gelir Tablosu	AAOIFI'ye Göre Gelir Tablosu
Kredi ve menkul kıymetlerden alınan faizler	Toplam Gelirler
Mevduatlara verilen faizler (-)	Bankacılık Hizmet Hasılatı ve Diğer Hasılatlar
Net Faiz geliri (giderleri)	Genel Yönetim Harcamaları ve Amortismanlar (-)
Diğer faiz dışı gelirler	Zekât ve Vergi Öncesi Net Kâr (zarar)
Diğer faiz dışı giderler (-)	Zekât ve Sadaka Karşılığı (-)
Vergi öncesi kar (zarar)	Vergi Öncesi Net Kar
Vergi provizyonu	Vergi karşılığı (-)
Dönem net kanı (zararı)	Net Kâr

AAOIFI’nin gelir tablosu incelendiğinde bu tablonun reel sektör işletmelerine daha uygun olduğu ancak, katılım bankacılığı açısından pek de uygun olmadığı görülmektedir. Bu tablonun şeffaflık ve açıklık kalemlerinden yoksun olabileceği kar payı giderlerini ve personel harcamaları gibi kalemlerden yoksun olduğu ve detaylı gösterilmeyen harcamaların tamamının genel yönetim harcamaları altında toplulaştırıldığı görülmektedir. Esasında AAOIFI standartlarına göre bu gösterim yanlış olmamakla birlikte daha detaylı gösterilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Çünkü burada gelir ve harcamalar yapıldıktan sonra kalan net gelir kalemlerine ulaşılmaktadır. Hâlbuki net gelir kalemlerine ulaşılırken tahsil edilen ücret ve komisyonlar, kar payı giderleri ve personel giderleri gibi kalemlerin detaylı görülmesine imkân bulunmamaktadır. Yapılacak düzenlemelerde bu tür hususların da göz önünde bulundurulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

6.1.3. IFRS ve AAOIFI’ye Göre Nakit Akım Tablosu

Temel finansal tablolardan biri olan nakit akım tablosu işletmenin bir yıl içerisinde net nakit akışlarının izlediği değişimin görüldüğü temel tablolardan birisidir. Esas itibarıyla AAOIFI standartlarına ve konvansiyonel bankacılığa göre hazırlanan net nakit akımları tabloları birbirine çok benzemektedir. Mevduat bankalarındaki nakit akımlarının büyük bir kısmı faiz geliri ve faiz giderlerinden oluşmakta iken AAOIFI’ye göre nakit akımlarının büyük bir kısmı kar payı gelir ve giderlerinden oluşmaktadır. Mevduat bankalarının ve AAOIFI’ye göre hazırlanacak nakit akım tablolarının özeti aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3: Nakit Akım Tablolarının Karşılaştırılması

Mevduat Bankalarının Nakit Akım Tablosu	AAOIFI'ye Göre Nakit Akım Tablosu
Bankacılık faaliyetlerine ilişkin net nakit akışları (1)	Esas faaliyetlerden kaynaklanan net nakit akışları (1)
Yatırım faaliyetlerine ilişkin net nakit akışları (2)	Yatırım faaliyetlerinden kaynaklanan net nakit akışları (2)
Finansman faaliyetlerine ilişkin net nakit akışları (3)	Finansman faaliyetlerinden kaynaklanan net nakit akışları (3)
Dönem başındaki nakit ve nakit benzerleri (4)	Dönem başındaki nakit ve nakit benzerleri (4)
Dönem sonundaki nakit ve nakit benzerleri (1+2+3+4)	Dönem sonundaki nakit ve nakit benzerleri (1+2+3+4)

Bankacılık faaliyetlerindeki nakit akışlarının en önemli tutarları müşterilerden toplanan mevduatlara ödenen faiz ve krediler için tahsil edilen faiz tutarlarından oluşmaktadır. Müşterilere ödenen mevduat faizlerinin kredi getirisiyle doğrudan herhangi bir ilişkisi bulunmamaktadır. Hâlbuki katılım bankalarında katılım hesaplarına yapılacak kar paylaşım tutarları kredi getirisinden sağlanan kar payları ve kar paylaşım oranları ile doğrudan ilişkilidir. Onun haricinde yatırım ve finansman faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışları her iki bankacılık türü için aynıdır.

6.1.4. IFRS ve AAOIFI'ye Göre Özkaynak Değişim Tablosu

Finansal tablolardan biri olan özkaynak değişim tablosu işletmenin bir dönem boyunca özkaynaklarındaki değişimi göstermek amacıyla hazırlanmaktadır. Esas itibarıyla AAOIFI standartlarına ve konvansiyonel bankacılığa göre hazırlanan özkaynak değişim tabloları birbirine çok benzemektedir. Mevduat bankalarının ve AAOIFI'ye göre hazırlanacak özkaynak değişim tablolarının özeti aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4: Özkaynak Değişim Tablosu

Mevduat Bankalarının Özkaynak Değişim Tablosu	AAOIFI'ye Göre Özkaynak Değişim Tablosu
Dönem Başı İtibarıyla Bakiye	Dönem Başı İtibarıyla Bakiye
Dönem Net Kar (zararı)	Net Kar
Kar Dağıtımı (Temettü ve Yedekler) (-)	Dağıtılan Karlar (-)
Sermaye Artırımı	Yedeklere Yapılan Transferler (-)
Hisse Senedine Dönüştürülebilir Tahviller	
Yıl Sonu İtibarıyla Bakiye	Yıl Sonu İtibarıyla Bakiye

Yukarıdaki tablolardan da görüleceği üzere, dönem başı bakiye, dönem net kar (zararı), karlardan yapılan temettü dağıtımları, ihtiyaten ayrılan yedek akçeler ve dönem içerisindeki sermaye arttırmaları söz konusu tabloda yer almaktadır. Her iki tablo arasındaki en önemli fark hisse senedine dönüştürülebilir tahvillerin AAOIFI raporlamasında yer almamasıdır. Bu

enstrümanın faizli esasa dayanması nedeniyle İslami finansal kuruluşların tablolarında yer alması mümkün değildir.

6.2. IFRS ve AAOIFI'ye Göre Farklı Tablolar

6.2.1. Sınırlı Yatırım Tablosu

Kısıtlı yatırımlardaki değişimler tablosunda bankanın satılabilir hisse senetlerine dayalı menkul değerler, gayrimenkul alım portföyü ve murabaha portföylerindeki değişime yer verilmektedir. Dönem başındaki birim değer sabit ve 1.000 değerini almakta iken dönem sonunda kar ve zarar durumuna göre yeni birim değer dönem sonundaki birim değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönem faaliyetlerden olumlu bir kar oluşmuşsa yeni birim değer 1.000'den fazla olması; ancak zarar yaşanması durumunda ise yeni birim değer 1.000'den küçük olması beklenmektedir.

Dönem başındaki yatırım tutarının (birim hesap değer) dönem başındaki birim değere (1.000) bölünmesi neticesinde dönem başındaki yatırım birimlerinin sayısı (hesap değeri) bulunur. Dönem içindeki katılım fonları ve ihraçlar ile yeniden satın alınan veya geri çekilen yatırım tutarları dikkate alınır. Dönem sonunda elde edilen yatırım karlarından yönetim harcamaları ve bankanın temsilci olarak tahsil ettiği ücretler düşüldükten sonra dönem sonundaki yatırım tutarına ulaşılır. Söz konusu yeni yatırım tutarının dönem sonundaki yatırım birimlerinin sayısına bölünmesiyle dönem sonundaki yeni birim değere ulaşılır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından İslami finansal kuruluşlara ait kısıtlı yatırımlardaki değişimler tablosu örneği aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5: Sınırlı Yatırım Tablosu

X Katılım Bankası A.Ş.			
31.12.2018 Tarihli Kısıtlı Yatırımlardaki Değişimler Tablosu (TL)			
	Hisse Senedine Dayalı Menkul Değerler	Murabaha Portföyü	Toplam
Dönem başındaki yatırım (1)	5.000.000	20.000.000	25.000.000
Dönem başındaki birim değeri (2)	1.000	1.000	-
Dönem başındaki yatırım birimlerinin sayısı (1/2)	5.000	20.000	-
Katılım Fonu ve İhraçlar	6.000.000	15.000.000	21.000.000
Yatırım kan (zararı)	1.500.000	2.250.000	3.750.000
Yönetim harcamaları	- 2.700	- 5.600	- 8.300
Bankanın temsilci olarak ücreti	- 300.000	- 450.000	- 750.000
Dönem sonundaki yatırım	12.197.300	36.794.400	48.991.700
Dönem sonundaki yatırım birimlerinin sayısı	11.000	35.000	46.000
Dönem sonundaki birim değer	1.109	1.051	-

Kaynak: Söz konusu tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

6.2.2. Karz-ı Hasen Tablosu

Karz kelimesi, Allah rızası için verilen bir borç veya malın misliyle iade edilmesi anlamına gelmektedir. Bakara Suresi'nin 245 inci ayetinde, Allah rızası için verilen faizsiz borç güzel bir borç (karz-ı hasen) olarak vasıflandırılmıştır (Ragıp el-İsfahani, s. 1185). İslam dinine göre mali durumu uygun olan Müslümanların zekat, sadaka, fitır sadakası ve kefaretlere için ihtiyaç sahiplerine yardım etmeleri emredilmektedir. Ayrıca zorunlu olmayan ancak tavsiye edilen yardımlaşma yöntemlerinden birisi de karz-ı hasendir. Karz-ı hasen, herhangi bir gelir veya fayda beklenmeksizin, ihtiyaç sahiplerine ödünç olarak verilen tutarın aynı değerinde geri alınması işlemidir.

AAOIFI standartlarına göre karz fonlarının kaynak ve kullanım tablosunda karz-ı hasen açılış bakiyesinden dönem içindeki kullanımlar çıkarılır. Karz fonunun kaynakları arasında cari hesaplardan yapılan dağıtımlar, faizsiz finans hükümlerinin yasakladığı kazançlara yapılan dağıtımlar, banka dışı ve dönem içerisindeki toplam kaynaklardan oluşmaktadır. Karz fonunun kullanımları kısmında ise öğrencilere, esnafa yapılan kullanımlar ve dönem içerisindeki toplam diğer kullanımlardan oluşmaktadır. Kaynaklardan yapılan kullanımlar çıkarıldığında dönem sonu net karz-ı hasen bakiyesine ulaşılır. AAOIFI standartlarında karz-ı hasene ilişkin rakamlı bir örnek bulunmamaktadır.

Tablo 6: AAOIFI Standartlarında Karz-ı Hasene İlişkin Örnek Uygulama

X Katılım Bankası A.Ş.*		
31.12.2018 Tarihli Karz Fonlarının Kaynak ve Kullanım Tablosu (TL)		
Sıra No	Açıklama	2018
1	Dönem başı kullandırılabilir fon tutarı	500.000
2	Katılım fonlarından gelen karz-ı hasen kaynağı	1.350.000
3	Faizsiz finansın yasakladığı kazançlardan yapılan karz-ı hasen fonu	1.000.000
4	Banka dışındaki kaynaklardan sağlanan karz-ı hasen fon tutarı	300.000
5	Karz-ı hasen geri ödeme tutarları	250.000
6	Dönem içerisindeki toplam kaynaklar (1+2+3+4+5)	3.400.000
7	Öğrencilere kullandırılan karz-ı hasen fonu	1.750.000
8	Esnafa kullandırılan karz-ı hasen fonu	1.250.000
9	Diğer karz-ı hasen kullandırım tutarları	275.000
10	Dönem içerisindeki toplam kullanımlar (7+8+9)	3.275.000
11	Geri ödenemeyen karz-ı hasen tutarı (-)	75.000
12	Dönem sonu kullandırılabilir Karz-ı Hasen Fon Tutarı (6-10-11)	50.000

Kaynak: Söz konusu tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

6.2.3. Zekat Tablosu

Faizsiz finansal kuruluşlara ait zekât ve sadakaların kaynak ve kullanım tablosunda söz konusu kuruluşların ödemesi gereken zekât matrahı, hesap sahiplerinin ödemesi gereken zekât ve bağışlar toplam kaynakları oluşturmaktadır.

Zekât ve sadaka fonlarının kullanımları kısmında Tevbe suresi 60 ıncı ayette sayılan sekiz sınıf yer almaktadır. Buna göre; zekât yoksullara, fakirlere, yolculara, ağır borç içinde olanlara, kölelikten azat olacak olanlara, Allah yolunda olanlara, İslam dinine kalpleri ısındırmak amacıyla ve zekât toplamak üzere görevlendirilen personele verilebilir. Dönem içerisindeki kaynakların kullanım karşısındaki artış (azalış) ile birlikte dönem başında dağıtılmamış zekât ve sadaka tutarları da eklendiğinde dönem sonunda dağıtılmamış zekat ve sadaka fonlarına ulaşılabacaktır. İslami finansal kuruluşlara ait özet zekat ve sadakaların kaynak kullanım tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 7: Zekat Tablosu

X Katılım Bankası A.Ş.	
Zekat ve Sadakaların Kaynak ve Kullanım Tablosu (Bin TL)	
Açıklama	2018
Bankanın ödemesi gereken zekat	5.000
Hesap sahiplerinin ödemesi gereken zekat	6.000
Bağışlar	500
Toplam Kaynaklar	11.500
Fakir ve miskinlere zekat	1.500
Yolculara zekat	600
Ağır borç ve kölelerin özgürlüğü için zekat	4.500
İslam dinine kalpleri ısındırmak için zekat	900
Allah yolunda zekat	2.000
Zekatın toplanması ve personele dağıtılması	1.100
Toplam Zekat Kullanımları	10.600
Dönem Sonundaki Zekat ve Sadaka Fonları	900

Kaynak: Söz konusu tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

7. AAOIFI'DEKİ ÇEVİRİ HATALARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Uluslararası muhasebe standartları ve AAOIFI standartları Türkçe'ye çevrilirken bazı kavramlarda bir takım muhasebe karmaşası yaşandığı ve zaman zaman yanlış tercüme edildiği görülmektedir. Türkiye Muhasebe Standartlarında yevmiye kaydı ve defteri kebir kayıtlarında hesabın sol tarafına borç ve sağ tarafına ise alacak denilir. Esasında borç ve alacak kavramları T tipi bilançonun sağında ve solunda da aynı isimle kullanılması anlam karmaşasına yol açmaktadır. Örneğin aktif karakterli bir kalem olan kasa borçlandığında kasaya para girişi olmuş, alacaklandırıldığında ise

kasadan para çıkışı olmuştur. Muhasebe kitaplarında bu durumun sebebi olarak işletmelerin ayrı bir kişiliğe sahip olduğunu bu sebeple kasanın borçlandırılması demek işletmenin varlığında bir artışa işaret etmektedir. Benzer şekilde kasa alacaklandırıldığında işletmenin varlığında bir azalış olacağına işaret etmektedir. Hâlbuki bu açıklama yetersiz bir açıklamadır. Çünkü bilançonun aktif varlığında yer alan alacak kavramı ve bilançonun pasifinde yer alan borç kavramları için düşünecek olursak burada alacaklı veya borçlu kavramlarından işletmenin kendi tüzel kişiliği mi yoksa ortakların kişiliği mi anlaşılması gerektiği karmaşası ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda bahsedilen kavramlar için UMS’de ayrı ayrı terminoloji geliştirildiğinden herhangi bir kavram karmaşası olmadığı ve bu kavramların TMS’ye tercüme edilmesi aşamasında yanlışlık yapıldığı düşünülmektedir. İngilizcede bu kavramlar tamamen farklı kelimelerle ifade edilmektedir. Bilançonun aktifinde yer alan alacak kavramı receivable; borç kavramı ise payable kelimesi ile ifade edilmektedir. Hesabın borçlandırılması için debit, alacaklandırılması için ise credit kelimeleri kullanılmaktadır. Eski muhasebe kitaplarına bakıldığında yevmiye kayıtlarında ve defter-i kebir hesaplarında hesabın sol tarafına zimmet (borç), sağ tarafına ise matlup (alacak) kavramları kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımın tercih edilmesi durumunda anlam kargaşasının olmayacağı ve uluslararası muhasebe standartları ile daha uyumlu olacağı düşünülmektedir. Örneğin Kasa kavramında zimmet demek üzerinde tasarruf edebileceğimiz tutarın artması, matlup demek ise alacaklıların istedikleri anda tarafımızdan ödenmesi gereken bir yükümlülük anlamındadır. Bu sebeple, yevmiye defterinde ve defter-i kebir hesaplarında borç yerine zimmet, alacak yerine ise matlup kelimelerini kullanmak daha isabetlidir.

AAOIFI’nin 3 nolu Muşareke Standardında unrestricted investment accounts ve restricted investment accounts hesaplarına ait açıklamalar yapılmıştır. Bu kavramlar Türkçe’ye çevrilirken yukarıda bahsedilen tercüme hatasının bir benzerinin burada da yapıldığı görülmektedir. KGK’nın yapmış olduğu, “Restricted” kelimesini “kısıtlanmış” ve “Unrestricted” kelimesini ise “kısıtlanmamış” şeklindeki bir tercümenin doğru olmayacağı düşünülmektedir. Çünkü kısıtlanmış kelimesi olumsuz, yasaklanmış ve tamamen uzak durulması gereken anlamlar çağrıştırmaktadır. Nitekim borçlar kanununda düzenlemesi bulunan kısıtlı ehliyetlilerin fiil ehliyetinin tam olmadığı ve yaptıkları işlemlerde ancak kanunu velisi veya vasisinin onayından sonra işlemin geçerlilik kazanacağı aşikârdır. Oysaki bu ifade yerine faaliyetlerin hangi alan ve amaçlar çerçevesinde yürütüleceğini ifade etmek amacıyla sınırlandırılmamış (tam mudarebe) ve sınırlandırılmış yatırım hesabı (sınırlı mudarebe) ifadelerinin tercih edilmesinin daha doğru bir kullanım olacağı kanaatine ulaşılmıştır.

8. SONUÇ

2013 yılında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) bünyesinde düzenlenen Faizsiz Finans ve Katılım Bankacılığı Çalıştayı'nda konvansiyonel bankalardan ayrı olarak katılım bankalarına esas mevzuat çalışmasına ihtiyaç duyulduğu ortaya konulmuştur. 2014 Aralık ayında yayımlanan Onuncu Kalkınma Planı kapsamında İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı'nın 7. bileşeni olarak katılım bankacılığı ve faizsiz finans sisteminin geliştirilmesi yer almış ve faizsiz finans ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması devlet politikası olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte TKBB tarafından yayımlanan 10 yıllık (2015-2025) Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi'nde ülkemizde katılım bankacılığının sağlıklı ve sürdürülebilir şekilde gelişimi için belirlenen her bir strateji ve aksiyon doğrultusunda gerçekleştirilmesi gereken temel eylemler saptanmış ve bir yol haritası çizilmiştir.

Faizsiz finans alanında yayımlanan uluslararası standartların Türk bankacılık mevzuatına kazandırılması amacıyla Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından hazırlanan bir adet Faizsiz finans kuruluşlarının finansal raporlamasına ilişkin kavramsal çerçeve ile 22 adet faizsiz finans muhasebe standardı'nın (FFMS) tamamı 21 Mayıs 2019 tarih ve 30780 sayılı, 6 Eylül 2019 tarih ve 30880 sayılı ile 20 Kasım 2019 tarih ve 30954 sayılı üç ayrı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu standartlar 1 Ocak 2020 veya sonrasında başlayan yıllık hesap dönemlerinde ihtiyari olarak uygulanabileceği hüküm altına alınmıştır. Söz konusu faizsiz finans standartlarına ilişkin tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 8: Faizsiz Finans Muhasebe Standartları

Numara	İngilizce Başlık	Türkçe Başlık
Standart 1	General Presentation and Disclosure in the Financial Statements of Islamic Banks and Financial Institutions	Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama
Standart 3	Mudaraba Financing	Mudârebe Finansmanı
Standart 4	Musharaka Financing	Müşâreke Finansmanı
Standart 7	Salam and Parallel Salam	Selem ve Alt Selem
Standart 8	Ijarah	İcâre ve İcâre Müntehiye Bittemlik
Standart 9	Zakah	Zekat
Standart 10	Istisna'a and Parallel Istisna'a	İstisna ve Alt İstisna
Standart 14	Investment Funds	Yatırım Fonları

Standart 16	Foreign Currency Transactions and Foreign Operations	Yabancı Para İşlemleri ve Yurtdışındaki İşletmeler
Standart 18	Islamic Financial Services Offered by Conventional Financial Institutions	Geleneksel Finans Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri
Standart 21	Disclosure on Transfer of Assets	Varlıkların Transferine İlişkin Açıklamalar
Standart 22	Segment Reporting	Bölmelere Göre Raporlama
Standart 23	Consolidation	Konsolidasyon
Standart 24	Investment	İştiraklerdeki Yatırımlar
Standart 26	Investments in Real Estate	Gayrimenkul Yatırımları
Standart 27	Investment Accounts	Yatırım Hesapları
Standart 28	Murabaha and Other Deferred Payment Sales *	Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar
Standart 30	Impairment, Credit Losses and Onerous Commitments	Değer Düşüklüğü, Kredi Zararları ve Ekonomik Açıdan Dezavantajlı Taahhütler
Standart 31	Investment Agency (Al-Wakala Bi Al-İstithmar)	Yatırım Vekâleti (EI-Vekâle Bi'l İstithmar)
Standart 33	Investment In Sukuk, Shares and Similar Instruments	Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar
Standart 34	Financial Reporting for Sukuk Holders	Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama
Standart 35	Risk Reserves	Risk Yedekleri

Türk Bankacılık Sektöründe her ne kadar katılım bankalarının mevduat bankalarından ayrı tek düzen hesap planı (THP) olsa bile sadece hesap isimleri farklılaşmaktadır. Bu sebeple katılım bankalarının işlerliğini artırabilmek için muhasebe sistemlerinin ayrıştırılması gerekmektedir. Katılım bankalarının THP'sinde faiz geliri yerine kâr payı geliri ve faiz gideri yerine kâr payı gideri ifadeleri kullanılmaktadır. Diğer taraftan, İslami bankaların farklı terminolojiye sahip olması nedeniyle AAOIFI standartlarında doğrudan kredi terimi yerine yatırım ifadeleri tercih edilmektedir.

AAOIFI standartlarına ilişkin fikhî hükümleri sadece fıkıh mezheplerinin konuya ilişkin görüşlerine göre değil aynı zamanda Kur'an, sünnet, icma ve kıyas başta olmak üzere fıkıh usulü ilim geleneğinde yer alan şeri deliller esas alınarak hazırlanmaktadır. Bununla birlikte özellikle ticaret erbabı ve ekonomi piyasaları nezdinde yaygın olan örfler, İslam'ın sabit hükümleriyle çatışmadığı sürece Kurul tarafından dikkate alınmakta ve örf'e aykırı standartlar oluşturulmamaya özen gösterilmektedir. Konvansiyonel bankacılığın dikkate almadığı hususlar üzerine odaklanan AAOIFI standartları, İslami finansın geliştirilmesinde önemli bir role sahiptir.

Faizsiz finansla ilgili olarak dünyada üç ana ekol olduğu varsayılmaktadır. Birinci ana akım Malezya, Endonezya, Brunei ve Pakistan gibi Müslüman nüfusunun yoğun olduğu uzak doğu bölgesidir. İkinci ekol ise Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt, Umman, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ile körfez ve Ortadoğu ülkeleri olarak adlandırılan bölgedir. Faizsiz bankacılıkla ilgili son akım ise, İngiltere, Lüksemburg, Hong Kong, Singapur ve Amerika gibi ülkelerden oluşmaktadır. Türkiye hâlihazırda bu üç ana akımın içinde yer almamaktadır. Türkiye'nin kendi ekolünü oluşturabilmesi için STARS kelimeleri ile açıklanabilecek olan alanlarda gerekli aksiyonları alabilmesine bağlıdır. Bu kelimenin ilk harfi olan "S" standartlar, "T" harfi ise tax (vergi), "A" harfi accounting (muhasebe), "R" harfi regulation (düzenleme) ve son harf olan "S" harfi ise shariah board (danışma kurulu) şeklinde formüle edilmektedir. Türkiye'nin faizsiz finans alanında dünyada hak ettiği konuma yükselebilmesi ülkeye özgü standartların oluşturulmasına, vergi teşviklerinin sağlanmasına, muhasebe sisteminin ve düzenlemelerin konvansiyonel bankacılıktan tamamen ayrıştırılmasına ve yapılan işlemlerin İslam hukukuna uygun olup olmadığına karar verebilecek danışma kurullarının tesis edilmesine bağlıdır.

Türkiye'de faizsiz finans hizmetlerinin faizsiz finans ilkelerine uygunluğunu sağlayacak mekanizmaların yeterince oluşturulmaması, temel ilke ve kuralların belirlenmemesi ve uygulamalar arasında yeknesaklığın sağlanamaması yurt içi ve yurt dışı paydaşlar nezdinde olumsuz bir algıya yol açmaktadır. Bu olumsuz algıyı değiştirebilmek, ayrı bir hesap planı oluşturma stratejine işlerlik kazandırmak, İslami finansta küresel ve bölgesel rekabet avantajı yakalayabilmek ve bölgesel hub olma avantajı elde edebilmek için faizsiz finans ilkelerine uyumu sağlayacak asgari kuralların belirlenmesi ve mezkûr kurallara işlerlik ve etkinlik sağlayacak kurumsal yapının oluşturulması amacıyla konvansiyonel bankacılıktan ayrı bağımsız bir mevzuat hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abdul, K., R. & L., Yap K.; (2009 April). The Impact of Interest Rate Changes on Islamic Bank Financing, International Review of Business Research Papers, 5(3), pp. 189-201.
- Ağkan, F. (2018). AAOIFI Standartları ve Türkiye Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), Sayfa No: 235–245.
- Ansari, O. M., & Tabraze, H., (2018). IFRS and the Shari'ah Based Reporting: A Conceptual Study, Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions, Kingdom of Bahrain, Sayı: 20.

- Arıcan, E., & Çetin, A., (2018). A Comparative Analysis of Market Efficiency of Participation and Deposit Banks in Turkey, *Istanbul Journal of Economics - İstanbul İktisat Dergisi*, 68(1), Sayfa No: 45-89.
- Baykara, H.V. (2012). Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi: (Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Bilim Dalı, Tokat, ss. 88-89.
- BDDK, Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ, (2017, 20 Eylül). Tarih ve 30186 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete.
- Canbaz, M., & SUNER, M., (2019). Bankalarda Altın Karşılığı Açılan Mevduat ve Kredi Hesapları İle Bazı Cari İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt4/Sayı3*, ISSN : 2602 – 2486, Sayfa No: 307-329.
- Choi, F., & Mueller, G., (1984). *International Accounting*, Englewood Cliffs, Prentice- Hall, Inc., New Jersey.
- Çetin, A., & ve Kartal, M. T., (2019). Katılım Bankacılığında Mevduat Sigortacılığı: Türkiye’de Faizsiz Katılım Fonu Sigortacılığı Üzerine Kapsamlı Bir İnceleme ve Model Önerisi, *Journal of Islamic Economics and Finance*, Sayfa No: 1-38.
- Dinç, Y. (2016). Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirilmesi. *İslam Ekonomisi ve Finans Dergisi*, 2, Sayfa No: 83-103.
- Dodik, S., (2012 December). Accounting Student Practical Skills In Islamic Accounting, *Jurnal Ekonomi dan Bisnis Islami*. Volume 2, Number 2, pp. 88-89.
- El-İsfahani, R., (2016). Müfredat Kur’an Kavramları Sözlüğü, Çeviren: Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul, Sayfa No: 1016-1017.
- Erkuş, H., & Çenberlitaş, İ., (2016). İslâmî Finansal Araçlardan Olan Sukuk’ların Muhasebeleştirilmesi, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11. Sayfa No: 245-261.
- Ibrahim, S.H. B. M., (2009 January). IFRS ve AAOIFI, The Clash of Standards, *International Centre for Education in Islamic Finance*, University of Kuala Lumpur, Sayfa No: 1-8.
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, (2019, Temmuz 07).<http://www.kgk.gov.tr/ContentAssingmentDetail/3573/Faizsiz-Finans-Muhasebe-Standartlarına-İlişkin-Kurul-Kararları-21-Mayıs-2019-Tarihli-ve-30780-Sayılı-Resmî-Gazetede-Yayımlanmıştır>.
- Kendirli, H. Ç. (2019 Ocak). Küresel Kriz Çerçevesinde Katılım Bankalarının ve Ticari Bankaların Mali Performanslarının TOPSİS Yöntemiyle Analizi, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 33 Sayı: 1, Sayfa No: 14.

- Khan, T. & Habib, A., (2007). Risk Management in Islamic Banking, Handbook of Islamic Banking, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, Sayfa No: 145-156.
- Libby, R., Libby, P.a A. & Short, D. G., (2011). Financial Accounting, 7. Baskı, McGraw-Hill, United States, , Sayfa No:18-19.
- Tenekeci, M., (2017). Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Projesi. Konya: KTO Karatay Üniversitesi, , Sayfa No: 87-92.
- Polat, A., (2018). 1. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu “Katılım Finansın Ekonomi Politigi”, Ankara Hacı Bayram Üniversitesi.
- Yatbaz, A., (2015), Faizsiz Finansal Kuruluşlarda Zekât, Zekât Fonu ve Zekât Muhasebesi, International Journal of Islamic Economics and Finance Studies, 1(2), , Sayfa No:113-139.